

1/1990

MEMORIA

revista gândirii arestate

Editată de
Uniunea Scriitorilor
din România

MEMORIA

revista gândirii arestate

1

Editată de
Uniunea Scriitorilor
din România

intervenție
1997

Calea Victoriei 133 — București — 1 — 71102 ROMÂNIA — EUROPA
tel. 236563; • fax, 505294; • telex 11796 — UNISCR — R

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ernest BERNEA

Ana BLANDIANA

Ștefan Aug. DOINAȘ

Adrian MARINO

Ion NEGOIȚESCU

Alexandru PALEOLOGU

Banu RĂDULESCU — redactor șef

Dumitru STĂNILOAI

Petre TUȚEA

Ion VIANU

Romulus VULCĂNESCU

Ție, stimate cititor, îți batem în clipa asta la ușă

Salutându-te mai întâi cu toată prietenia, ne simțim obligați ca, într-un firesc și elementar act de politețe, datorat de oricare musafir gazdei sale când îi trece pentru prima oară pragul, să ne prezentăm.

Așadar, ce-i cu această revistă pe care o ai acum în față? Ce vei afla în paginile ei? Ce vrea ea?

Desigur, chiar din subtitlul revistei, te-a contrariat sintagma „gîndire arestată”. Un paradox, nu-i așa? Știind prea bine că nimeni, niciodată, n-a izbutit să pună în lanțuri gîndirea, și nici că va reuși vreodată. Gîndirea nu, bineînțeles, dar pe cel ce gîndește da. *Homo homini lupus!* — oribil blam, dar, din păcate pentru omenire, și cel mai amar adevăr. De cînd durează el? Probabil de cînd lumea și pămîntul. Probabil din clipa în care alături de primul gînditor s-a ivit și cel de-al doilea, cel cu o *altfel de gîndire*. Cînd primului, deprins pînă atunci să tot monologheze, a început să-i displace partenerul care, prin forța lucrurilor, îi impunea dialogul. Și-atunci, egoist, a hotărît să-și suprimе opozantul. Minat de deșarta iluzie că, lichidîndu-l fizic, va reuși să-și neantizeze și gîndirea. Așa l-a ucis Cain pe Abel.

De-atunci, această primă crimă, comisă în numele adevărului unic, de fapt a setei de putere, a proliferat cu uimitoare repeziciune, statornicită drept lege de guvernare. Ea s-a transmis de la șefii tribali la tiranii antichității, la inchișitorii evului mediu, ca să ajungă pînă în timpurile noastre, curentă practică a dictatorilor „moderni” care, camuflați în diverse ideologii „-isme” (comunism, fascism, hitlerism, maoism etc.), devastatoare flageluri ale secolului XX, au adus popoare și țări întregi la bunul lor plac.

De-un astfel de modern tiran a avut parte și țara noastră în ultimii 45 de ani. Doar în subsidiar numele lui a fost Dej sau Ceaușescu. Realul său nume este comunismul.

Multe catastrofe a avut de îndurat neamul românesc în decursul istoriei sale. Dar, lucru cert, niciodată mai dezastruoase ca în comunism. Lanț de incredibile atentate pe toate planurile existenței. Dacă ar fi însă să încercăm vreo ierarhizare a lor și să indicăm crima cea mai gravă, nu-i nici un dubiu că aceasta e cea îndreptată împotriva spiritualității. S-a încercat orice ca această crimă să fie dusă pînă la capăt: ucideri de oameni, arestări, deportări, exilări, dislocări. mar-

ginalizări, cenzurări etc.; distrugeri de sate, de monumente, ctitorii etc.; mutilări de așezăminte de învățămînt, pornind de la creșe pînă la diplomele de doctorat; interziceri de cărți, de călătorii, de contacte culturale etc.; tăcere asupra unor personalități, tăcere asupra operelor lor; ori, dacă nu deplină tăcere, falsificarea: de biografii, de opere etc. Pe scurt, *asasinarea memoriei acestui neam*. Știindu-se bine că, tot așa cum un om lipsit de memorie încetează de-a mai fi om, un popor văduvit de trecutul său își pierde pe totdeauna identitatea.

Crima proiectată a eșuat. Nici nu putea fi altfel. Un gînte tras în ceafa unui om străbate doar un craniu, spiritualitatea lui niciodată. Căci esența ei e divină și asta îi conferă invulnerabilitate.

Crima a eșuat, dar tentativa a lăsat urme adînci. În ce măsură vor putea fi ele vindecate? Și cum?

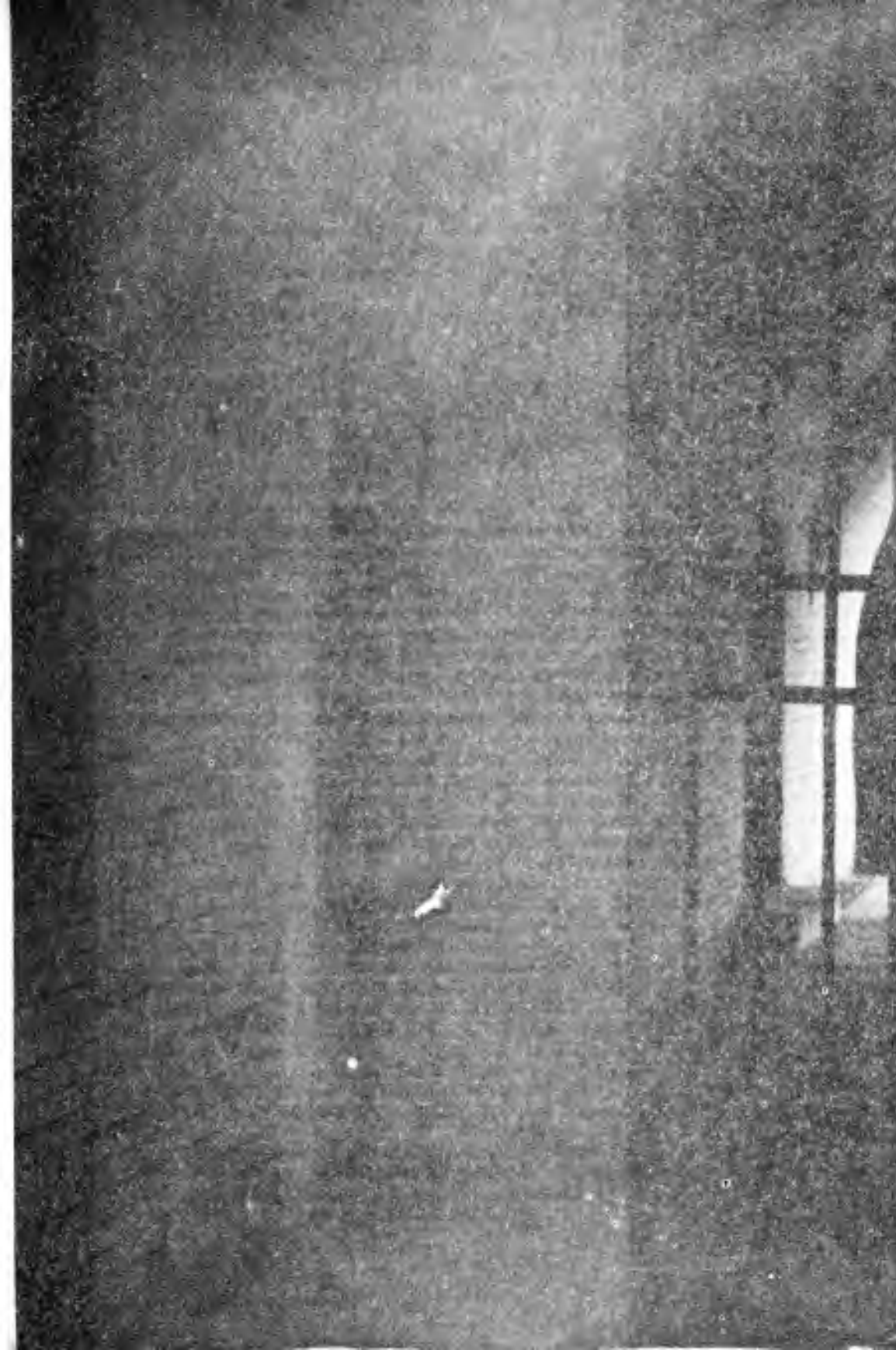
Iată, stimate cititor, auspiciile sub care pornește la drum revista noastră.

Vrem să redăm memoriei acestui neam funcția ei normală, fiziologică. S-o facem să respire iar, cu forța ei firească, în singurul climat care îi prieste, al ne-contrafacerii. Fiindcă *multa ne pot minți în viață, trecutul însă niciodată*. Bun sau rău, el rămîne pe veci indestructibil, adevărul adevărat așa cum i-a fost dat să fie, și nimeni nu-l mai poate măslui.

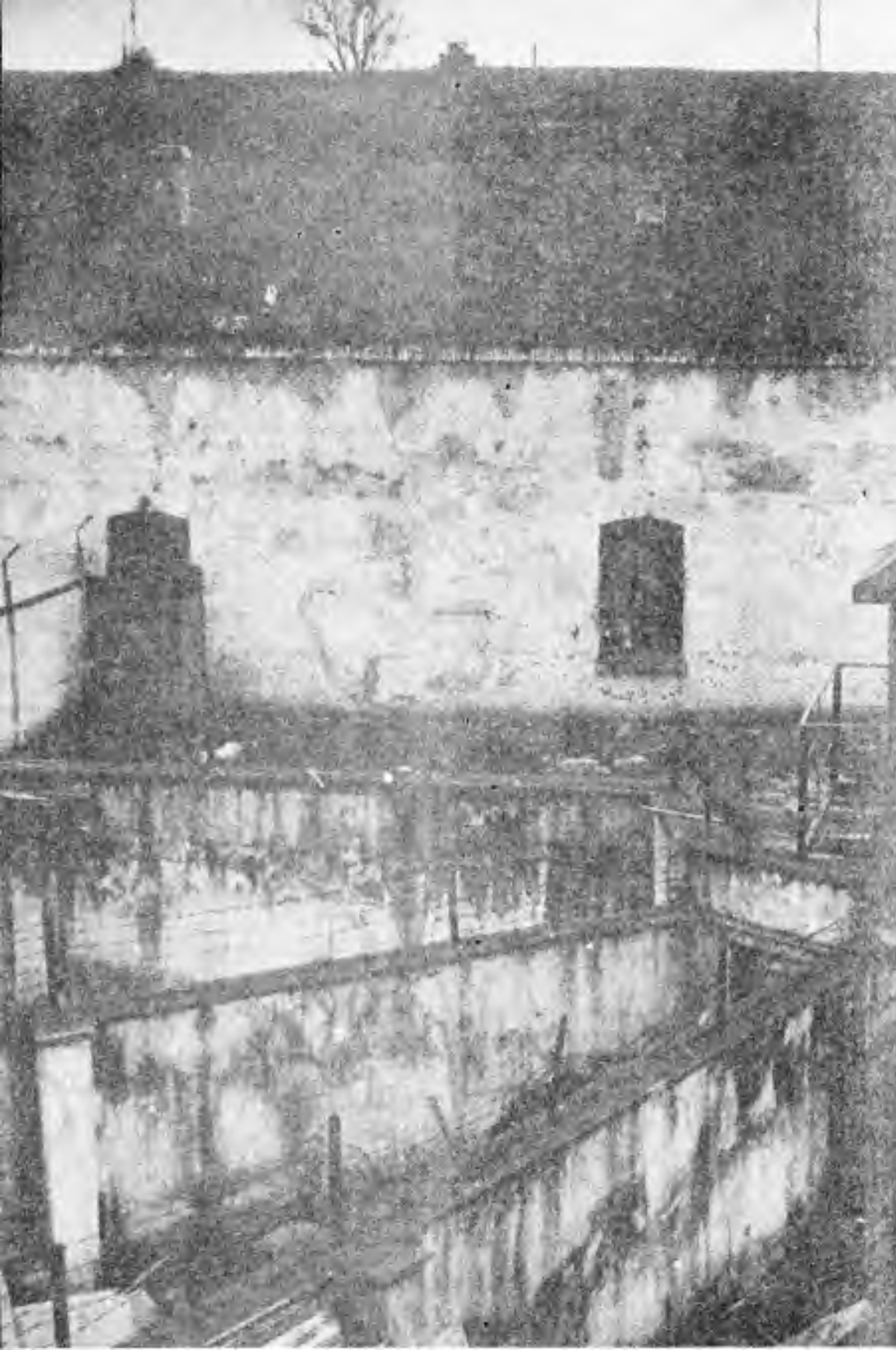
Preocupîndu-ne în mod prioritar de „gîndirea arestată” la noi, nu vom omite să luăm în dezbatere nici gîndirea arestată oriunde în lume. Cunoscînd faptul că memoria nici unui popor nu s-a fundamentat în gol, ci în deplină concordanță cu memoria altor popoare, vecine ori îndepărtate. De-aici și obligația de-a nu avea doar o privire restrictivă, limitată la perimetrul românesc, ci o privire rotindu-se larg, peste lumea întreagă. Cu atît mai mult cu cît, azi, oameni de pretutîndeni își caută cu febrilitate drepturile la o viață mai luminoasă, care nu poate începe decît cu libertatea. Or, în cadrul acestei libertăți, pe prim plan stă libertatea gîndirii, adică „gîndirea nearestată”. Atingerea acestui deziderat nu e posibilă însă fără un epei permanent la memorie. Ea e fundamentul pe care ne edificăm prezentul și ne prospectăm viitorul. E sensul în care și noi ne-am propus să-i foiosim cît mai cuprinzător valoroasa zestre.

Acesta e demersul revistei noastre.

Împreună cu dumneata, stimate cititor, — fără de care întreprinderea noastră n-are cum reuși — să ne rugăm bunului Dumnezeu să ne ajute.

SUMAR:

Banu RĂDULESCU
Tie, stimate cititor...
Ștefan Aug. DOINAȘ
Intellectualul în
anchetă

1 GEOGRAFIA DEȚENTILOR
Banu RĂDULESCU
Preambul la
DOSARUL
PITEȘTI
(partea I)

2 LITERATURA
DE ÎNFAȘĂȚARE
ȘI DE ÎNTRĂ-
ȘIRE
Autori
NECUNOSCUȚI
Poezii

3 BIOGRAFIILE
INCARCERATE
Dumitru
Gh. POPESCU
Nichifor Crainic
(schită de portret)
Nichifor CRAINIC
Dostoievski și
creștinismul rus
Barbu
CIOCULESCU
Constant Tonegaru
(destinul unui poet)
Constant
TONEGARU
Stradivarius

4 FICTIONEA FURATĂ
Paul
CERNOVODEANU
Basarabia
(istoria unui rapt)
— partea I

5 LITERATURA
DE SERVICIU
Cornel REGMAN
I.D. Sirbu (notă la
romanul „Adio Eu-
ropa”)

D. SÎRBU

în loc de testament
fragment de roman)

6

MEMORIA A
DOLA EUBENTIA

Elie WIESEL

În speranță, disperare
și memorie

Eugene IONESCO

O propunere

7

PERSONALITĂȚI
ROMÂNESCII
ELOGIILE DIN PARĂ

Sorin

DUMITRESCU

Mărturii necenzurate
despre

GEORGE APOSTU

8

POEZIA SE REPETĂ

Mircea ELIADE

1918—1921

9

MEMORIA LUMII

Carol WOJTYLA

Poezii

Arthur KOESTLER

De ce nu credem
în atrocități

Giovanni PAPINI

Nostalgia călăului

10

CARTEA
DOMINICĂ
ÎN EXIL

— cronici literare —

I. NEGOIȚESCU

Bujor Nedelcovici:

„Ereticul îmblinzit“

Dan CRISTEA

Dorin Tudoran:

„De bună voie,

autobiografia mea“

11

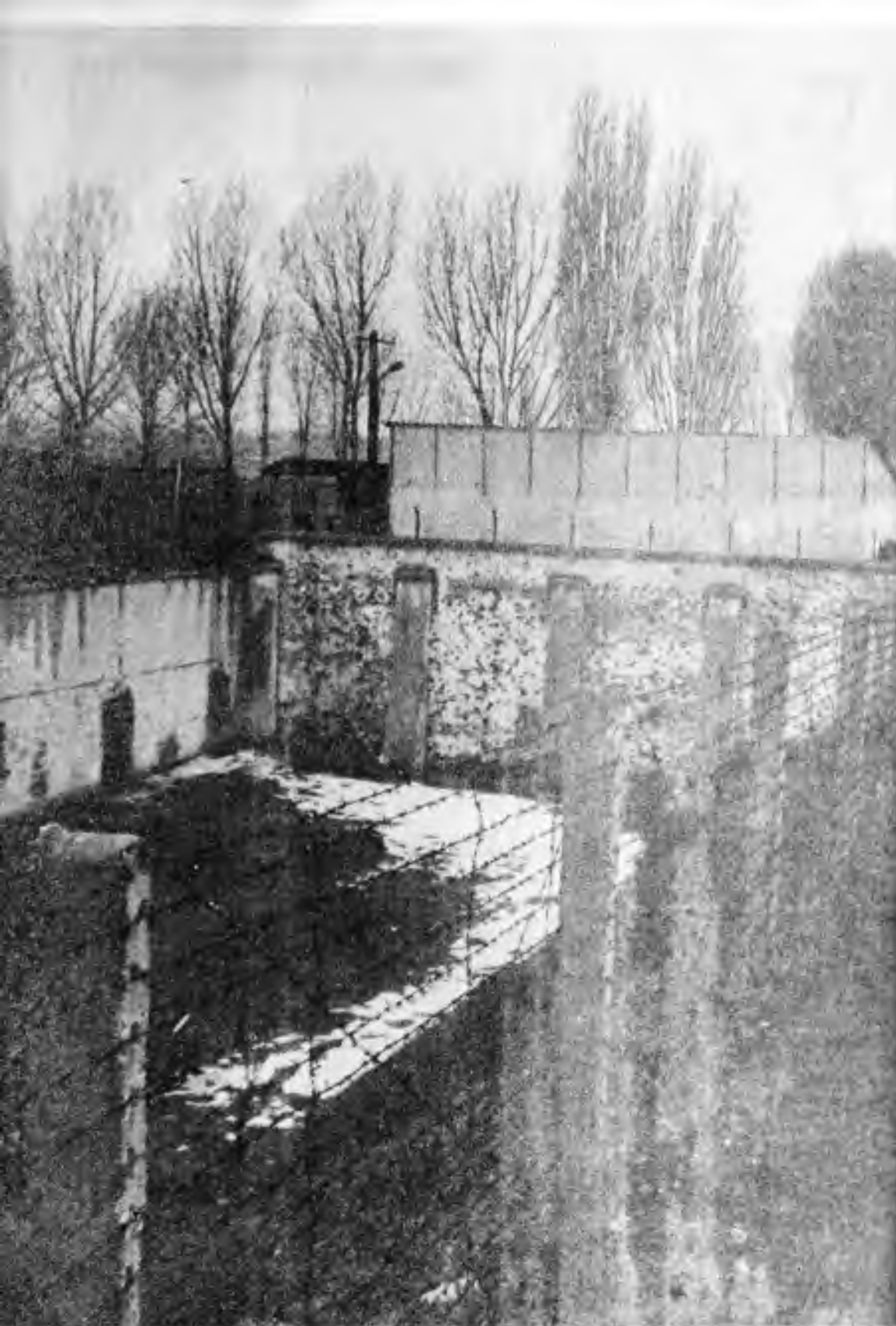
UNDE SÎND CUI
CE NU MAI SÎNTI

— „catalogul“ celor
ucși în lupta
anticomunistă

12

ÎN CĂUTAREA
CINTELOR PERDUTE

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Intelectualul în anchetă

Motto:

EU: Ce doriți să vă spun?

ANCHETATORUL: Spune totul.

Primul element derutant într-o anchetă de tip comunist este faptul că erai somat să spui *totul*; nu ceva, adică vreun lucru oarecare, sau ceva precis, adică un lucru anumit, — ci totul. Aceasta era, de altfel, și prima minciună.

În cazul meu, acest „totul” era, în realitate, foarte puțin. Trebuia să spun următoarele: În ziua de 1 noiembrie 1956 m-a vizitat în redacția revistei „Teatrul” prietenul meu, studentul în litere M.P. Mai era de față în birou un alt vechi prieten al meu, dramaturgul I.D.S., coleg cu mine de redacție. La un moment dat, M.P. a declarat că studenții bucureșteni nu vor rămâne nepăsători la revoluția din Ungaria, că au de gând să tacă o mare manifestație în care să ceară scoaterea limbii ruse din facultăți, și că armata va fi de partea lor.

Era în 24 februarie 1957. Mă aflam într-o încăpere simplă, cu un duiap de fier, un birou mare și o masuță la care fusesem invitat să mă așez. În fața mea, la biroul cel mare, se afla anchetatorul. Deși mi se luaseră ochelarii, miopia mea nu m-a împiedicat să disting stelele de pe epoleții mantalei agățate în cuier: era colonel. Un tip roscovan, cu fața tăiată parcă în bronz. Un om civilizat, politicos. Fusesem arestat cu două săptămâni mai înainte, dar abia acum fusesem adus pentru prima oară la anchetă. Cu liftul de fier, la etajul IV; cu ochelarii negri care nu-mi îngăduiseră să văd nimic; însoțit de un paznic militar care mă lăsase singur în încăpere.

În aceeași încăpere, trei luni mai târziu, colonelul avea să-mi zică:

— Dacă spuneai acestea de la început, acum ai fi liber. Dar așa, te voi trimite în judecată.

— De unde era să știu ce anume vă interesează...?

— Ne interesează totul.

Totul.

Acest cuvânt, la care am avut destul timp să reflectez un an de zile la închisoare, și mulți ani după aceea în libertate, merită să fie analizat.

După multe sensuri pe care i le-am atribuit, am ajuns la concluzia că acest „totul” însemna, de fapt, nu „tot ceea ce s-a petrecut”, nici „tot ceea ce ai făcut”, ci „tot ceea ce coincide cu ceea ce vrem noi”. Totul nu însemna, în acest

caz, adevărul total, ci minciuna totală.

Să mă explic.

În tot timpul anchetei, am spus o mulțime de lucruri, încercând să nu spun nimic care să mă inculpe. De aceea, am evitat mereu să scap din gură un singur adevăr periculos: acela că scrisesem, cu trei ani înainte, o piesă de teatru anti-stalinistă, *Brutus și fiii săi*, care — multiplicată și difuzată — putea să fie o probă pe baza căreia să fiu condamnat. În momentul arestării lui M.P., această piesă ar fi trebuit să se afle la el acasă, unde — bine înțeles — se făcuse o percheziție amănunțită. Iată de ce mă așteptam din clipă în clipă ca anchetatorul meu s-o aducă în discuție. N-a adus însă vorba despre ea; de altfel, cred că nici n-ar fi prezentat vreun interes în anchetă. Discuția noastră, în trei, de la redacție, îmi ieșise cu totul din minte, întrucât, de la vizita lui M.P. pînă la arestarea mea, trecuseră trei luni de zile. De fapt, pe tovarășul colonel nu-l interesa deloc adevărul acelei discuții, ci minciuna enormă pe care Securitatea o pusese la cale, minciună în eșafodajul căreia micul meu adevăr era o biată piesă; dar era o piesă care completa un puzzle perfect.

Am fost judecat pentru omisiune de denunț, într-un grup de 36 de persoane acuzate de complot înarmat anti-statal. Am fost ultimul din lotul al treilea, și — ca și ceilalți 5 din acest lot — am fost condamnat, cu circumstanțe atenuante, la 1 an închisoare. Toți cei 6 din lotul acesta eram omitenți la M.P.; dar nu ne cunoșteam între noi. Prietenul meu M.P., fiind al doilea din primul lot, „a primit” 25 de ani.

Pentru ca M.P. să poată fi condamnat la 25 de ani de închisoare, trebuia ca și micul meu adevăr să încoroneze enorma minciună a unui complot anti-statal, inventat pe de-a-ntregul. Exemplul revoluției maghiare, în care intelectualii și-au avut rolul lor, nu trebuia cu nici un preț să fie urmat la noi; de aceea, prima „vinătoare” s-a organizat împotriva intelectualilor.

În tot timpul anchetei, comportîndu-mă ca un inocent care n-are deloc experiența detențiunii, am trăit impresia că, treptat, ca în focarul unei lentile, identitatea mea se dezvăluie, se adună din lucruri disperate, se conturează și se definește cu demnitate, cristalizînd pînă la deplina ei transparență. Mi se părea că, cu cît se descopăr mai multe lucruri despre mine, cu atît sporește un ciudat proces al cărui rezultat consta în perfecta mea *străvezime*: se va vedea prin mine, limpede, tot ceea ce am fost și sunt, tot ceea ce am făcut o viață întreagă.

Greșită impresie! Ancheta nu sporea identitatea mea, nici cunoașterea mea, nici demnitatea mea. Dimpotrivă: le diminua progresiv; iar închisoarea avea ca scop tocmai să ducă mai departe acest proces de anulare a conștiinței și identității proprii, individuale. Treptat, trebuia să ajung să nu mai fiu eu însumi, ci doar un individ într-o serie nedefinită: să gîndesc ca toți ceilalți, să procedez exact ca

litice — nu este obținerea unui adevăr mundan, inferior, al celui acuzat. Scopul ei e să obțină recunoașterea vinovăției, să obțină astfel, de fapt, adevărul superior, al Statului. În momentul când acest adevăr — imensă minciună ticluită magistral — este confirmat de către cel în cauză, acesta din urmă este — creștinește vorbind — „mîntuit”. Termenul laic, în comunism, era „reeducat”.

„Cea dintîi dintre toate forțele care conduc lumea este minciuna”, scrie Jean-François Revel, în debutul cărții sale *La Connaissance inutile* (Grasset, 1988). Temnițele lumii nu servesc la altceva decît la desființarea identității și demnității reale a individului, pentru a-l înrola între slujitori inepuizabilei minciuni pe care o naște mereu totalitarismul. Fascinantă, prin diabolicul ei, societatea comunistă este, pînă în prezent, cea mai desăvîrșită mașină a încarcerării: închiderea copilului într-un anumit tip de școală; a soldatului într-un anumit tip de cazarmă, pe o durată cît mai lungă; a nebunului — mai curînd: a falsului nebun — în spitale psihiatrice, instrumente ale represiunii politice; întemnițarea nu numai a criminalilor de drept comun, ci și a milioane de nevinovați în lagăre de concentrare; „fixarea” cetățenilor în anumite localități, fără a avea dreptul să circule și să se stabilească în alte orașe, decît cu învoire specială; în fine, încarcerarea întregii populații între frontierele statului, pázite cu arma nu ca să nu intre vreun străin, ci ca să nu iasă din țară nici un cetățean. Prin milioane de identități anulate, fiecare avîndu-și adevărul ei, se obține uriașa minciună de stat în care starea normală a omului este permanenta, posibila sa culpabilitate.

În acest uriaș proces de culpabilizare, ținta preferată au format-o întotdeauna intelectualii. Se pare că specificul intelectualului, ca om al spiritului, este acela de a gîndi despre lucruri și de a fi răspunzător de soarta lor. De ce? *Noblesse oblige*. Alții, ceilalți, cei care fac un lucru sau altul, n-au nici o vină, pentru că le fac — chipurile — orbește, în necunoștință de cauză; pentru că vina — nu-i așa? se află în principiul lucrurilor, iar acest principiu se află în custodia gîndirii intelectuale. De aici, — într-un stat totalitar și vai! nu numai acolo — necesarul act de auto-culpabilizare. A fi intelectual înseamnă a fi vinovat de mersul lucrurilor. Să mai spună cineva că nu suntem masochiști...!

Și totuși, o societate fără intelectuali este o societate orfană. „Intelectualul — scrie Bernard-Henri Lévy în *Éloge des intellectuels* (Grasset, 1987) — de fapt, nu este un om. El e o dimensiune a societății. E o parte binecuvîntată a lucrurilor. Intelectualul este o instanță fără de care lumea ar merge și mai rău” (p. 100).

Geografia detenției

Mare centru de exterminare

Închisoare de exterminare

Lagăr de exterminare

Lagăr de deportare

Azil psihiatric

Lagărele de la Canal

- 1 Capul Midia
- 2 Lumința
- 3 Năvodari
- 4 Sînca
- 5 Peninsula (Lagărul de contrarevoluționari Nr. 1)
- 6 Gales
- 7 Poarta Albă
- 8 Kilometrul 31
- 9-10 Saligny Km. 4
- 11 Cernavodă
- 12 Ovidiu
- 13 Constanța
- 14 Medgidia

Lagărele din Bărăgan

- 15 Modelu
- 16 Roseti
- 17 Olaru
- 18 Perleți
- 19 Plua Pietrii
- 20 Gura Ialomții
- 21 Răchitoasa
- 22 Luciu
- 23 Valea Călmățui
- 24 Lătești
- 25 Rubia
- 26 Dâlga

Închisorile din București și împrejurimi

- Comitetul central al partidului comunist
- Ministerul de interne (MAI)
- Miliția capitalei
- Uranus
- Jilava
- Văcărești
- Maimalson
- Calea Rahovei
- Bragadiru
- Ghencea
- Popești-Leordeni
- Pipera Roșie
- Mihai Vodă
- Krețulescu
- Beldiman
- Spitalul Colentina
- Spitalul Nr. 9 — Bercești
- Bălăceanca

Sovieticii au avut IADUL GULAG. După modelul acestuia, regimul comunist din România a avut IADUL M.A.I. Păstrând proporțiile țărilor și raportându-l la timp, se pare că modelul a fost depășit cu mult de copie.

Iată clăturat harta țării, înnegrită de IADUL M.A.I.

Ați privit harta destul. Închideți acum ochii. Încercând să vă imaginați cam ce s-a petrecut prin toate aceste unghere de infern. Nu, cine n-a trecut pe-acolo nu-și poate imagina. Nici în cele mai terifiante vise. Dar, din păcate, n-a fost vis. IADUL M.A.I. a existat în realitate. Transplant străin, grefat cu de-a sila pe trupul blîndului și răbdătorului popor român, era de așteptat ca greșa să nu prindă. O vreme însă, mică pentru ISTORIE, mare pentru individ, ea a înșingurat țara, scaldînd-o în lacrimi. Căci, prin locurile indicate pe hartă, privită acum de noi cu ochi pașnici, neutri, au suferit sute și sute de mii de oameni, murind în chinuri greu de descris. Pentru toți aceștia, noi, cei de azi, nu mai putem face nimic. Un singur lucru doar: să le-acordăm dreptul la neuitare. Un drept ce se cuvine oricărui martir.

Iată și motivul pentru care deschidem acest serial al groazei. El nu se compune din secvențe fugitive de film, peste care atenția trece în grabă și memoria nu le reține. Ci din tragice și remanente scene, dosare adică, destinate să nu-și afle niciodată liniștea în arhiva ISTORIEI. Dimpotrivă. Pe măsura trecerii timpului, ele vor fi cercetate și mai asiduu, din ce în ce cu o mai limpede luciditate. Nu atât spre ilustrarea unei imense cronici a iadului, cît mai ales spre a răspunde la neliniștitoarea întrebare: „Cum a fost posibil așa ceva?”. Ca așa ceva să nu se mai repete niciodată.

Harta alăturată a fost întocmită de Dl. ing. Gheorghe MAZILU, fost deținut politic, stabilit la Lausanne (Elveția).

018120
Cavnic
Dej
Turda
TG. MUREȘ
DUMBRAVENI
FAGARAȘ
SIBIU
PITEȘTI
CRAIOVA
Caraca
BOTOSANI
SUCEAVA
Socola
Galci
Bicaz
Stojaru
Savinești
BACĂU
MIERCUREA-CIUC
TG. OCNA
Onești
Gh. Gheorghiu Dej
Borzești
Codlea
BRAȘOV
RÂMNICU
SĂR
Săpoca
Irlati
EȘTI
gov
Slobozia
26
Chirnoai
15
16

Preambul

la „Dosarul Pitești”

1

Motto:

E imposibil să reușească o
revoluție fără terorism.

Lenin

Ce-a fost la Pitești? La simpla vedere, o oarecare închisoare comunistă. Una din sutele de închisori care, din 1945 încoace, au împânzit țara. Ei bine, și? Nimic nou sub soare. Stă scris în ideologia comunistă că „dusmanul de clasă trebuie distrus”. Metode? Destule. Paleta crimei e foarte întinsă. De la moartea oferită rapid, prin glonte tras în ceafă, pînă la moartea mai chinuitoare, lentă, prin repetate bătăi, schingiuri, izolare, jalnice condiții sanitare, înfometare, munca abrutizantă etc., scara torturilor e infinită. O reală „ierarhie a morții prin chinuri”.

Ca să respectăm adevărul, trebuie spus că nu comunismul a inventat-o. Ea a existat în practica dictaturilor de totdeauna. „Meritul” comunismului rezidă însă în faptul că a făcut din această practică un permanent instrument politic, aplicat în proporții de masă. Politică programată, de guvernare. Cu necesitate, trebuia să apară M.A.I.-ul românesc, sub forma în care a apărut.

Curînd după instalarea comunismului la putere, România a început să fie transformată într-o imensă pușcărie. Teroarea pătrundea peste tot. Moartea, de asemenea. Dacă însă în țară ea era dirijată cu încetînitorul, au existat și unele locuri specializate, în care moartea s-a aplicat după un bine chibzuit ghid al crimei. Aceste locuri se numesc: Jilava, Văcărești, Aiud, Gherla, Canal, Stuf, Minele de plumb etc., etc. Prin toate aceste locuri, procedura crimei organizate, unitar concepută, căci emana neîndoios de la Centrul de comandă al țării (vestitul centralism democratic, nu?), a intrat în funcțiune și, în linii generale, s-a exercitat peste tot la fel.

Iată însă că între aceste locuri specializate în „moartea prin chinuri”, se ivește unul care, ieșind din matca modelului, particularizează chinurile premergătoare morții, ducîndu-le pînă la aberație, incredibile, frizînd demența. Locul acesta se numește ÎNCHISOAREA PITEȘTI. Între zidurile ei s-a constituit, UNICAT ÎN LUME, singerosul DOSAR PITEȘTI. Care cuprinde între scoarțele lui cea mai oribilă crimă închipuită vreodată de mintea omenească, adică FENOMENUL CRIMINAL PITEȘTI.

Dar ce-a fost la Pitești?

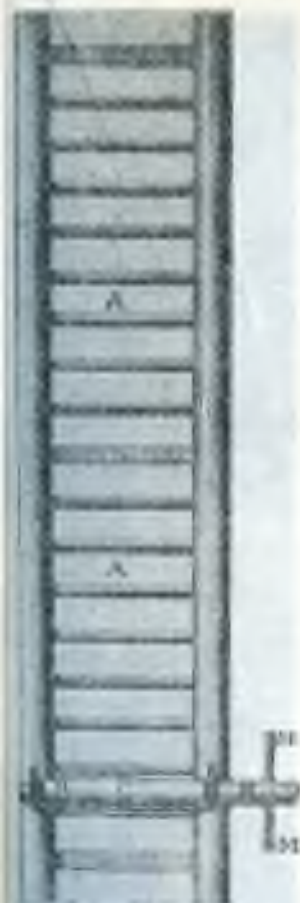
Începînd cu acest număr al revistei deschidem unul din multiplele dosare ale IADULUI M.A.I.

În 1948, Puterea comunistă, ajunsă la cîrma țării, nesi-gură încă de sine, dar sigură că va izbûti (armata sovietică ocupa țara), a început o masivă vînătoare a adversarilor. Avalanșe de arestări, de anchete, avalanșe de procese, de condamnări. Securitatea, instituție nou înființată, „mîna executivă a Puterii comuniste”, acționa în forță, așa că la sfîrșitul anului închisorile erau ticsite de deținuți.

La începutul anului 1949, rețeaua concentraționară, pusă de-acum bine pe picior, începe trierea condamna-ților, pe categorii sociale, destinîndu-le, în funcție de acestea, anumite închisori. La Aiud, intelectualii; la Gherla, muncitorii; la Tîrgșor, elevii; la Pitești, studenții etc. Asta nu însemna că, de pildă, toți intelectualii con-damnați erau la Aiud. Sau toți muncitorii la Gherla. Numă-rul condamnaților fiind prea mare și închisorile devenind neîncăpătoare, intelectuali, muncitori, elevi, studenți etc. rămîneau rîspîndiți și prin alte locuri de detenție (Ocnele Mari, Sighet, Caransebeș, Suceava etc.). Închisorile, pînă atunci dependente de Ministerul de justiție, fuseseră tre-cute în subordinea M.A.I.-ului, practic date pe mîna Secu-rității. Tendința aceasta era să-i grupeze pe condamnați după apartenența lor la o categorie socială sau alta. Ast-fel, penitenciarul de la Pitești a devenit „închisoarea stu-denților anticomuniști”.

În martie 1949 la Pitești se afla o mie de studenți. Pro-veneau de la toate facultățile din țară, de diverse profiluri și în diverși ani de studiu, așa că cei mai tineri aveau 18—19 ani, iar cei mai vîrstnici 24—25. Anticomuniști toți, unii mai categorici, alții mai moderați. Culoarea lor poli-tică se nuanța, de la verdele legionar pînă la incolorul ce-lor ce nu aparțineau nici unui partid. Nu lipseau nici stu-denții evrei sionisti. Ca naționalități: români (marea majo-ritate), maghiari, germani, evrei, sîrbi etc. Culpele lor „po-litice” acopereau un întreg cod penal: uneltire contra sta-tului comunist; complicitate la uneltire; tentativă de tre-cere de frontieră; ori trecere de frontieră (cei returnați de Tito); deținere de armament; insulte la adresa marelui Sta-lin; jigniri aduse guvernului etc., etc. Și mulți, foarte mulți pentru... nedenunțare (nu și-au denunțat părinții, frații, su-rorile, prietenii). Condamnările cele mai mici: 2—3 ani închisoare corecțională. Condamnările cele mai severe, muncă silnică și temniță grea pe viață.

Închisoarea Pitești are forma unui T. Pe piciorul mare al T-ului se află celularul (gen Sing-Sing). Aici au fost re-partizați cei condamnați la „muncă silnică” și „temniță grea”. Pe laturile mici ale T-ului erau cei cu „închisoare corecțională”. În acest sector, la primul etaj, cum urci scara, imediat pe dreapta, se deschide un culoar avînd pe dreapta și stînga celule. La capătul culoarului se află o ce-lulă mai spațioasă, numită „camera 4-spital”. Cîndva fu-sese aici infirmeria închisorii. În 1948 infirmeria a fost desființată, în cameră a fost instalat un prici, care dădea înconjur camerei, și astfel ea a devenit loc de detenție. Cum se va vedea, camera 4-spital va fi locul cel mai sinis-

tru al închisorii, un adevărat eșafod, servind masacrului. Era cea mai mare încăpere a închisorii și cu siguranță că acesta e motivul pentru care i s-a dat această destinație. Dar să nu anticipăm. În rest, închisoarea se compune din celule mici, destinate câte unui deținut, cel mult doi. Pe măsură însă ce închisoarea se aglomera, se ajunsese ca în fiecare celulă să stea câte 12-14-16 deținuți. Se dormea în paturi soldațești, suprapuse pe două, trei rânduri, cu somniera din fișii de tablă, acoperită ici, colo de câte o rogojină, câte doi într-un pat. În unele celule mai mari, din lipsă de paturi, se instalaseră priciuri. Când priciurile au devenit neîncăpătoare, noii veniți își făceau somnul sub prici, la „serpărie“, cum se spunea, adică dormind direct pe pardoseala goală.

În pofida acestor rele condiții de cazare, studenții au avut, pînă prin vara anului 1949, o destul de mare libertate de mișcare în închisoare. Primeau de-acasă pachete săptămînal, scriau cui și ce voiau, le venea familia sau prietenii la vorbitor. Aveau cărți, caiete, creioane, stilouri etc. Dimineața, la deșteptare, se deschiau celulele și ei erau liberi să se ducă, care cum dorea, la spălătoarele sau W.C.-urile care existau pe fiecare palier. Peste zi, se zăvoarea doar grilajul cel mare, care separa incinta închisorii de administrație. Printr-o mutuală bunăvoință a gardienilor, celulele rămîneau întreaga zi deschise, așa că se putea circula de la una la alta nestingherit. Se încuiau doar seara, la stingere, cînd se făcea „numărătoarea“ și fiecare trebuia să se retragă în celula destinată lui. Gardienii, majoritatea tineri și ei, erau omenoși și respectuoși. Cum se arătau și deținuții cu ei. Se adresau unii altora cu „domnule“.

Posibilitatea de-a citi cărți, de-a conspecta, de-a discuta, de-a învăța, și asta ca o unică activitate intelectuală neîntreruptă, de dimineața pînă seara, ceas de ceas și zi de zi, făcea ca închisoarea să nu mai pară închisoare, ci un adevărat loc de studiu. Erau celule în care, de pildă, se predă engleza. În altele germana sau ebraica. Studenții la medicină, drept, filosofie, teologie etc. țineau conferințe pe diverse teme de specialitate și de multe ori, cum nici o celulă nu era suficient de încăpătoare pentru auditoriu, prelegerile se țineau pe culoar. Curios, deși toți erau condamnați „politic“, tema cea mai rar abordată era tocmai politica. Vederi de dreapta sau de stînga se estompaseră și o tolerantă colegialitate domnea în închisoare. Preocuparea de căpetenie a fiecăruia era de-a nu lăsa timpul să se irosească, ci de a-l folosi cît mai bine, dedicîndu-se studiului. Într-un cuvînt, în primăvara lui 1949 închisoarea Pitești devenise realmente „Universitatea Pitești“.

Și brusc, într-o zi, toată această Universitate s-a spulberat. Era 8 iunie 1949. Zi de sărbătoare, studenții, proaspăt barbierii, așteptau să fie chemați la vorbitor ca să-i întîlnească pe cei de-acasă. Dar... una după alta, ușile celulelor s-au dat de perete și în celulă au năvălit gardienii. Nu adresîndu-se cu „domnilor“, ci cu „banditilor“. Înar-

Mihai Marius KIRIA-CESCU

— colonel; atașat militar și profesor la Academia militară; condamnat la muncă silnică pe viață pentru participarea la mișcarea de rezistență; exterminat în închisoarea de la Pitești la 8 martie 1960

Constantin-Dinu BRĂTIANU

— Președintele partidului național liberal; exterminat la închisoarea Sighet în 1955.

Iuliu MANIU, președintele Partidului Național Țărănesc, unul din ctitorii României Mari, arestat la vîrsta de 75 de ani, condamnat la 154 ani muncă silnică, în 1948, și executat la 5 februarie 1953 în închisoarea Sighet.

mați cu bastoane de cauciuc și cu bîte, loveau în stînga și în dreapta fără alegere, ca scoși din minți. Repede, pardo-seala fiecărei celule a început să mustească sînge. După care ordinul: fiecare „bandit” se dezbracă, rămîne doar în maiou și izmene; restul hainelor se face balot și se depune la magazia închisorii; confiscate cărți, caiete, creioane etc.; confiscat totul (săpun, lame de ras, pastă de dinți etc.); nici un „bandit” nu mai are voie să vorbească unul cu altul; ziua, interzis să se întindă pe pat sau pe prici; în picioare, sau la marginea patului, cu mîinile pe genunchi; noaptea, becul va sta în permanență aprins; obligatoriu, noaptea, fiecare „bandit” va dormi cu fața în sus, pătura trasă pînă sub bărbie, mîinile întinse deasupra păturii; interzisă orice răsucire la dreapta sau la stînga; cine va încălca ordinul, își va face somnul, nu o noapte, ci nopți, la „celula secret”; nici un „bandit” nu mai are voie să bată în ușa ca să cheme gardianul sub nici un motiv; nevoile se vor face în tînetă, fie zi, fie noapte; de două ori pe zi, dimineața și seara, la „numărătoare”, tineta, cărată de doi „bandiți”, va fi golită la W.C.; tot atunci, la numărătoare, „banditul” șef de celulă va raporta ce are de raportat; vreun caz de boală, de exemplu; în restul timpului, zi sau noapte, interzis să fie chemat gardianul; indiferent sub ce motiv; chiar dacă unul trage să moară; de-acum înainte, tăcere; nici musca să nu se-audă.

Așa a început tragedia Pitești; deocamdată însă era numai dramă. S-au suprimat imediat pachetele de-acasă, vorbitorul, corespondența. Brusc, mîncarea a devenit de nemîncat. Dimineața „ceaiul”, apă chioară. La prînz, un sfert de pîine (singura pîine în 24 de ore) și un polonic de fiertură: arpacaș sau cîteva bucăți de cartof; sau imposibilitatea de mîncat ciorbă de burtă, verde, cu bălegarul plutind la suprafața hîrdăului; nu făcea decît să impută cu un miros pestilential închisoarea, fiindcă cine apuca să înghită din ea o lingură, două, vărsa imediat; hîrdaiele erau duse înapoi aproape neatînse; asta la început; cînd însă foamea a pus stăpînire pe închisoare, „bandiții” n-au mai refuzat ciorba de bălegar, au început s-o mînnînce; la prînz și la masa de seară, căci seara li se serveau resturile prînzului.

Întreaga vară și toamnă a anului 1949 acesta a fost evenimentul cel mai important de la Pitești: înfometarea. În cîteva luni, cei o mie de studenți au fost aduși la stadiul fiziologic de schelete. Mai cumplită însă decît foamea s-a dovedit a fi pedeapsa tăcerii. Nici o vorbă cu nimeni, doar gestică, și ici, colo o șoaptă, ferită și ea, ca să n-o surprindă ochiul gardianului pîndind prin vizetă. Atmosferă de mormînt, cu cadavrele încă vii.

În vara aceea s-a mai petrecut totuși un eveniment care, adăugat înfometării, cum s-a dovedit ulterior, încheia preliminariile masacrului ce va urma: apariția în personalul administrației a unui domn civil, pe nume Marina. Mic, blond, slăbuț, cu o față pistruiată, trăsături șterse, o mutră de șoricel. Avea un birou în corpul de clădiri ale administrației și orin biroul său, unul cîte unul, pe rînd, avea să

treacă fiecare deţinut. Amabil, deosebit de politicoasă, domnul Marina îi întindea mâna, se prezenta, îi invita musafirul pe scaun şi începea cu el conversaţia. Despre ce? Despre orice. Subiectele cele mai diverse, de filosofie, teologie, psihologie, ori pur şi simplu banale probleme de viaţă. Nici o vorbă despre vinovăţie, nici un reproş, nici o moralizare. Căerindu-i musafirului ţigări la discreţie (articol complet interzis în închisoare), domnul Marina, cu un prietenos şi binevoitor zîmbet, s-a arătat faţă de fiecare deţinut un foarte civilizat şi elevat şi plăcut interlocutor. Un uluit contrast între acest personaj şi brutalitatea animalică a celor ce compuneau personalul de pază al închisorii. Părea un înger salvator venit să pregătească eliberarea fiecărui deţinut. Cam pe această temă se şi petrecea despărţirea de el, când, strângînd mîna musafirului, insinua mai clar sau mai vag că partidul nu-i doreşte distrugerea, ci dimpotrivă salvarea, bucuroşi să-l reprimească în rîndurile tineretului liber, de-afară.

Întors în celulă, după un astfel de contact cu un om ce părea că radiază lumină, la ce altceva putea gîndi deţinutul decît la eliberare? Concluzia fiecărui student era că domnul Marina, neavînd nimic de-a face cu Securitatea, e trimisul partidului atotputernic în ţară, tocmai pentru a vedea halul de mizerie în care au fost aduşi şi, acum, cunoscîndu-l bine pe fiecare, să raporteze partidului că bandiţii nu sînt chiar bandiţi, ci tineri care, suferind cît au suferit, se cuvine a fi iertaţi şi eliberaţi. Puţini dintre studenţii ce defilaseră prin faţa domnului Marina credeau altfel. În realitate, cum se va dovedi mai apoi, rolul domnului Marina, trimis al Securităţii, avea un obiectiv precis şi cu totul altul decît cel presupus de cei mai mulţi. Acest rol consta în analizarea psihologică a fiecărui deţinut şi fixarea pentru fiecare a unui „diagnostic” care avea o scară în trei trepte: uşor reeducabil, mediu reeducabil şi greu reeducabil. Cînd ulterior aşa-zisa „reeducare” va fi să înceapă, primii care vor intra în această oribilă „moară de suflète” vor fi cei etichetaţi de domnul Marina cu calificativul „greu educabil”.

Prin luna octombrie, misiunea domnului Marina — psihologul — se încheiase. Între timp, foametea şi izolarea şi mizerabilele condiţii sanitare îi desăvîrşeau ravagiile. Tinerii robuşti din iunie, acum nişte umbre. Din ce în ce mai des, dimineaţa, la numărătoare, din cîte o celulă, ici, colo, se scotea cîte un cadavru. „Moarte naturală”, fireşte. Imperturbabilă, conducerea închisorii îşi urma programul. În acest program, una din regulile bine stabilite statua că un deţinut nu trebuia să stea prea mult în una şi aceeaşi celulă, ca nu cumva, profitînd de răgaz, să taie grătiile şi să încerce vreo evadare. Nici în aceeaşi celulă şi nici în aceeaşi companie. Drept care, seară de seară, la numărătoare, gardianul-şef (primul gardian, cum se numea) încerca cu un ciocan lung, de lemn, rezistenţa grătiilor. Iar periodic, după minuţioase percheziţii, deţinuţii erau vînzolii prin închisoare, mutaţi mereu din celulă în celulă şi

Mihail MANOILESCU
profesor universitar,
fost ministru de externe cînd Romîniei i s-a impus dictatul de la Viena; exterminat la 13 decembrie 1950 în închisoarea Sighet.

ZAMISLĂNICU Gh. Du-
mitru, preot din com.
Popricani, jud. Iași,
condamnat la 20 ani,
internat și la spitalul
psihiatric Socola, mort
la 15 martie 1974.

mereu în compania altor deținuți. Numai ca toate aceste schimbări de locuri nu-și aveau nici un sens pentru vechii studenți ai Piteștiului, fiindcă oriunde ar fi fost mutat, cel în cauză își reîntâlnea cel puțin un coleg din vremea vechii „Universități Pitești”.

Începând din octombrie 1949 mutările dintr-o celulă în alta și-au mărit ritmul dintr-o dată. La 4—5 zile, altă mutare. Inexplicabile la început, a devenit repede clar pentru toți vechii studenți ai Piteștiului că mutările încercau să camufleze o noutate în viața închisorii și anume venirea unui grup de studenți de la închisoarea Suceava. O parte dintre aceștia, conducătorii grupului cum se va dovedi, constituiți într-un fel de stat major, în frunte cu studentul Eugen Țurcanu, a fost cazată în camera 4-spital. Ceilalți, unul cîte unul, au fost repartizați în cîte o celulă.

Acești intruși, figuri absolut straine vechilor piteșteni, au atras imediat atenția. Misiunea lor a fost repede depistată. Ei aveau rolul să sondeze fiecare celulă, în sensul că îi cercetau amănunțit pe colegii lor, de la care trebuiau să afle cît mai multe detalii privind viața lor personală. Cînd și cînd, scoși de gardian din celulă sub pretextul că sînt chemați la grefă, ei raportau șefului lor Țurcanu tot ce-au aflat. Consemnul dat fiecăruia de acesta era menținerea unei depline conspirativități. Unii au respectat acest consemn, dar au fost și alții care, cucerii repede de colegialitatea vechilor piteșteni, au încălcat consemnul (lucru foarte grav, pe care îl vor plăti scump) și și-au mărturisit misiunea de turnători.

„Turnătorie” la Securitate, da, era de înțeles, se împă-mîntenise în țară delațiunea, dar „turnătorie” de la... deținut la alt deținut? Ce vrea să însemne asta? Asta avea să însemne... reeducarea. Adică nu chiar reeducarea, ci doar începutul ei. Reeducarea? Ce-i aia... REEDUCARE? Păi, reeducarea înseamnă... înseamnă să încetezi să mai fi ce-ai fost, să te scuturi de tot trecutul tău, ba și mai mult, să urăști din tot sufletul tot ce te ține legat de trecut și, aruncînd la gunoi tot acest balast, să începi... să începi o viață absolut nouă, curată, imaculată, adică viața unui tînăr comunist. Ei, la naiba, dar cum s-ar putea înfăptui o asemenea imposibilă metamorfoză? Simplu: prin REEDUCARE. Care are două faze. În prima fază, cea mai importantă, mărturisești, mărturisești, mărturisești. Îți golești mintea de tot ce conține ea. Spui tot, absolut tot. Spui și ce ai sub limbă. Apoi, după ce ai ajuns la acest vid mental, începi să-ți umpli mintea din nou. Cu ce? Cu cea mai înaltă învățătură din lume, învățătura marxist-leninistă. Asta e faza a doua a reeducării și ultima. După care, gata, ai devenit om nou, reeducat.

„Bine, bine, dar mulți dintre noi, dacă nu cumva toți, ne-am lămurit cu învățătura asta, o cunoaștem”. „A, nu! Nu-i vorba numai de cunoașterea ei teoretică, acum trebuie s-o și aplicăm”. „Zău? Și în ce scop?” „Cum în ce scop? În scopul eliberării noastre din închisoare și al încadrării noastre în noua societate comunistă. Nu vă dați

seama că noi, tinerii din închisori, am rămas o biată insulă izolată în mijlocul tumultuosului tineret de afară care a început să urce spre culmile comunismului?" „Ne dăm seama, dar noi vedem că unul ca tine, care te dai drept re-educat, ori alții ca tine, re-educați veniți de la Suceava, vedem că, deși re-educați, continuați să zaceți cu noi, aici, în închisoare. De ce nu v-au dat drumul? De ce nu sînteți acum în libertate?" „Fiindcă... fiindcă e de datoria noastră comunistă să nu ne părăsim tovarășii rătăciți. Vrem să vă ajutăm și pe voi. Avem obligația s-o facem. Să vă salvăm din putreda mlaștină a mentalității burgheze care ne-a adus pe toți aici. Și vă vom salva. Prin re-educare. Asta e sigur”.

S-a rîs. Transmisă în întreaga închisoare, prin sistemul de comunicări pe care numai inteligenții pensionari ai Piteștiului îl puteau pune la punct, vestea proiectatei re-educări a lor a stîrnit hazul. Cei veniți de la Suceava, re-educații, erau socotiți ori niște mari șmecheri, care au imaginat re-educarea spre a duce de nas Securitatea, ori, dacă erau realmente sinceri, se dovedeau, tot realmente, de-a dreptul niște idioți.

S-a rîs pînă în ziua de 6 decembrie 1949. Cînd, în liniștea de moarte a închisorii, au izbucnit brusc niște strigăte disperate care, în sacade repetate, n-au conținut ore și ore. Și care, neîndoielnic, nu puteau fi decît premergătoare morții. Încrămeniți, cu urechile ciulite ca să dibuiească locul de unde vin acele zbierete ce nici nu mai păreau umane, vechii studenți ai Universității Pitești s-au dumirit în sfîrșit că ele veneau de la camera 4-spital. Turcanu și echipa lui începeau să pună în practică REEDUCAREA.

Trăian NOVACOVICI

(în stînga);
asasinat în lagărul de
la Ghencea la 7 mai
1952.

Nicoiaș BATZARIA
(Moș Nae)

*scriitor; exterminat în
închisoare.

Ioan D. STOICU-LESCU

— colonel; exterminat
în închisoarea Aiud în
1951.

Cine a imaginat această drăcească, dar în același timp genială REEDUCARE? („Reabilitare“, i s-a mai spus.) Răspunsul nu comportă nici un dubiu: SECURITATEA. O minte pe-acoio, sus, în conducere, o minte subtilă, s-ar zice de savant. În materie de genii ale RĂULUI, comunismul n-a dus lipsă de exemplare. Oricum, masacrul de la Pitești n-a fost pus la cale de niște minți oarecare, ci de niște minți experimentate în materie de tortură, bine familiarizate cu minuțiile crimei. Și, în mod evident, mințile unor factori decizionali, de comandă, hotărâți să nu comită o crimă de rind, banală în definitiv, ci una ieșită din comun, aducătoare de palpabile profituri regimului comunist.

Nu-i greu să ne închipuim expunerea de motive. Discursul va fi decurs cam așa:

„Cum știți, tovarăși, grosul dușmanilor l-am înhățat. Zace acum după gratii. În linii mari, cu toate că ne-au mai rămas multe de făcut, prima etapă am încheiat-o. Vom trece la a doua: exterminarea. Nu trebuie însă să ne grăbim. Cadavrele duc cu ele în mormint secrete, și nu-i deloc în interesul nostru să-i îngropăm pe bandiți cu secretele lor cu tot. Dacă de persoana lor fizică nu mai avem nevoie, puțin s-o strivim lesne, oricând secretele lor ne trebuie. În anchetele Securității, preliminar proceselor, oricât de insistenți s-au dovedit „băieții“ noștri, multe le-au scăpat. Cum știm, cel mai mult de furcă ne-au dat bandiții de la Pitești, studenții. Ei, cei mai îndărătnici, cei mai refractari. De fapt ne și așteptam la așa ceva, n-am înhățat din facultăți niște studenți oarecare, ci — dosarele ne spun — dacă-s dintre ai isteți la carte, apoi nici la rele nu sînt mai prejos. Toți inteligenți, toți abili, infinit mai dotați decît rudimentarii noștri anchetatori, proști în general, că n-am găsit alții mai de soi. Ba unii de-a dreptul imbecili, neîntind să-și dozeze schingiuirea și omorîndu-l pe bandit mai înainte de-a-l face să verse totul. Cert e un lucru: mulți dintre bandiții care înfundă azi pușcăriile, dacă nu cumva toți, și-au păcălit anchetatorii, procurorii, instanțele de judecată, fofilîndu-se în fel și chip. În sensul ăsta avem informații sigure. Lucrul nu ne poate lăsa indiferenți. Cum știți, de bine de rău am întronat comunismul la orașe, dar satele rămîn încă nesigure, ca să nu mai vorbim de munți, unde bandiții-partizani colcăie. Avem în pușcării masa asta de bandiți, sursă grasă de informații, și-am fi timpiți să nu profităm de ea. Și vom profita. O vom stoarce pînă la ultima picătură. Ne-am gîndit să începem cu studenții, bandiții de la Pitești, tocmai fiindcă îi socotim cei mai primejdioși. Cum? Simplu: supunîndu-i la o nouă anchetă. Dar nu una precipitată cum, în genere, s-a procedat la Securitate, ci mai tihnită, mai temeinică, mai în profunzime. Cineva dintre dv. va ridica probabil obiecția că, dacă ei au rezistat la prima anchetă, cu atît mai mult acum, cînd își cunosc condamnările, rezistența lor va fi și mai mare. Just. Numai că de data asta nici măcar n-o vom numi anchetă — cuvînt derizoriu în ochii lor — și, încă și mai im-

portant, nici n-o vom efectua noi în mod direct. Ce victimă poate avea încredere în călău? Cu bandiți inteligenți trebuie procedat inteligent. Ideea grozavă care ne-a venit, și veți recunoaște că e genială, e ca această anchetă s-o efectueze chiar ei. Cum, „ei între ei”, veți întreba? Așa, bine. Atragem de partea noastră pe câțiva dintre ei, lucru care nu-i deloc greu să-i facem, că nu-i pădure fără uscături, le oferim unele mici avantaje, ia, acolo, un polonic de fiertură în plus, să zicem, îi momim cu perspectiva eliberării apropiate dacă își duc treaba la bun sfârșit și... gata, îi invităm să treacă la treabă. În linii mari, asta e planul. Am spus, treaba asta n-o vom numi anchetă, cu toate că pentru noi așa ceva e. Bandiților însă le-o vom prezenta sub altă etichetă. Trebuie să le oferim și lor ceva, chiar dacă iluzie, altfel nu scoatem de la ei mare lucru. O vom numi REABILITARE. Sau RE-EDUCARE. Cuvinte, nu contează. Așa o vom prezenta și grupului constituit inițial care, sper că vă e evident, devine grupul de anchetatori dirijat de noi. Și așa va trebui să acționeze acest grup mai departe: sub eticheta asta, RE-EDUCARE. Dar la urma urmei ce înseamnă cuvântul ăsta caraghios? Nimic mai mult decât un paravan. Îndărătul reabilitării ne vom afla mereu noi. De fapt, reabilitarea asta are două părți: partea întâia o constituie DEMASCAREA. Asta ne interesează pe noi în cel mai înalt grad și pe așa ceva vom pune accentul. Fiecare bandit, de bună voie și nesilit de nimeni — vorba vine — ori silit — cum cred că va fi cazul — își va face autodemascarea. Dar nu așa formal, superficial, ci temeinic. Memoria stoarsă pînă la epuizare, pînă ce în creier nu mai rămîne nici o informație care să ne intereseze pe noi. Banditul trebuie să dea în vileag totul, și ce-a supt la mîsa. Adică va trebui să aflăm de la el, iată, pe capitole:

- tot ce-a ascuns la anchetă și proces;
- tot ce-a mai aflat în detenție de la alți deținuți;
- toate legăturile stabilite de el, aflat în închisoare, cu oricine din exterior;
- toate legăturile și prietenii stabilite de el în închisoare cu alți deținuți sau cu cei din administrația închisorilor, căci există bandiți și printre noi.

De îndată ce va trece prin această primă etapă, DEMASCAREA, repet, operație de cea mai mare importanță pentru noi, căci prin ea vom obține prețioase informații care ne vor folosi să înhățăm de prin țară alți bandiți, autodemascatul va putea primi titlul de „re-educat”. Mai bine zis de „potențial re-educabil”, căci de-abia de-aci înainte pătrunde el în a doua etapă, RE-EDUCAREA propriu-zisă. Urmînd ca de-acî încolo să facă proba, în fapte și nu în vorbe, că în adevăr își merită titlul de „re-educat”. Ce nevoie avem noi, Securitatea, de treaba asta? Avem. Fiindcă pe mîna acestui proaspăt bandit, chipurile „re-educat”, o să-i dăm să ancheteze, cu exact aceleași mijloace cu care a fost și el anchetat de ceilalți re-educați, pe primul bandit

Monseniorul Vladimir GHICA

— exterminat în închisoarea Jilava la 16 ianuarie 1953.

Ion FLUIERĂȘ

— fruntaș democrat-socialist exterminat în închisoarea Gherla.

hotărât de noi să intre la moară. De ce așa? Mai întâi pentru ca noi să avem siguranța că tot ce-a spus el în etapa DEMASCARE e absolut adevărat. Să nu ne pună pe noi pe drumuri degeaba. Apoi, tot pentru certitudinea noastră, pentru ca fosta victimă, silită să intre în pielea călăului, să vadă că pentru el, de-aici înainte, nu mai există nici o altă cale de întoarcere și că, deci, singura șansă de supraviețuire e de a ne servi pe noi, pe vecie credincios nouă. Asta e și obiectivul nostru, de perspectivă însă, o perspectivă îndepărtată, dacă ne vom hotărî vreodată să-i eliberăm pe acești „re-educați”. Dar și dacă nu-i eliberăm și-i vom ține în închisoare o viață, avem siguranța că am făcut din ei o masă de deținuți docili, la cheremul nostru. Ei ne vor sluji cu trup și suflet, fiindcă altă soluție nu mai au.

Asta e planul, tovarăși. Cum îl vom aplica? Păi... am și început să-l aplicăm. În închisoarea Suceava, între bandiții studenți de-acolo, am găsit uscăturile care ne trebuie. Prin intermediul lor vom acționa. Constituți de bună voie într-o anume organizație, chipurile progresista, denumită de ei „Organizația deținuților cu convingeri comuniste” (O.D.C.C.), o aiureală pentru noi, bineînțeles, ei își închipuie că pot deveni comuniști citind cărțile de doctrină marxist-leninistă. Le-am pus cărțile la dispoziție, n-au decît să le buchisească, ce ne interesează? Poate că unii dintre ei sînt convinși, alții o fac din oportunism. N-au decît. Naivi toți. Noi n-avem ce să facem cu declarațiile lor de fidelitate, noi vrem să acționeze conform planului nostru. Între ei, ne-am și găsit omul. Unul, Eugen Țurcanu, student la drept la facultatea din Iași, condamnat la 7 ani închisoare corecțională, pentru legionarism. Lucid, foarte inteligent, așa zice chiar un geniu al răului, a înțeles repede ce vrem de la el și și-a dat repede asentimentul. Noi l-am investit cu responsabilitatea de „executor-sef”. Bun organizator, el a și adunat în jurul său vreo zece, cincisprezece adjuncți, un soi de stat-major, bandiți hotărâți să-l urmeze orbește. Visează toți la eliberare. Ei constituie „grupul de inițiativă al RE-EDUCĂRII”, cei ce vor declanșa acțiunea. I-am adus acum la Pitești unde e adunată marea „marfă” de bandiți-studenți, gata sensibilizată de noi să primească porția asta de re-educare, căci deja am vlăguit-o noi prin înfometare. Am destinat acestui stat-major, drept „sediu central”, camera 4-spital. Pentru început, șeful lor, foarte perspicace, știind că va trebui să smulgă demascarea nu numai de la legionari, ci și de la alți bandiți, de alta culoare politică, sau de nici una, și-a format „comitetul executiv”, să-i zicem așa, din legionari, țăraniști, liberali, sionisti etc. Acum, informatorii lui, răspunzând în fiecare celulă, iau pulsul închisorii. După care Re-educarea propriu-zisă va începe. Noi am și hotărât ziua: 6 decembrie. La înapoițiiăștia de creștini pare-se că sărbătoresc atunci un sfînt, nu? M-da. Ziua sfîntului Nicolae. Ăla care aduce surprize la copii, dar le însoțește și de o nuielușă, nu? E-he. habar n-au bandiții ce nuielușe le pregătim noi!”

În numărul viitor:
Partea II —
Demascarea.
Masacrul.
Epilogul

Se cunoaște prea puțin din felul de viață dusă de deținuții politici în închisorile comuniste. La urechile marelui public au ajuns bătăile, izolarea, mizeriile igienice, munca abrutizantă, înfometarea. Și cam atât. Puțini știu însă că, însoțind disperatul strigăt al stomacului cerînd zi și noapte mîncare — o suferință generală, nepotolită ani și ani — a mai existat și un alt cumplit chin. Nu l-au încercat toți cei închiși, e adevărat, dar cei cărora le-a fost dat să-l îndure mărturisesc că el a întrecut chinul burții flămînde. El se poate numi chinul minții, al creierului care, zămis-lînd în misterioasele lui ateliere ideile, se găsea în imposibilitatea de-a le transcrie pe hîrtie. Căci în cefula închisorii comuniste era interzis să pătrundă urmă de hîrtie, creion, cerneală, ori peniță. Au existat însă niște unelte invizibile, imposibil de găsit la vreo percheziție, imposibil de confiscat, care, neobosite, au transcris clipă de clipă gîndurile. În posesia acestora, stăpîna lor absolută, a fost MEMORIA. Ea a fost cea care, sfidînd condițiile exterioare, a înregistrat poezii, eseuri, schițe, nuvele, piese de teatru etc., adică toată...

Literatura de după sîrma ghimpată

Pritocită cu mari dificultăți în mintea autorului, în zile și nopți în care bietul lui trup era supus la cazne, opera literară a izbutit să se fixeze în MEMORIA acestuia și de-a-colo să se și transmită. A preluat-o vecinul din dreapta sau stînga și a dat-o mai departe. Așa a ajuns ea pînă în zilele noastre, cînd, din operă orală cum a fost pînă acum, devine azi operă scrisă. Adică destinată să fie răspîndită și cunoscută marelui public, și să-și și afle binemeritul loc în patrimoniul nostru cultural.

În acest număr al revistei publicăm cîteva poezii scrise în închisoare, ale unor autori al căror nume nu-l cunoaște nimeni. Au murit sau mai trăiesc pe undeva? Dumnezeu știe. Ce mai știm despre ei sînt doar poeziile.

Dă-mi drumul...

Dă-mi drumul din temniți, Isuse,
sau ia-mă la tine în cer;
în lanțuri mi-s mîinile puse,
mi-e sufletul doruri apuse
și-n lanțuri menit sînt să pier.

Da-mi drumul că mama-i bătrînă
și plînge cu lacrimi de jar;
de piine, ea n-are fărîmă,
dă-mi drumul s-o văd pe bătrînă
și-aruncă-mă-n temniță iar.

Dă-mi drumul, Isusule Bune,
sînt tînăr și vreau să trăiesc;
cînd soarele roșu apune,
zefirul cînd cîntă pe strune,
iubita-mi aș vrea să-nîlnesc.

Ucide-mă, Doamne, cu pietre
sau bagă-mă-n negrul pămînt;
ucide-mă-n chinuri încete,
otravă să beau dă-mi, cu sete,
c-aici e mai rău ca-n mormînt.

Rădăcini

Sînt numai ciot și rădăcini,
din mine pasărea nu pleacă,
aștept în primăveri o cracă
și jinduiesc după tulpini.

Către lăstuni, către livadă,
cu-atîta dragoste m-avînt,
dar cînd mă scutur de pămînt
afară-i viscol și-i zăpadă.

Și iar mă-ngrop și lunec iar
prin galerii de tină,
aștept aprilie să vină
și-n somn visez că sînt stejar

Sonet

De va mai fi să ne vedem vreodată,
trecute flori rămase pe morminte,
tăceri prelungi de-atuncea înainte
ne-or aminti viața sfârșită.

În liniști mari, plutind peste cuvinte,
ne-om apleca spre albia uscată
în care-au curs năvalnic altădată
atîta vis și-atîta dor fierbinte.

Nu vor mai fi fiori să ne aștepte
în toamna-aceea lină și tîrzie;
aceleași mîini curate-or să ne-ndrepte

spre alt cules și altă nostalgie,
înțelegînd, sub tîmplele-nțelepte,
tot ce n-a fost și-ar fi putut să fie.

Singur în celulă

Aici, pămîntul s-a scurtat de-o șchioapă
și timpul scos din lume e pustiu.
Eu sînt acel ce s-a trezit în groapă
și nu-și aduce-aminte c-a fost viu.

Pe fresca plămuirilor din viață
un braț nemilostiv a tras cu var;
nici chipuri, nici culori nu-mi trec prin față,
doar albul aiurit și mortuar.

Și parc-ating augusta veșnicie,
zăcînd adînc în golul absolut.
O zi se scurge lungă cît o mie,
dar zece mii s-au scurs cît un minut!

Sărmane suflet, meșter pe ruine,
ce-a mai rămas din tot ce-ai făurit?
Nu prețuiesc nici cît un mărăcine
și-atît sînt viu, cît știu că n-am murit.

Nădejdea însăși, suptă de-ndoială,
o tot chitesc și iarăși o desfac;
e ca o jerbă artificială
cu verdele uscat și dat cu lac.

*Din volumul antologic „Poezii din închisori” — culegere de Zahu
Pună. Ed. Cuvîntul românesc, Canada, 1982.*

Cîntec de leagăn

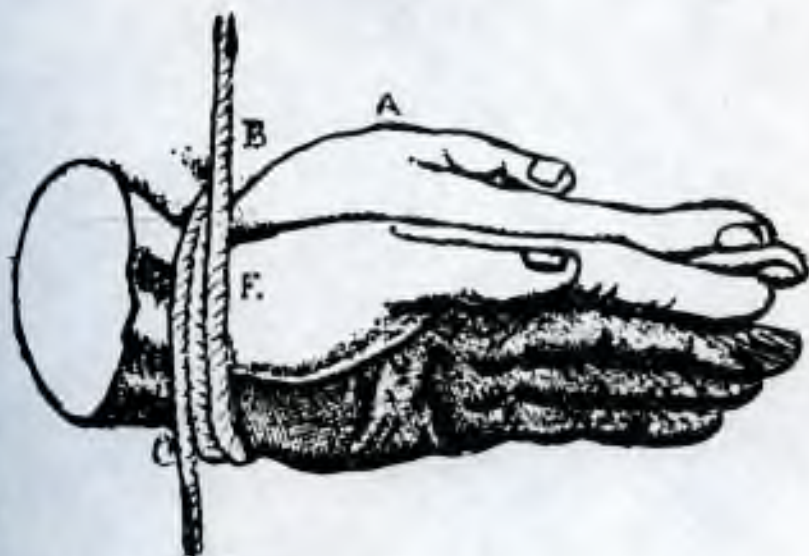
Nani, nani, frățior,
noaptea e tîrzie,
nani, mîinile mă dor
și mi-e somn și mie.

Nani, mîini subțiri de crin,
ochi de mure coapte,
nani, vin părinții, vin,
poate vin la noapte.

I-au luat răii într-o seară
și i-au dus, sărmanii,
c-au avut un gînd de pară
pentru țară, nani!

Tata este dus la mină,
mama la-nchisoare.
Lapte n-ai avut la cină,
nani, frățioare.

Nani, scumpe frățior,
noaptea e tîrzie,
nani, mîinile mă dor
și mi-e somn și mie.

**Biografi
Încarcerate**

DUMITRU GH. POPESCU

Rector al Institutului teologic București

Nichifor Crainic

schifă de portret al unui gânditor creștin ortodox

Una dintre figurile proeminente care a strălucit cu intensitate astrală pe firmamentul teologiei și culturii noastre a fost și Nichifor Crainic. Născut la 22 decembrie 1889 – cu exact o sută de ani înaintea revoluției care avea să marcheze prăbușirea marxismului în țara noastră – a avut parte de o experiență tragică, care i-a permis să se înalțe pe de o parte pe culmi de glorie și afirmare personală, dar care, pe de altă parte, l-a condamnat la îndelungă suferință și detenție, adică să cunoască și mizeria condiției umane. Convingerile sale religioase profunde i-au permis să reziste acestor încercări crude și, mai mult decât atât, să îmbărbăteze pe cei ce sufereau cu el în detenția comunistă, prin cuvânt și poezie. Vrednică de laudă este inițiativa celor ce vor să adune poeziile lui Nichifor Crainic din această perioadă de cumplită încercare, ca să cinstească memoria sa.

Cu ocazia împlinirii a cincizeci de ani de viață, revista „Gîndirea” a publicat un număr omagial închinat lui Nichifor Crainic cu numeroase studii și articole ale unor distinși intelectuali care au pus în lumină multiplele sale valențe de teolog, gânditor, artist sau profesor. Profitînd de această ocazie, am vrea să subliniem că Nichifor Crainic – Crainicul Ortodoxiei, cum era adesea numit – a fost o personalitate mistică de mare sensibilitate și finețe. Despre mistică el vorbește cu pasiunea și convingerea celui ce a făcut experiența luminii dumnezeiești. Reactualizînd o învățătură a Sfîntului Simeon Noul Teolog, el

ȘTEFAN MĂDĂRĂ

spune, cu extraordinara putere a celui care a văzut conștient infinita lumină dumnezeiască inundându-l, că esența creștinismului stă tocmai în această conștiință sublimă a harului din noi, a harului văzut ca lumină a slavei dumnezeiești¹.

Dar Nichifor Crainic n-a fost doar mistic, ci și un intelectual de rasă, care a știut să exprime experiențele spirituale ale Ortodoxiei printr-o matcă stilistică cu limpezimi de cristal. Sînt cazuri în care claritatea gândirii dizolvă misterul, după cum sînt cazuri în care mistica dizolvă claritatea limbajului. Interesant este faptul că în arta poetică a lui N. Crainic „funcția logică a conceptului este păstrată integral, iar valoarea expresiei nu depășește valoarea ideii. Nimic inaccesibil și esoteric nu se află în această poezie, care totuși se urcă pînă la granița dintre cunoaștere și revelație. Este cel mai tipic caz de raționalitate în marginile misterului și de mistică în cuprinsul gândirii logice. Poemele sale sînt adevărate meditații, în care rațiunea și credința se sprijină reciproc și în care misterul se dezvăluie în șiruri nesfîrșite de revelații, ca niște focuri aprinse pe culmi din ce în ce suitoare”². S-ar putea spune, din acest punct de vedere, că opera lui N. Crainic este o adevărată sinteză între experiența tainică a tradiției răsăritene și claritatea de gândire a tradiției apusene, aruncînd punți durabile pentru întîlnirea dintre teologie și cultură. Nichifor Crainic este cel dintîi teolog român în epoca modernă a istoriei noastre care scoate teologia din cercul strîmt al specialiștilor, prezentînd-o într-o formă impunătoare atenției generale a lumii intelectuale.

Între George Călinescu și Nichifor Crainic n-au existat prea multe afinități, fiindcă în timp ce primul era mai mult raționalist, al doilea iubea experiența tainică sau mistică. Din această cauză G. Călinescu îi adresează lui N. Crainic două reproșuri. Mai întîi, spune Călinescu, „deși Nichifor Crainic vorbește de revelație, de universalitatea Bisericii și de alte astfel de puncte ale corectei Ortodoxii, antiraționalismul său (prin care se opune tradiționaliștilor francezi

tomişti) duce la un panteism de forma germanică, străină de esența Ortodoxiei"³. Această acuzație se întemeiază pe ignorarea deliberată a operei teologice a lui Nichifor Crainic. G. Călinescu citează multe din lucrările lui N. Crainic, ca: *Șesuri natale*, 1916; *Zîmbete în lacrimi*, 1916; *Icoanele vremii*, 1919; *Privești fugare*, 1921; *Darurile pământului*, 1920; *Țara de peste veac*, 1931; *Puncte cardinale în haos*, 1940; *Ortodoxie și etnocratie*, 1940; *Nostalgia Paradisului*, 1940, dar nu amintește nimic despre cursurile sale universitare consacrate misticii răsăritene și celei apusene. Or, tocmai în aceste cursuri N. Crainic ia poziție categorică împotriva panteismului german al lui Jacob Böhme și Eckart. Acuzația este nedreaptă.

În al doilea rând, G. Călinescu reproșează lui N. Crainic că „în tendința de a fixa adversari, gînditorul decretează marxismul ca un izvor de ură titanică împotriva creștinismului. Judecînd faptele senin, constatarea nu se verifică... Marxismul înțelege să refacă comunitatea primitivă creștină pînă la anularea firescului egoism individual și național și să aplice principiul milei și păcii pînă la abandonarea oricărei rezistențe"⁴. Obiecțiile lui N. Crainic îndreptate împotriva marxismului sînt două. Mai întîi, că fără Dumnezeu se pot schimba structurile sociale externe, dar nu se poate înnoi omul interior, nu se poate depăși egoismul individual; apoi, marxismul n-a căutat să schimbe lumea prin iubirea de aproape sau prin milă, ci prin ura de clasă, așa cum altă ideologie a încercat să schimbe lumea prin ura de rasă. Aceste motive l-au determinat pe N. Crainic să-și concentreze atenția asupra lui Dostoievski și să-i consacre un întreg curs universitar, pe care îl vom prezenta treptat, capitol după capitol, în paginile revistei „Memoria”. Este vorba despre cursul de „Istoria Literaturii Bisericești și Religioase moderne”, prezentat studenților de la Facultatea de teologie din București de Nichifor Crainic, în anul 1933, și editat după note stenografice de D-I Pandele Olteanu și D-I Ion V. Georgescu. Prima prelegere, pe care o vom prezenta în cele ce urmează, se întitulează „Dostoievski și creștinismul rus”.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Opera teologică a lui Nichifor Crainic*, „Gîndirea” nr. 4, 1940, p. 270.
2. Ștefan Cirstoiu, *Poezie și religie în opera poetică a lui Nichifor Crainic*, „Gîndirea”, nr. 4, p. 242.
3. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Buc., 1982, p. 873.
4. Ibidem.

Paginile acestui articol sînt ilustrate cu gravuri vechi în lemn executate de artiști anonimi la Mînaștirea Neamțului.

San Giuseppe e la scala di Jacob

NICHIFOR CRAINIC

Dostoievski și creștinismul rus

Am spus în prelegerea mea inaugurală, că metoda pe care o urmez eu în predarea acestui curs e o metodă selectiv-sintetică și nu cronologică.

(...)

Eu voi lua scriitori fie din domeniul mistic, fie din domeniul literaturii mirenești, pe problemele alese și pe înrădăcirile lor, tocmai fiindcă e așa de variată materia. (...) Anul acesta, m-am oprit la subiectul: *Dostoievski și creștinismul rus*.

Domnilor, înainte de război, nu se vorbea în Europa — înțeleg cu atîta insistență — despre spiritul rusesc și despre geniul rusesc. Și era natural, pentru că lucrurile se petreceau în mod normal. De la război însă, sau mai bine zis de la revoluția rusă, spiritul occidental e neconținut preocupat, zi de zi, de problema rusească, de problema mare a existenței și modalitatea de existență a acestui popor. Nu deschizi un ziar, o publicație occidentală, în care în fiecare zi să nu fie ceva asupra Rusiei. Aceasta nu numai pentru marile probleme de forme de stat, de forme ale vieții sociale, pe care le pune bolșevismul, ci, în genere vorbind, e naturală atenția încordată a lumii occidentale asupra întregului fenomen rusesc, privit atît în istoricitatea și în actualitatea lui, cît și în ce privește ziua de mîine. Odată cu aceste preocupări trebuie să semnalăm, în domeniul atenției intelectuale occidentale, o subliniere tot mai accentuată asupra fenomenului ortodox rusesc, lucru care înainte de război era aproape inexistent. Dacă luați literatura religioasă de pînă la război — literatura de idei vorbesc —, veți vedea că se vorbește neconținut de catolicism și protestantism. Ortodoxia, în această literatură antebelică, e aproape necunoscută în preocupările chiar ale lumii teologice apusene; era un fel de *terra incognita*, completamente disprețuită de intelectualitatea apuseană, fie de natură religioasă, confesională, fie de natură general-laică.

După război însă, lucrurile s-au schimbat, datorită și faptului general despre care v-am vorbit — catastrofa rusă — care a atras atențiunea lumii asupra fenomenului rusesc în genere, dar datorită în mod special, în ce privește ortodoxia, unui alt fenomen.

Revoluția rusă însemnează prăbușirea unei lumi, prăbușire vremelnică, credem noi, — și nașterea unei lumi cu totul contrarie. Din această lume prăbușită, o parte de cărturari s-au salvat prin exil. Europa, de la marginea Ru-

Textul de față este transcris după o stenogramă a uneia dintre prelegerile ținute de Nichifor Crainic la Facultatea de Teologie din București.

Întrucît în expunerea orală s-au făcut unele referiri la alte prelegeri, din același curs, a căror transcriere ar fi încărcat, fără folos, înțelegerea acestui text, la fel ca și anumite digresiuni cu caracter strict circumstanțial care, de asemenea se situează în afara problemei tratate, ținînd seama pe de altă parte că stenograma nu a fost văzută și definitivată de autor, ne-am îngăduit să ometem aceste cîteva pasaje, de altfel de o întindere foarte mică, marcînd locul lor în stenogramă prin paranteze drepte.

Dacă vreunul dintre cititori este însă interesat de cuprinsul lor, ținîm la dispoziție cuprinsul integral al stenogramei la redacția revistei.

siei pînă la extremitățile ei occidentale, cunoaște în toate centrele mari intelectuali ruși și acești intelectuali ruși din exil, întîmplîndu-se să fie, dacă nu toți, dar o elită a lor, gînditori de mîna întîia și întîmplîndu-se ca acești gînditori de mîna întîia, ruși, să fie gînditori ortodocși, ei și-au continuat în exil opera lor de gîndire filosofică, literară, istorică și așa mai departe. Astfel se face că mulțumită acestor intelectuali ruși, alungați din țara lor și aflați pe meleaguri străine, ortodoxia a izbutit să se impună atenției apusene, ca niciodată de la marea schismă încoace. Îi întîlnim în publicațiile catolice, în cărțile catolice, care se scriu de la război încoace, și se vede acest lucru, neobișnuit pînă acum, că problema ortodoxiei e urmărită și luată în seamă. Nu mai vorbesc de protestanți; acești intelectuali ortodocși sînt astăzi colaboratori la revistele de seamă ale protestanților. Vorbesc mai ales de catolici pentru că sînt mult mai exclusiviști. Astfel, în „*La nouvelle revue des jeunesses*”, revistă exclusiv catolică, întîlnim colaborarea lui Nikolai Berdiaev și a altor intelectuali ruși. Pe urmă, la o revistă de cea mai înaltă ținută filosofică și literară, cum este „*Vigile*”, care apare sub autoritatea cărturărească a filosofului Jacques Maritain, găsim de asemenea colaboratori ruși, evident numai în probleme religioase. În Germania, există o revistă fondată de vreo doi ani de zile, intitulată: „*Orient und Occident*”, redactată de doi teologi protestanți, care scriu chiar în colaborare, în legătură cu Nikolai Berdiaev. Vedeți, prin urmare, cît de departe a pătruns, prin acești nefericiți frați, spiritul ortodox, care pînă mai înainte era total necunoscut. „Orice rău e spre bine” zice un proverb, care e profund creștin în semnificația lui. Și acești nefericiți frați ai noștri, care se găsesc în exil, departe de patria lor, aduc pe acest teren un omagiu, un folos neînchipuit de mare ideii ortodoxe, asupra căreia au atras o atenție atît de serioasă și de încordată.

Cred că dacă occidentul catolic și protestant [...] se preocupă de problema gîndirii ortodoxe rusești, cu atît mai mult suntem datori noi să cunoaștem aceste probleme, să cunoaștem această gîndire, aceste realizări, aceste idealuri care au animat intens un secol al XIX-lea de cugetare religioasă rusă.

Domnilor studenți [...] v-ați putea întreba: bine, dar de ce Dostoievski și creștinismul rus și nu creștinismul rus pur și simplu. Iată de ce, și aceasta se referă la metoda de predare, deși nu e părerea mea izolată, ci a întregii lumi culte — e unul dintre cele mai mari genii literare pe care le-a dat omenirea.

El este pe aceeași linie pe care este Homer, Virgilius, Dante, Goethe, Milton ș.a.m.d. I se acordă de intelectualitatea contemporană o însemnătate așa de mare, încît o vastă literatură critică și filosofică a apărut și apare mereu în limbile europene, silindu-se, care mai de care, să-i dea o interpretare nouă, să încerce o nouă aprofundare a acestui geniu insondabil. În Rusia, care a avut totdeauna mari scriitori și mari creatori de artă și gînditori, în Rusia

dinainte de război, Dostoievski ajunsese să fie venerat ca un părinte al *poporului rus*. Sunt unii dintre gânditorii dostoievskieni din școala lui care îl pun fără sfială alături de marii părinți ai Bisericii. Când a murit el, e singurul rus care a fost într-adevăr înmormântat cu onoruri de țară, ceea ce era lucru colosal, ca în vremea țarismului un cetățean să se bucure la moartea lui de aceste supreme onoruri ale marelui imperiu țarist. Ceva mai mult: dacă o mare parte din ceilalți scriitori ruși au fost excluși, puși la index de cenzura bolșevică și alungați, prin urmare, de statul comunist din cultura nouă care are pretenția să se întemeieze, Dostoievski, chiar pentru comuniști, a rămas o valoare necontestată.

E paradoxal ce vă spun: că ne găsim în fața unui geniu pe care două lumi, care se exclud fundamental între ele, îl acceptă deopotrivă. Dacă l-au acceptat cu onoruri imperiale rușii fostului imperiu care s-a prăbușit, îl acceptă, chiar dacă nu cu aceleași onoruri, însăși această Rusie născută din prăbușirea imperiului țarist. Paradoxul e numai aparent pentru că, atunci când cunoști adânc opera lui Dostoievski [...] veți înțelege de ce un geniu atât de complex ca el poate fi revendicat deopotrivă de o Rusie creștină și de o Rusie comunistă, adică anticreștină.

Domnilor, în lumea modernă europeană, cred că [...] numai Goethe reprezintă un complex atât de inextricabil în conținutul lui, atât de neepuizabil ca Dostoievski. În fața acestui geniu ne găsim, de fapt, în fața celui mai complex dintre cei mai mari scriitori și gânditori pe care i-a dat omenirea. Privit înăuntrul culturii rusești și înăuntrul literaturii rusești, Dostoievski crește dintr-odată ca o figură din care radiază raze, și înapoia lui de-a lungul istoriei rusești, dar și înaintea lui către posteritatea care avea să se formeze din ideile lui. Ceva mai mult [...] el trece dincolo de actualitate, de revoluția comunistă, schițând pe cerul viitorului un tip nou de umanitate, umanitatea creștină, așa cum a văzut-o el în marea și geniala lui viziune de fervent ortodox. Ca ideologie, domnilor, Dostoievski nu apare brusc, nu însemnează o ruptură totală în întregul culturii rusești. Nu era un om care prin apariția lui să izbească total prin ceva deosebit fundamental de ce se spusese înainte în această cultură. Vreau să spun cu aceasta că mare parte din ideile lui, adică ideile care stau la baza operei lui literare, erau idei frământate de un veac și mai bine în cîmpul intelectual rusesc. Din opera lui, pe de altă parte, se desface o nouă serie de idei, care dau prilej la o nouă serie de interpretări, creind o școală filosofică, după moartea lui. Vedeți, dacă ideile pe care le prezintă el nu sunt noutăți izbitoare în raport cu trecutul culturii rusești, cu antecesorii lui, se întâmplă cu aceste idei vechi adoptate de el ceea ce se întâmplă de obicei cu adopțiunile în domeniul spiritual, pe care le fac marile genii creatoare ale omenirii. E un fenomen pe care l-aș putea numi un fenomen de *dilatare* a acestor idei și principii. Un geniu de mărimea colosală a lui Dostoievski, chiar adoptînd o idee

străină, care n-a fost a lui, o dilată, îi dă un nou prestigiu, încît această idee apare într-o lumină cu totul nouă și într-o perspectivă cu totul alta decît de pînă atunci. Flacăra genului lui dilată, prin urmare, toate ideile pe care le adoptă de la antecesorii lui pentru ca, astfel transformate, uneori deformate, dar în orice caz transformate altfel de cum le-a primit, să le proiecteze mai departe lumii care va veni după dînsul.

Vă spuneam în prelegerea inaugurală că prezidentul republicii Cehoslovace, D-l Tomas Masaryk, filosof mediocru, dar profesor eminent de filosofie [...] materialistă, de un materialism foarte îngust și repulsiv, fiindcă însuși talentul lui literar e mediocru — D-l Tomas Masaryk [...], care a stat 11 ani în Rusia înainte de război și care a cunoscut profund lumea intelectuală rusească, voind să scrie o carte despre Dostoievski în mod obiectiv, științific, a scris, cum vă spuneam, un tratat în două volume de 800 de pagini ca să vorbească numai despre curentele anterioare lui Dostoievski, din care s-a inspirat genialul scriitor rus, care sunt în directă legătură cu el. O altă carte, care e una din cele mai bune și mai adînci care s-au scris despre Dostoievski, e aceea a D-lui Nikolai Berdiaev, care trăiește la Paris, și pe care v-o recomand pentru că e o carte capitală pentru înțelegerea lui Dostoievski. A apărut și în franțuzește cu titlul: „*L'Esprit de Dostoievski*”. A apărut înții în nemțește și apoi în rusește. În nemțește cartea poartă titlul: „*Die Weltanschauung Dostoiewskis*”. *Weltanschauung* în traducerea lui etimologică înseamnă panoramă, dar *Weltanschauung* în sens filosofic înseamnă concepția integrală pe care o are un geniu despre lume și viață. Deci, cartea D-lui Berdiaev s-ar intitula în românește: *Concepția despre lume și viața a lui Dostoievski*.

Iată, Domnilor, prin urmare, că, pe de o parte, ideile dinainte de el, concentrîndu-se în geniala lui operă și căpătînd accentul lor și însemnătatea lor, n-au dispărut după moartea lui, ci, fiind propovăduite de genialul scriitor rus, au căpătat un colosal prestigiu. Iată ce m-a făcut pe mine să pun în centrul creștinismului rus, de care ne vom ocupa, pe Dostoievski și să intitulez acest curs: *Dostoievski și creștinismul rus*.

Față de Rusia, Dostoievski e una din marile figuri reprezentative. Ce înseamnă o figură reprezentativă? O figură reprezentativă e o personalitate creatoare în care sunt rezumate, expuse în esență lor, trăsăturile fundamentale ale genului național al unui popor. Goethe e o figură reprezentativă pentru Germania. Tot așa Dostoievski e o figură reprezentativă pentru Rusia, pentru spiritul rusesc. Celebrul gînditor german *Oswald Spengler* a scris nu mai puțin celebra carte care s-a discutat atît după război: *Untergang des Abendlandes*. Spune în această carte despre Dostoievski, pe care-l privește ca pe o figură reprezentativă a Rusiei, că *orice țaran rus e o bucată din Dostoievski*. E o frumoasă și sintetică caracterizare a genului reprezentativ care e Dostoievski pentru Rusia. Vedeți, în loc

să spuie, orice țaran rus e o bucată din Rusia, zice: orice țaran rus e o bucată din Dostoievski; confundă dintr-odată pe Dostoievski cu Rusia însăși. Domnilor, înainte de război, pentru lumea occidentală și pentru noi, figura care s-a crezut reprezentativă pentru Rusia era Tolstoi. Acum, după război, se vorbește foarte puțin despre el. Gloria lui se adumbrește din ce în ce mai mult sub aripa de umbră pe care o azvîrle asupra ei figura marelui Dostoievski. Ve-deți Dumnezeuastră, Tolstoi, cu raționalismul său rebel și anarhic, e numai o parte din Rusia, nu e un geniu reprezentativ al întregii Rusii. În Tolstoi putem să recunoaștem numai o parte din trăsăturile sufletului rusesc. Ceea ce l-a făcut pe el celebru în Europa antebelică era acest raționalism al lui, această claritate simplă, în care se prezenta cristalizat geniul lui și mai ales ideile lui neliterare, ci morale, și aceasta făcea să fie foarte ușor de acceptat și acceptabil de lumea din timpul lui.

Dostoievski pînă la război n-a fost înțeles în Occident. Cine se interesează de aproape de aceste lucruri poate să citească o carte apărută cu vreo 15—20 de ani înainte de război: e cartea vicontelui Melchior de Vogue, fost ambasador al Franței pe lînga curtea țaristă, acela care a scris și o altă carte: „*Les morts qui parlent*”, care a făcut epocă în mișcarea ideologică și tradiționalistă franceză. Melchior de Vogue, care a trăit în Rusia și-l cunoștea personal pe scriitorul nostru, a făcut Europei acest serviciu, atrăgînd cel dintîi atenția Europei că în Rusia există o mare mișcare ideologică. Cartea lui e intitulată: „*Le roman russe*” și în ea Melchior de Vogue, cu claritatea lui de francez, face toate elogiile posibile lui Tolstoi, pe care îl înțelege foarte bine, dar mărturisește că nu înțelege nimic din Dostoievski, pe care îl consideră ca pe ceva foarte curios, dar nu înțelege nimic din profunzimea acestui geniu.

A trebuit să vină războiul, care a desfundat în mentalitatea europeană și alte resurse uitate sau căzute pe planul al doilea decît cele intelectuale — adică resursele mistice, mai adînci decît cele intelectuale, care sunt de suprafață — ca lumea să fie pregătită mai mult pentru înțelegerea lui Dostoievski. Și a trebuit, cum v-am spus, să se întîmple, în special, în Occident această diasporă intelectuală rusească, scriitorii ruși care se găsesc astăzi în exil și care să militeze mai departe, pentru a înțelege mai bine pe Dostoievski. Tolstoi, cu tot marele său talent literar, zgomotul pe care l-a făcut în Europa cu așa-zisa lui pedagogie tolstoiană, de care vă puteți aduce aminte, că a făcut o epocă în Europa, se reduce la o încercare a acestui patrician de a se întoarce spre popor. Faptul că Tolstoi, conștente, s-a îmbrăcat în costumul național al muicului rus a părut un lucru extraordinar în Europa. De fapt, lucrul acesta se reduce la ceea ce face M.S. Regina Maria care îmbracă haina săracilor.

Cam acesta este tolstoianismul, care a făcut atîta zgomot în Europa dinainte de război. Era, în mare parte, o chestiune de pitoresc și suprafață, întărită și de legenda

fugli și a morții lui. Și legenda aceasta, care se crease tocmai atunci în jurul morții lui, avea ceva de senzational în ea. Pentru Dostoievski însă, a trebuit să treacă mai multă vreme pînă să fie înțeles, dacă se poate spune că astăzi Dostoievski e înțeles.

El e, într-adevăr, geniul reprezentativ rusesc; în el *les extrêmes se touchent*, cele două extreme rusești, extrema mistică creștină cu extrema celei mai fierbinți negațiuni a creștinismului se combat, ca în cele din urmă să biruie extrema creștină. E în opera lui acest război între Hrist și Antihrist, care se petrece și se proiectează ca o imagine a unui viitor uman.

Țin [...] să vă mai atrag atențiunea asupra unui fenomen care deosebește cultura rusă dinainte de război de cultura noastră românească.

Domnilor, la noi veacul al XIX-lea și în special ultima jumătate a acestui veac, care se prelungește pînă la război, pînă în 1916, pentru că și primul deceniu și jumătate, sub latura ideologică, e tot veacul al XIX-lea, la noi în Europa, veacul al XIX-lea se caracterizează, pentru lumea intelectuală românească, printr-o absență aproape totală a problemei religioase din preocupările culturii românești. Fenomenul e cunoscut de Dumneavoastră și n-am nevoie să insist asupra lui. Știți cu toții cauzele acestei complete sărăcii din cultura românească. Ele se reduc la ideologia revoluționară franceză, care era o ideologie ateistă, anticlericală și pentru că intelectualii români erau formați în această ideologie, care din nenorocire e și astăzi slăvită în lungul și latul manualelor noastre didactice, ca și cum Franța n-ar consta decît din această ideologie revoluționară de la 1789. E o scădere a învățămîntului nostru pe care ar trebui noi, teologii, s-o îndreptăm de aici încolo. S-au format, deci, intelectualii noștri în sensul acestei ideologii, proslăvită la Paris, unde învățau cei mai mulți dintre ei, și pe urmă proslăvită de ei la noi, avînd drept consecință atmosfera revoluționară de la 1848 de la noi. Intelectualii români găseau că cel mai onorabil lucru și cel mai demn pe care îl pot face este să înlocuiască tot ce putea fi reziduu religios adus de acasă, astfel că întorsii în țară, și unii din ei ajunși profesori la Universitatea din Iași sau București, erau indiferenți cel puțin, sau totalmente degajați de preocupările religioase. Așa se face, deci, că în creația intelectuală a românilor dinainte de război e aproape inexistentă preocuparea religioasă. În Rusia nu s-a împlinit chiar așa. E adevărat că ideile revoluționare au avut mari repercusiuni în Rusia, cum vom vedea. E adevărat că, mai ales după 1848, ideea marxistă, concepția materialismului istoric, a început să apară în Rusia.

Da, dar Rusia avea un avantaj sub acest raport. Că nu era țară latină. Intelectualul nostru „pasoptist” a crezut că se dovedește latin, dacă adoptă în totul raționalismul francez, ignorînd restul culturii latine: italiene și spaniole, care e prin excelență mistică, catolică, dar în orice caz o cultură religioasă de mare importanță. El s-a rezumat numai

la o latură a latinității și s-a declarat perfect urmaș al lui Traian, adoptînd ideologia franceză pașoptistă.

În Rusia n-a fost așa pentru că nu avea afinități cu latinitatea. Rusia e popor slav, nu numai stat slav, și cînd vom cunoaște mai de aproape ideile care au animat imperiul țarist, vom vedea că el se socotește însăși rasa slavă, însuși neamul slav, cu o misiune specială în această lume, misiune diferită total de ceea ce Dumnezeu va fi pus în celelalte rase. Pentru că în Rusia, spre deosebire de ceea ce s-a petrecut în România, avem de-a face cu o mare puternică conștiință rusească, ei bine, această concepție despre o misiune specială rusă, pe care ei o socoteau o misiune creștină, ortodoxă, o misiune pentru întreaga Europă și pentru Asia, avem de-a face cu un popor de 150 de milioane de oameni, această conștiință a lor i-a oprit să adopte cu totul ideile care veneau din Occident. Și s-au evidențiat atunci două mari curente în lumea intelectuală rusă: unul al acelor care adoptau cu totul ideile revoluționare din apus, și în special marxismul — materialismul istoric — care a dus la revoluția comunistă și la statul comunist de astăzi; pe de altă parte, un curent fundamental opus acestei concepții materialiste, care s-a dezvoltat în direcția de idei religioase și de idei slave, cunoscut sub numele de concepție slavofilă, mesianismul rusec.

Domnilor, va fi vorba [în cursul nostru n.r.] de ceea ce s-a reflectat în opera lui Dostoievski din acest al doilea curent; va fi vorba firește și de direcțiunea aceasta a ideii revoluționare, dar va fi vorba și mai în de aproape a slavofilismului, a concepției religioase despre un mesianism rusec, pentru care a fost chemată Rusia sau pentru care poate va fi chemată în viitor. Sunt o pleiadă întreagă de gînditori ale căror vederi merg în această direcție. O să vedeți în decursul acestor lecțiuni că această concepție slavofilă despre o misiune specială rusească, despre un mesianism religios sau politic, s-a agitat încă din secolul

al XVI-lea. E chiar o legenda creată în jurul acestei concepții: anume că un călugăr, Filotei, dacă nu mă-nșel, după căderea celei de a doua Rome, adică a Bizanțului sub Turcia, a visat că Moscova e *menită de Dumnezeu să devină a treia Romă ortodoxă și imperială*. În jurul acestei concepții s-a dezvoltat o întreagă serie de cărți, fie exprimate direct, fie exprimate de cele mai multe ori sub formă de roman. Și acum, de ce, domnilor, în formă de roman și nu direct, ca sistem filosofic? Și pentru ideologia socialistă, revoluționară, și pentru ideologia cealaltă, religioasă, scriitorii ruși au uzat de forma romanului. De ce? Rusia trăia sub cenzura țarismului, care nu permitea să fie atacate două idei: *ideea de Biserică* și *ideea de țar*. Și atunci, existind această cenzură, li se părea autorităților de stat — nu atât Bisericii, cât autorității țariste — li se părea că e ceva subversiv în ce scriau chiar slavofili și de aceea le făceau șicane. De aceea s-a întrebuințat în Rusia de către scriitori forma romanului. Prin excelență, literatura rusă e o literatură de romane pentru că în roman autorii puteau să scape mai ușor de responsabilitate [scriind, n.r.], nu sunt păreri mele, ci ale personajului care le spune, pentru că așa e romanul, reprezintă diferite păreri, pentru că, dacă n-ar fi diferite păreri, n-ar fi conflictul care să ducă mai departe acțiunea și să creeze interesul lectorului. Deși era un fel de scuză a ideilor pe care scriitorii ruși le puneau sub forma de roman, așa se face că le întâlnești în romanele lui Cernișevski sau Gorki, care expun idei socialiste și care la noi, în cercurile socialiste, se citesc aproape ca niște tratate. Așa se face că însăși opera lui Dostoievski e o operă de romane. În romanele lui se găsesc toate ideile care au apărut în cîmpul culturii rusești. Prin Dostoievski facem cunoștință cu ideile din cele două direcțiuni, așa că el este *rezervorul ideilor* care au frâmintat Rusia și, mai ales, *întrevedem viitorul uman-creștin* pe care, către sfîrșitul vieții lui, el l-a sperat din toată inima.

BARBU CIOCULESCU

Constant Tonegaru

(1919—1952)

— destinul unui poet —

Prin 1944—45, Vladimir Streinu conducea revista *Preocupări literare*, organ al Asociației prietenilor istoriei literare, animată de eruditul profesor de limbă română și istoric literar Petre Haneș. Cînd profesorii reușiți în Asociație au început să considere că partea de beletristică promovată de noul director al publicației se îndepărtează prea mult de gusturile lor artistice, criticul a reînființat, în același format, revista *Kalende*. În paginile acesteia au debutat o seamă de poeți moderniști — unii extrem de tineri —; aici și-a personalizat stilul liric, surprinzător de repede, Constant Tonegaru. Ceva mai din timp, îl cunoscusem și eu, cu emoții, așa precedat cum era de faima părintelui său, personaj celebru în epocă pentru excentricitățile lui — ca să nu spun mai mult. Marinar — era căpitan de cursă lungă —, jurist, politician și om de viață, Constantin Tonegaru-tatăl (și el fiu al unui Constantin, blajin director de liceu) își dirijase de timpuriu băiatul către cultură, încît în *Neamul românesc*, revista profesorului Iorga, au apărut sub semnătura Tonegaru-fiul, care avea 17 ani, două articole, unul intitulat „Maramureșul înstrăinat” (nr. 17—18 din 1936), altul cu titlul „Pe valea Barcăului” (nr. 7, din 1937) — acesta din urmă dedicat minorității române pe cale de deznationalizare din Ungaria. Poezii, Constant Tonegaru începuse să publice din anul 1942, la ziarul brăilean *Expresul*. Relația cu Vladimir Streinu, poet el însuși, de sonori rare, personalitate seducătoare, nu mai puțin autoritară, i-a fost de un ajutor neprețuit tînarului kalendist, poet itinerant, cu o vagă slujbă la Ministerul Învățămîntului, pierdută curînd după 23 august.

Nu-mi amintesc, vai, împrejurarea în care l-am cunoscut, dar sunt sigur că purta faimoasa băscuță pe vîrfu capului și ochelari fumurii. M-a frapat la el ținuta mîndră și prietenoasă, vorbirea caracteristică cu *r*-ul pronunțat aspru. Cînd își citea cu glas tare poeziile nu înțelegeam nimic, dar îl aprobam din toată inima, în așteptarea momentului fericit al înmînării manuscrisului, pe care Constant îl flutura, cu gelozie, de la mari înălțimi. Dar nici atunci cînd aveam, în fine, foaia în mîină, nu eram mai cîștigat: scria cu un creion palid pe foițe de pelur, iar grafia lui rondă și simplificată se pierdea în transparența paginii.

În anul 1945, Constant Tonegaru și-a văzut manuscrisul de versuri intitulat *Plantația de cuie* încununat cu premiul pentru scriitorii tineri al Fundațiilor Regale. Era cea

Poetul Constant Tonegaru, în preajma arestării sale, în 1947.

mai însemnată distincție literară a anului, cea care oferea consacrarea, cu atât mai mult cu cât premiarea se însoțea de publicarea cărții. Volumul a apărut cu titlul *Plantații*, la sugestia directorului editurii, profesorul Alexandru Rosetti, și cu aprobarea autorului, pe care, de altfel, Al. Rosetti l-a susținut în mai multe rânduri, cu căldură. De abia apărută culegerea de versuri, dintre care majoritatea figuraseră în *Kalende*, a făcut obiectul unor dezbateri pasionate, care aparțin de mult istoriei literare. Primită cu bunăvoință de critica matură — Perpessicius, cu brațele deschise; de cea post-lovinesciană („Cred că nu mă înșel relevând în Constant Tonegaru pe poetul cel mai înzestrat dintre tinerii iviți în ultimii cinci ani” — Șerban Cioculescu), ea a displăcut, de pildă, lui Al. Piru și nu a obținut sufragiile Cercului literar de la Sibiu, cu un pas în urma avangardei bucurestene. Victor Eftimiu, în schimb, a făcut gestul generos de a citi la radio din Tonegaru, *Marea era o marchiză*, și îmi amintesc perfect tonul admirabil al lectorului, mare recitator.

Proiectul unui nou volum de versuri a luat ființă chiar în anul următor, când mă pregăteam, de altfel, să debutez și eu editorial, cu manuscrisul intitulat *Bună dimineața la Steaua Păstorului*. Constant s-a arătat nemulțumit de titlul ales de mine, care i se părea prea lung și cumva convențional și, cu toate că sub acest titlu anume, manuscrisul tocmai fusese încununat cu premiul Ion Minulescu pe acel an, m-am decis să-l scurtez: *La Steaua Păstorului*. Constant s-a arătat și mai nemulțumit și, rasfoind manuscrisul, se oprea la titlul citei unei poezii, care s-ar fi potrivit mai bine pentru volum. În cele din urmă, cu sinceritatea-i caracteristică, mi-a mărturisit că și volumul pe care-l pregătise pentru tipar avea același titlu în esență: *Steaua Veneției*. Pe atunci eu împlineam douăzeci de ani, el se apropia de treizeci. Din manuscrisul său, Constant publicase deja un mănunchi de poezii în Caietele Fundațiilor, unde își așteptau rîndul și ale mele, în portofoliul directorului publicației, Camil Petrescu. Și au tot așteptat preț de vreo douăzeci de ani.

Aparțineam, acum, prin Constant, dar și printr-o firească extindere a relațiilor, unui grup destul de larg de poeți și artiști plastici, care-i cuprindea pe Dimitrie Stelaru, mentorul lui Tonegaru, pe Alexandru Lungu, poet și medic, laureatul din 1946 al premiului Minulescu, pe Mihai Crama, Ion Larian Postolache, Dumitru Demu — lista e, în fapt, cu mult mai lungă — și îi mai cunoscusem și pe Ion Caraion, cu care Tonei nu era în bune relații, pe George și Monica Dan, generația care își încerca aripile în primii ani după Eliberare, dacă eliberare se putea numi. Erau cu toții mai vîrstnici decît mine, care, în 1946 nu putusem măcar lua parte la alegerile cîștigate de partidul național țărănesc și furate de guvernul Petru Groza. Duminicile, urcam scările la cenaclul Lovinescu, cel de pe bulevardul Elisabeta, condus de fiica criticului, Monica, în tandem cu Felix Aderca, Vladimir Streinu și, citeodată, Șerban Ciocu-

26.1.1978
Constante

tescu. Tonegaru citea rar, dar lua adesea cuvîntul, cu cruzime. Nu era deloc ipocrit, nu-și ascundea antipatiile, nu răspundea la bună-ziua oamenilor pe care nu-i stima.

În poeziile sale, stele cu două colțuri luminau dezastre, cruciere fără sfîrșit, ducînd neunde, purtau învinși ai sorții, rostitori de cuvinte fără noimă, arlechini tragici gesticulau sub luna ironică. Le cunoșteam acum pe de rost și-mi părea că așa trebuie să fie, fără să fac vreo legătură între ele și autorul lor. În versurile mele roiau astre cu nume exotice. Betelgeusa, Altair, Arcturus, și chiar stelute mai mici, doar de cîteva milioane de ori mai mari decît Terra, ca de pildă Opiuchus, steaua celor care mor mușcați de șarpe.

Ne plimbam seriile, Constant și cu mine, proaspăt bacalaureat, prin Cotroceni, cartier cu fete frumoase și cu nu știu ce morbiditate printre frunzele grădinilor, și într-un rînd Constant m-a întrebat, cu pedanterie, dacă i-aș putea indica, pe cer, cîteva din aștrii folosiți. Nu cunoșteam nici unul, afară de Carul mare și am izbucnit amîndoi în rîs. El avea temeinice noțiuni de cosmologie, o solidă cultură poetică și, în particular, manifesta dispreț față de poeții după ureche, dar amatori de ezoterisme — de unde și răceala față de Ion Caraion, răceală în care intra, însă, și oarecare spirit de concurență. Mai cu seamă că și Ion Caraion era foarte cultivat. Personal, tocmai intrasem în cercul de fideli al lui Armand Constantinescu, autorul unui manual de astrologie, *Cer și destin*, cu exemplificări pe horoscoape de scriitori. Specialist și în Cabală, magul îmi prezisese că nu mă voi prăpădi de timpuriu de plămîni, că voi trăi ani lungi și fericiți în îndestulare, „de pe urma activităților depuse în acest scop”. Îl dusesem la Armand Constantinescu și pe unchiul meu Radu Cioculescu care, ca mason, era interesat de ocultistică. Astrologul, luîndu-i cîteva date sumare, îi spusese că în acel moment este în tolu unei activități ascunse și care îl ocrotește, așa că, în cazul în care o va întrerupe, va fi, o vreme, închis. Habar n-aveam că unchiul Radu, cu alți partizani politici, reînființase un nucleu țărănist în Capitală. Ulterior, Radu Cioculescu a întrerupt această activitate, dar într-o noapte a fost ridicat. Judecat pentru complot a fost condamnat la 12 ani închisoare. A murit la Aiud, în cel de al zecelea an de ispășire a pedepsei, în parte și de foame. Dar astrologul nu dezvăluia nimănui data și felul sfîrșitului. Tot pe atunci, deci prin 1948, am vrut să-l duc și pe Constant la Armand Constantinescu, după ce, în prealabil, luasem acordul magului. Cu oarecare ezitare, Constant a acceptat. Cînd am ajuns însă la stația tramvaiului trei, la Schitu-Măgureanu, unde sunt acum construcții noi, poetului i s-a desprins în lung talpa pantofului, fără să-i cadă de tot, și n-a mai vrut cu nici un chip să meargă, astfel încît n-am aflat niciodată, de la Armand Constantinescu, ce-i hărăziseră astrele.

Pe Constant îl atrăgeau firile originale, caracterele. După 1944 se întorsese în patrie Ilie Cătărău, nume care astăzi nu mai spune nimic, dar de care se vorbise mult în

preajma primului război mondial. De statură herculeană, tinărul student basarabean lucra peste zi la binala și studia noaptea, în bună camaraderie cu bătaiosul Tonegaru (tatăl!), pe care îl și scotea nevătămat din diverse încăierări. Minuit, poate, de anumite personalități politice din vechiul regat, ostile unei înțelegeri cu Austro-Ungaria, dacă nu din proprie inițiativă, Ilie Cătăraș aruncase în aer un cloaster transilvănean, act care stîrnise, în epocă, o imensă vîlvă și chiar un conflict diplomatic. Urmărit îndeaproape de agenți austrieci, Cătăraș fugise în Egipt, dar fusese reperat și acolo, așa că se înfundase, ca să zic așa, în Extremul Orient, se făcuse harponier, pe mările Sudului, se stabilise, în fine, în una din insulele Hebride, unde stătora lui uriașă, blîndețea, spiritul de dreptate îi determinase pe băstinași să-l aleagă rege... De acolo, dacă nu mă înșel, ajunsese în America, unde își cumpărase o fermă. Chinuit de dorul de țară, se înapoiase în România de cum luase sfîrșit cel de al doilea război mondial și trăia într-o casuță modestă de pe Calea Floreasca. De aici, trimitea guvernului Groza mesaje și memorii, cu înțelepte sfaturi de guvernare democratică, pînă cînd fu arestat. Nu știu cînd și unde a sfîrșit. Constant se legase foarte mult de dînsul, ca de un prototip al liricii sale de evaziune și sălbatic dor de libertate. Viața poetului, nici înainte îmbelșugată și liniștită, devenise cu totul agitată în ultimii ani ai deceniului cinci, ani de aprigă luptă politică. Urmînd opiniile sprijinitorilor săi literari, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu, Constant (de fapt intîmii îi spuneau cînd Toneț, cînd Costel!) scria la *Dreptatea*, la *Fapta*, la puținele publicații care nu se înregimentaseră. După desființarea samavolnică a partidelor politice, după ce ultimul ziar independent și-a încetat apariția, poetul a rămas fără nici un mijloc de existență, dar în vizorul autorităților. Critica angajată („tocomită”, cum o numea Vladimir Streinu) îl ataca fără încetare, învinuindu-l de evazionism, decadentism, de a fi adept al ideii de criză în cultură — *crizist*, prin urmare —, se arăta nemîngîiată că poetul e încă în libertate. Se căutau victime, și ele fuseseră găsite. Se numeau Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu și, cu cîinste printre ei, Constant Tonegaru.

Rămas fără locuință, poetul fusese găzduit în familia inimosului inginer Fratoșțiteanu, a cărui soție, catolica ferventă, l-a pus în legătură cu abatele Louis Barral, eminentă figură clericală și om de cultură — tradusese în limba franceză pe Eminescu. În țara sleită de jaful sovietic și de ticăloasa administrație comunistă mai bintuise doi ani în șir o secetă cumplită. Se murea de foame, mai cu seamă în Moldova, de unde zeci de mii de nefericiți își părăseau vetrele, în căutare de hrană, pînă în fundul Banatului. Abatele Barral obținu, în asemenea dezastruoase condiții, un ajutor belgian în alimente, medicamente și îmbrăcăminte. Lui Constant îi reveni sarcina distribuirii lui, misiune pe care o duse la capăt cu desăvîrșită abnegație. Din întreg ajutorul, de pildă, opri pentru sine două cutii de

conserve, un costum de haine și o pereche de pantofi. De respectivul ajutor m-am bucurat și eu, sub forma unei cutii conținând boabe de porumb fiert în rom și o pereche de pantofi argentinieni de lac, ușor mucegați, achiziționați probabil dintr-un stoc invandabil. Pe talpa lucioasă a pantofului scria: „El calzo que mas camina” și deși înțelesul îmi rămânea obscur, cuvintele acestea mi s-au înfipt în memorie, ca niște cuie. Mă vîndusem, cu delicata expresie a adversarului, pentru un blid de linte? Pantofilor de lac, în care stăruia mirosul depozitului, Tonel le adăugase, pentru iarnă, tălpi auto, adică din anvelope, cum se purta pe atunci, care-l făceau și mai înalt. O parte din medicamente fusese dirijată în provincie, la diverse apeluri desperate. Un antibiotic rar fiind descoperit la un farmacist, care îngropase micul stoc ce-i fusese încredințat. Organele securității banuiau că acele medicamente erau, în realitate, destinate partizanilor din munți. Arestati, anchetați cu metodele cunoscute, cei în cauză marturisiră tot ce li se sugerase și astfel s-a ajuns la Constant Tonegaru. Fu căutat într-o seară și ridicat. Timp de trei ani nu l-am mai văzut apoi. Manuscrisul *Steaua Venerii* se afla într-unul din sertarele biroului meu — unde as fi putut să-l ascund? — ca o continuă ispită la lasitate. Printr-un efort de voință poate și sigur cu mult noroc, am învins-o. Un al doilea manuscris se afla la romancierul Pavel Chihaia, recalificat zugrav și apoi figurant de teatru, iar cel de al treilea la mama poetului care, divorțată și fără mijloace de trai, se angajase spălătoreasă la un hotel de a treia categorie, ca să-i poată trimite pachete de alimente fiului. Spăla scări, spăla lenjerie, fără să se plîngă niciodată de soartă. Părea ei era că, dacă în seara arestării Constant nu ar fi fost găsit, nici agenții nu ar mai fi revenit.

Către sfîrșitul anului 1951, Constant s-a întors acasă și ne-am revăzut. Nu mi-a dezvăluit motivul condamnării, dar mi-a dus mîna la capul său, unde avea o adîncitură. Fusese lovit cu o clanță. Cu un instrument mai lung i se fracturase femurul, care se vindecase fără tratament, căci anchetatul refuzase să facă mărturisiri. Pe atunci, propria mărturisire era principala probă din dosar. În lipsa acesteia, poetul a fost condamnat la doi ani de închisoare. Cum pedeapsa a părut autorităților din cale afară de ușoară — mai puțin de jumătate cît se dădea în cazuri de totală nevinovăție —, i se mai adăugă un an de detenție administrativă, pe care a efectuat-o la Bistrița. Acolo, la o fîntînă, o cunoscuse pe Domnița Rieila, aceea care avea să-i bîntuie ultimele poezii, logodnica în ideal.

În iarna sticloasă, fără o clipă de odihnă, Constant, care ar fi trebuit înainte de toate să se refacă — suferea, congenital, de stenoză mitrală — începu să atherge după acte, după un serviciu și mai cu seamă să-si revadă prietenii, unii neschimbați, alții, cum se întîmplă, reticenți. Împreună, îl vizitam pe colonelul Barbu Slătineanu, la colecția sa de artă, unde, în răstimpuri, se reunea un cerc res-trîns de literați. Aici și-a citit Constant poeziile scrise cu o

noapte-două înainte, tragice clamări în fața Divinității re-găsite, în care speranța clipea poate cu atât mai chinuitor. Doi sau trei ani mai târziu și colonelul Slătineanu avea să fie arestat, sub învinuirea de a fi ținut un ceneclu clandestin. Conștient că în caz de condamnare i se va confisca averea, colecția sa unică în țară, colonelul nu și-a cerut medicamentele pentru cord și a decedat înainte de jude-cată.

În zorii zilei de 10 februarie 1952, cu trei zile înainte de a împlini 33 de ani și la trei luni de la eliberarea din deten-ție, poetul fu victima unei embolii pulmonare și se stinse din viață, fără a i se fi putut da vreun ajutor. Mama sa, doamna Florica, îl auzise gemind în somn și crezuse că ~~fiul ei~~ visează urît sau că este necăjit — motivele îi erau prea bine cunoscute. Dar poetul își și pierduse cunoștința. Un chiag de singe, pornit poate din femurul rău vindecat, i-a fost fatal. A fost înmormântat pe socoteala primăriei, în singurul său costum bun, de a cărui proveniență am vor-bit, cu pantofii de lac, dar acoperit de crizanterme. Pe de-g-et îi fu trecută o verighetă, pe o măsuță din mica încă-pere fu depus buletinul de identitate, sosit în aceeași di-mineată, pe numele, în grafia paternelului, TONEGARO. Ce ar mai fi de spus? Nu am mai scris despre el de două-zeci de ani. La mormântul său, din cimitirul Sfînta Vineri, n-am mai trecut, de la moartea doamnei Florica, de teamă să nu-l găsesc părăginit. În 1968, în acel răstimp de libe-ralism în care atîția intelectuali își puseseră toate nădej-dile, am izbutit să public, într-un singur volum, *Plantații, Steaua Venerii* și ceea ce fusese scris din *Steaua singură-tății*. De tipărirea unei a doua ediții n-a mai putut fi vorba, iar ediția de opere complete, pe care o pregătisem, în ca-drul Institutului de istorie și teorie literară G. Călinescu, a devenit un report tradițional, în portofoliul Cărții Româ-nești. Dar nici aici nu-i înglobasem toate versurile. Una din poeziile puse la păstrare, atât de bine, încît nicăieri nu o regăsesc, începe astfel: „Timpul a crescut între noi ca un zid/ pe care dușmanul strigă: e bine!” Venea vorba de șapte vaci grase și șapte vaci slabe: „și-n somn îmi revin aceleași silabe: e bine!”. „Bate vîntul dinspre imperii roșii de crimă”, suna un alt vers, pe care, cu de la mine putere, îl modificasem, în vederea publicării: „... dinspre imperii negre de crimă”. Nu e de mirare că poezia s-a ascuns și că mă evită, acum...

Un lucru este cert: la cei 33 de ani ai săi — vîrsta ma-gică a marilor iluminați — lui Constant Tonegaru, Vărsă-tor pretutindeni răspînditor de daruri, i s-a hărăzit să nu îmbătrînească, să rămînă în perenitate tînăr. În subsolurile Muzeului literaturii române există un bust al poetului, exe-cutat de prietenul său, sculptorul Vlad, și tot acolo, mula-jul mîinii, poate cea mai frumoasă pe care am văzut-o vre-odată. Și în același loc, uriașul creion galben, de reclamă, bont, cu care-și scria versurile, pe foi volante, subțiri ca aripa de fluture. Dacă fetele în floare ale tineretelor noas-tre i-ar fi păstrat scrisorile...

Doi scriitori, foști deținuți politici: Vladimir Streinu (în stînga) și Constanț Tonegaru, cu puțin timp înainte de arestarea lor (1947).

*Istoria
furată*

Harta ținuturilor românești în 1792, anul în care rușii au ajuns cu imperiul lor la Nistru.

PAUL CERNOVODEANU

Basarabia

Istoria unui rapt teritorial în documente secrete ale diplomației engleze

La 28 iunie 1940, în urma primirii unui ultimatum brutal de la Moscova, cu două zile mai înainte și repetat în ajun — procedeu specific politicii agresive a regimului totalitar stalinist dornic de a reinstaura U.R.S.S. în vechile granițe ale Rusiei țariste — România a fost silită să cedeze prea puternicului ei vecin de la răsărit jumătate din trupul Moldovei și anume partea dintre Prut și Nistru cunoscută sub numele de Basarabia și în plus, ca o insolentă „compensație”, nordul Bucovinei. Pretențiile sovietice — sprijinindu-se pe prevederile protocolului secret al pactului de neagresiune încheiat la Moscova la 23 august 1939, de Molotov, cu reprezentantul Germaniei naziste, Ribbentrop — la indicațiile stăpînitorilor acestora, Stalin și Hitler — prin care cei doi tirani își împărțeau „sferele de influență” în Europa — nu aveau nici o justificare din punct de vedere juridic și cu atât mai puțin pe plan istoric.

Țara Română de Sus

Moldova, cu provinciile ei componente Basarabia și Bucovina, a constituit, din cele mai vechi timpuri, un fragment al teritoriului locuit de poporul român în regiunea carpato-ponto-danubiană ce includea Transilvania (cu Maramureșul și Crișana), Banatul, Oltenia, Muntenia și Dobrogea. În Evul Mediu, în condițiile vicisitudinilor de ordin istoric, principatul Moldovei — atingând apogeul dezvoltării sale în timpul glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare — a trebuit, ca și provinciile surori, să accepte înstaurarea treptată a suzeranității Porții otomane. În zorile epocii moderne au apărut la fruntariile Moldovei alte două mari imperii, care, deși aparțineau creștinătății, nu s-au arătat mai puțin rapace și agresive ca turcii otomani: Austria habsburgică și Rusia țaristă. Dacă teritoriul Moldovei fusese dureros amputat încă din 1484 și 1538 de către sultanii de la Istanbul, pierzând porturile de la gurile Dunării și Marea Neagră, ca și sudul Basarabiei — adică Bugeacul și Tighina — iar în 1715 și cetatea Hotinului, de pe Nistru, nici imperiile de la Viena nu s-au lăsat mai prejos. Ei au răpit în 1775 Bucovina, fără nici un scrupul, printr-o convenție deplorabilă încheiată cu Poarta. Trupul sfirtec al Moldovei parcă nu mai aștepta decât o ultimă amputare și anume aceea provenind, de această dată, de la Rusia țaristă, care, în urma victoriilor repurtate în războaiele duse împotriva otomanilor și-a așezat fruntariile în 1792 pe Nistru. Și într-adevăr, poftelile expansioniste ale cabinetului de la St. Petersburg n-au întârziat mult timp să se lase așteptate.

Prima tentativă

Prilejul l-a constituit — în cadrul acutizării crizei orientale — declanșarea unui nou război ruso-turc (27 nov. 1806) în condițiile atât de complicate existente în Europa perioadei napoleoniene pe plan politic, militar și diplomatic. Trupele țariste au ocupat Principatele Moldova și Țara Românească, fără a întâmpina vreo rezistență serioasă din partea Porții, pînă la sfîrșitul lunii decembrie 1806.

În acel moment Anglia era de partea Rusiei împotriva lui Napoleon, iar Austria, deși neutră, fiind înfrîntă de trupele franceze, nu privea cu ochi buni expansiunea țaristă spre Balcani.

Încurajată de succesele francezilor pe continent împotriva coaliției anglo-pruso-ruse, Poarta a respins mediația ambasadurii britanice la Istanbul, Arbuthnot, determinînd Regatul Unit la ruperea relațiilor diplomatice cu Turcia în februarie 1807 și chiar la declanșarea ostilităților printr-un atac naval — eșuat însă — asupra strîmtorilor. Defecțiunea Rusiei, la rîndul ei silită de victoriile lui Napoleon să încheie pace, a dus la o completă răsturnare a situației. În urma întîrvederii împăratului Franței cu țarul Alexandru I la Tilsit (7 iulie 1807), Rusia a aderat la blo-

cada continentală și a rupt relațiile cu Marea Britanie. Totodată, prin intervenția Franței, Imperiul otoman a încheiat un armistițiu temporar cu Rusia la Slobozia (24 august 1807), prin care această din urmă putere, favorizată de Napoleon, menținea în continuare sub ocupație militară Principatele dunărene în scopul — foarte clar mărturisit — de a le anexa.

Pe țarul Alexandru I condițiile armistițiului de la Slobozia nu l-au satisfăcut, deoarece Imperiul otoman nu se arăta dispus să-i cedeze Principatele și să accepte drept graniță Dunărea. De aceea la 26 septembrie 1807 el dădea instrucții ambasadorului său la Paris, contele Tolstoi, spre a interveni pe lângă Napoleon „ca eu (țarul = n.n.) să obțin posesiunea Țării Românești și a Moldovei, cu un cuvânt limitele imperiului meu să fie împinse în această parte pînă la Dunăre”. O dorință absurdă și samavolnică care nu avea nici o urmă de justificare etnică sau istorică, ci dezvăluia — o dată mai mult — caracterul pur anexionist al politicii de cuceriri duse de Imperiul țarist, doritor să cotopească noi teritorii și să le încorporeze Rusiei pravoslavnice. Asemenea pretenții nerealiste au fost susținute cu înverșunare de către diplomații țariști în cursul complicităților și sinuoaselor tratative purtate cu emisarii francezi care nu s-au arătat însă prea entuziasmați să le susțină cererile și să-i oblige pe otomani la cesiuni teritoriale atât de exagerate. Totuși, amăgindu-se în iluzii deșarte, reprezentantul lui Alexandru I a cerut Parisului, la 15 ianuarie 1808, nici mai mult nici mai puțin decît încheierea unei convenții bilaterale prin care Rusiei țariste să i se asigure „cedarea în perpetuitate a Moldovei și a Țării Românești cu Basarabia” și gurile Dunării”. Cu cîteva zile mai înainte, respectivul ambasador primise instrucții de la St. Petersburg, dacă ar putea lărgi chiar aria pretențiilor, incluzînd în teritoriile ce ar urma să fie anexate și nordul Dobrogei, pînă în regiunea lacurilor Babadag și Razelm! Este inutil a mai preciza că negocierile ruso-franceze pe această temă au eșuat și chiar în cuprinsul tratatului de alianță, semnat la Erfurt (29 sept. 1808), după o nouă întîlnire între Napoleon și Alexandru I, cel dintîi a ținut să specifice că țara sa „nu se va opune (în loc de „recunoaște” cum dorise interlocutorul său) în mod formal la reuniunea celor două provincii (Țara Românească și Moldova = n.n.) cu Imperiul rus”.

Reacția otomană

Este evident că Poarta otomană a privit negocierile ruso-franceze și tratatul de la Erfurt cu multă iritare și suspiciune. Toate demersurile întreprinse de ambasadorul Franței la Istanbul spre a convinge pe turci să cedeze Rusiei Principatele dunărene au fost respinse cu indignare, iar congresul de pace ruso-turc, convocat la Iași spre a reglementa această chestiune, s-a încheiat printr-un eșec complet.

Situația ivită a ușurat însă poziția diplomației engleze, ostilă Franței; după încheierea tratatului de pace de la Dardanele (5 ian. 1809) între Turcia și Marea Britanie, cabinetul de la Londra a înțeles să susțină rezistența Porții împotriva pretențiilor Rusiei țariste spre a contracara manevrele lui Napoleon. Noul ambasador trimis pe malurile Bosforului, Sir Robert Adair, sublinia la 19 martie 1809 necesitatea să fie remisă Porții o notă conținând „un sfat energic să nu îngăduie Rusiei de a se stabili la Dunăre”. Ba chiar mai mult, Adair pleda pentru o expediție navală britanică în Marea Neagră spre a ataca Crimeea și Sevastopolul, anticipând astfel cu aproape o jumătate de veac intervenția din 1854—1856: „Cred, într-adevăr — afirma diplomatul britanic — că amenințarea de a ataca Sevastopolul va ajuta practic (pe turci = n.n.) la încheierea unei păci cu rușii în termeni favorabili”.

Basarabia pentru Marea Caraibelor

Căutînd, mai tîrziu, o altă soluție, de data aceasta de ordin politic, Adair informa Poarta la 23 martie 1810 de intențiile sale de a supune cabinetului britanic o propunere de compromis menită a determina Rusia țaristă să încheie pace cu otomanii și să obțină totodată ieșirea lui Alexandru I din alianța cu Napoleon: „Situația în acest moment este următoarea: Rusia insistă asupra (stăpînirii) provinciilor dunărene. Turcia refuză categoric să (i) le cedeze. Nu există nimic altceva ce ar putea fi acceptat de Rusia în locul lor? Și n-ar putea Anglia să-i găsească un echivalent în alte părți ale lumii? Rusia a privit adesea cu ochi jînduitori spre Indiile de Vest (coloniile britanice din regiunea Mării Caraibelor = n.n.). Ele, sigur, ar putea fi de cea mai mare importanță pentru ea. Independent de valoarea lor intrinsecă, Rusia ar putea, prin posedarea lor, să-și recupereze propriul comerț, care este, acum, în întregime, în mîinile Americii (S.U.A. = n.n.). Aceasta ar fi de zece ori mai folositor pentru ea, decît orice achiziție la Dunăre”. Dar sugestia ambasadorului britanic a fost net respinsă de cabinetul de la Londra, prea puțin dispus să facă concesii teritoriale pentru salvarea Imperiului otoman, cu toate că cercurile guvernante de la St. Petersburg au fost receptive la o asemenea alternativă. Ba chiar în cadrul unor știri parvenite din capitala Rusiei la Istanbul la 27 octombrie 1810 se consemnează că țariștii ar fi dispuși să accepte următoarele condiții de pace anexînd „ori cele două Principate, ori cel puțin regiunea pînă la Prut și că pentru concesiile ce le fac, ei vor bani, despre care cred că Anglia îi va putea împrumuta pe sub mîină Porții și că această plată ar înlocui colonia din America, propusă de dl. Adair”. Totuși, cercurile guvernante de la St. Petersburg au început să dea dovadă de mai multă luciditate cu ațit mai mult cu cît deteriorarea lentă, dar progresivă a raporturilor cu Franța napoleonică expunea Rusia peri-

colului unui atac masiv din partea vremelniceii ei aliata și o obliga la lichidarea focarului de război din sud-estul european, în condiții pe care le doreau, însă, cât mai avantajoase cu putință. Pe căi indirecte, fostul ambasador al țării la Istanbul, Andrei Jakovlevici Italinski, a făcut cunoscut noului rezident britanic la Poartă, Charles Stratford Canning, alte oferte de pace — ușor modificate — pe care acesta a socotit necesar să le transmită la 2 ianuarie 1811 dregătorilor otomani, constatînd „toate avantajele ce ar rezulta din crearea convingerii că prietenia Angliei este necesara Poșii pentru succesul oricăror negocieri pe care le-ar începe cu Rusia”. Așadar, Canning a comunicat că „dl. Italinski este însărcinat să propună ca ultimatum al guvernului sau cedarea țării (Moldovei = n.n.) dincolo de Prut, în schimbul unui echivalent în bani pentru partea retrocedată, pe care (despăgubire) se speră ca Anglia poate ajuta Poșii s-o dobîndească”. Dar guvernul englez și-a reafirmat opoziția la ori și ce sacrificiu s-ar cere țării sale, neacceptînd ideea „că, pentru a se urgenta revenirea la starea de pace între Rusia și Poartă, Marea Britanie ar putea fi convinsă să facă fie sacrificii bănești, fie să cedeze vreo colonie Rusiei”.

Tîrguiala

Totuși în martie-aprilie 1811 a început o nouă rundă de negocieri ruso-turce la Rusciuk și București pentru găsirea unor soluții acceptabile, convenind ambilor adversari. Atît otomanii cît și țariștii au încercat să-și întărească pozițiile și prin operații militare la Dunărea de Jos, dar slăbiciunea forțelor armate ale Poșii era evidentă. În imposibilitatea de a obține un succes hotărîtor, marele vizir Ahmed-pașa a fost nevoit să încheie din nou un armistițiu la

Giurgiu. Stratford Canning aducea la cunoștință cabinetului britanic la 18 noiembrie 1811 condițiile de pace acceptate de marele vizir cu toate că adversarii turcilor își măriseră pretențiile: cedarea către Rusia a părții de răsărit a Moldovei pînă la Siret cu gurile Dunării și alte teritorii pe litoralul pontic în Caucaz pînă la râul Phasis. Sultanul Mahmud al II-lea a refuzat, însă, să ratifice clauzele armistițiului și, după cum raporta rezidentul britanic la 15 decembrie 1811, Poarta a înaintat contrapropuneri, refuzînd orice concesii teritoriale în Caucaz și consimțind la cedarea Moldovei cel mult pînă la Prut, cu păstrarea fortărețelor Ismail și Chilia și implicit a gurilor Dunării, condiții pe care rușii le-au respins cu hotărîre.

În primăvara anului 1812 iminenta ruptură între Napoleon și țarul Alexandru a determinat, însă, Marea Britanie să intervină pe lîngă turci spre a accepta o pace de compromis cu Rusia. Într-adevăr, negocierile de pace de la București băteau pasul pe loc din pricina pozițiilor ireconciliabile ale celor doi adversari; rușii reclamau ca „rîul Siret să fie fără nici o excepție granița din Europa între cele două imperii, iar în Asia întreaga zonă cuprinsă între fluviile Phasia și Kura” cu „reînnoirea tuturor privilegiilor de care s-au bucurat în trecut rușii în această țară” (imperiul otoman = n.n.) (raport secret al lui Stratford Canning din 6 febr. 1812) iar turcii nu consimțeau decît o cedare a Moldovei „pînă la Prut, cu excepția unui anumit teritoriu lîngă gurile Dunării, dar numai sub condiția ca Rusia să renunțe la pretențiile ei în Asia și să nu mai insiste asupra reînnoirii tuturor fostelor sale privilegii” (raport secret al aceluiași diplomat din 21 febr. 1812). Cabinetul britanic începea să manifeste îngrijorare pentru faptul că Poarta se arăta dispusă, acum, să acorde atenție unor sugestii interesate — ce e drept — provenind de la internunțul

habsburgic la Istanbul, Ignaz von Sturmer, ce încuraja pe turci la rezistență, oferindu-le chiar perspectiva unei alianțe cu Austria și Franța împotriva Rusiei. Stratford Canning a avertizat, însă, Poarta la 26 aprilie 1812 de pericolul unei asemenea acțiuni, născută din inițiativa lui Napoleon — cel care dorise să împartă Imperiul otoman cu țarul — și a Austriei, *autoarea unui plan secret de dezmembrare a Turciei datînd din 3 aprilie 1810, prin care și-ar fi însușit Țara Românească, cedînd în schimb țarului Moldova, iar Franța și-ar fi extins cuceririle în Dalmația*. Rezidentul britanic raporta la 19 mai 1812 cabinetului de la Londra că luase inițiativa trimeriei unui emisar la București în persoana lui Thomas Gordon. Acesta avea misiunea de a se prezenta la cartierul general al comandantului suprem al oștilor ruse în Principate, generalul Kutuzov, la București, spre a-l pune la curent cu urzele diplomatiei austro-franceze la Poartă și a îndemna cabinetul țarist la concesi și la încheierea cît mai grabnică a păcii. Atunci, cabinetul de la St. Petersburg, realizînd pericolul unei încercări austro-franco-turce, foarte puțin de dorit, și în graba de a-și pregăti frontul de apărare împotriva lui Napoleon, a dat ascultare sugestiilor guvernului britanic și a expediat în capitala Țării Românești pe amiralul Pavel Vasilevici Ciceagov, cu împuterniciri de a semna un tratat de pace cu Poarta pe baza unor propuneri mai moderate. Acesta a primit la București pe emisarul Gordon, căruia i-a făcut cunoscute concesiile consimțite de Rusia.

„Pacea“ de la București

În cele din urmă, turcii aflați în imposibilitate de a mai conduce războiul, cu finanțele sleite și oștirile demoralizate, în sînul cărora bîntuia duhul răscoalei, supuși presiunilor tenace ale guvernului britanic — dornic de a înfrînge cu orice preț pe Napoleon și subordonînd totul acestui scop —, temîndu-se de substratul propunerilor interesate de alianță ale austro-francezilor și nemaiputînd să facă față superiorității militare evidente a rușilor, au fost constrînși să cedeze. Dregătorii Porții s-au resemnat să încheie tratatul de pace de la București din 16/28 mai 1812, prin care au cedat Imperiului țarist, prin articolele 4 și 5, partea Moldovei cuprinsă între Nistru și Prut, incluzînd brațul nordic al Dunării, Chilia, și acceptînd prevederile hotărîrului din 1802 cu privire la drepturile de intervenție a Rusiei în Principate. În schimb, cabinetul de la St. Petersburg renunța la ori și ce alte anexiuni teritoriale în Asia, precum și la despăgubirile de război.

Dîndu-și seama de caracterul atît de nepopular al acestei păci, pe care turcii, datorită greutăților întîmpinate și a situației internaționale nefavorabile, fuseseră siliți să o încheie, guvernul britanic se strădui cel puțin a interveni pe lângă ruși să renunțe la încercarea de a atrage Turcia în coaliția anti-napoleoniană și să evacueze în cel mai scurt

timp posibil Principatele dunărene, unde trebuia restaurată autoritatea Porții; în acest scop a fost trimis în misiune la București, pe lângă persoana amiralului Ciceagov, generalul de brigadă englez Sir Robert Wilson, după cum făcea cunoscut în august 1812, noul ambasador britanic la Istanbul, Sir Robert Liston. Totodată, profitând de prezența diplomatului țarist Italinski la Poartă, Liston i-a exprimat regretul că „împăratul Rusiei nu preferă să se străduiască a liniști opinia publică și să-și cîștige încrederea Divanului (otoman = n.n.) renunțînd la politica lui de spori-
rire teritorială a Imperiului său și la toate pretențiile care, încă, dau aparența unei politici de ostilitate împotriva vecinilor săi. M-am încumetat să adaug că o politică liberală bine înțeleasă i-ar putea îngădui M. Sale imperiale să meargă mai departe pe această linie și să ajungă la restituiră a tot ceea ce a cucerit în ultima vreme (adică Basarabia și brațul dunărean al Chiliei = n.n.) și la înlăturarea oricăror piedici ar fi mai rămas pe calea unei depline înțelegeri cu sultanul”. Dar Rusia, deși atacată și aflată pe atunci într-un război pe viață și pe moarte cu trupele lui Napoleon, n-a înțeles să cedeze nici o palmă din teritoriile acaparate.

De aceea, pacea de la București — cu toate că fusese ratificată de sultan încă din luna iunie — produsese o mare iritare în sînul maselor și chiar al unor dregători ai Porții apropiați de Franța. Liston făcea cunoscută guvernului britanic la 14 septembrie 1812, cu oarecare îngrijorare, în plină desfășurare a campaniei lui Napoleon în Rusia, reînnoirea propunerilor de alianță făcute turcilor de

către austro-francezi, cu promisiunea, în caz de aderare, a redobândirii de la țăriști a părții din Moldova pierdute și chiar a altor teritorii.

La 18 octombrie 1812, ambasadorul englez revenea asupra acestei chestiuni, arătând că „straturile adînci ale poporului (turc = n.n.) par să fi ajuns la mare îngrijorare de pierderea suferită prin cedarea Basarabiei și mai ales de pierderea teritoriului situat pe malul stîng al Dunării”. Totodată, Liston mai releva existența unui „sentiment general de regret și umilință pentru faptul că s-a pierdut o porțiune atît de vastă din posesiunile turcești, mai ales (pentru faptul) că s-a pierdut fără să fi fost nevoie a se pierde (ceva); căci începe să precumpănească aici părerea generală (care pare să nu fie lipsită de temei) că dacă plenipotențiarilor care tratau la București ar mai fi zăbovit puțin (să semneze tratatul de pace = n.n.), situația critică în care s-a aflat împăratul Alexandru față de Bonaparte l-ar fi silit să consimtă la restituirea tuturor teritoriilor pe care le cucerise în timpul războiului”. Ba chiar mai mult — adăuga Liston — „sentimentul acesta de umilință a fost mult agravat de o știre (ce este acum răspîdită în păturile înstărite ale populației Capitalei), că în convenția care a fost recent făcută în vederea unui atac comun împotriva Rusiei, Franța și Austria, de bună voie și fără solicitarea lor, chiar și fără știința Porții, au inserat un articol prin care stipulează integritatea ținuturilor otomane din Europa”.

Prevederile păcii de la București n-au mai fost, însă, schimbate. Liston recunoaște, într-un ultim raport asupra acestei probleme, datînd din 12 decembrie 1812, că din discuția avută cu un însemnat dregător al Porții a reieșit că „pacea, care a luat de la Turcia o porțiune atît de mare de teritoriu și a lipsit-o de controlul asupra navigației pe Dunăre, nu putea fi niciodată o pace prietenească și prin urmare, o pace durabilă... O contra-declarație din partea împăratului Rusiei că el era dispus să restituie întreaga sau o parte considerabilă a cuceririi sale, ar fi atras recunoștința lor (a turcilor = n.n.), le-ar fi cîștigat încrederea, le-ar fi asigurat neutralitatea și, prin desfășurarea firească a lucrurilor, eventuala lor colaborare. Dar nici un gest de asemenea natură, nici măcar o singură expresie de politețe nu a fost obținut din partea Petersburgului, din prima clipă și pînă în momentul de față”.

Cu ghearele înfipte

Așadar, orișice încercare de a mai redeschide problema Basarabiei s-a izbit de neta și încăpățînata împotrivire a cabinetului de la St. Petersburg.

Rusia a reușit, așadar, în 1812, fără nici un drept istoric și fără o umbră de legitimitate, să smulgă jumătate din trupul Moldovei, acaparînd un teritoriu ce nu i-a aparținut niciodată. Procedul cotozirii a caracterizat, de altfel,

lipsa de scrupule și cinismul diplomației țariste: în urma unui război victorios, s-au purtat cu turcii târguiești ca la piață, pentru încheierea păcii. Demnitarii țarului au pretins, la început, stăpânirea ambelor Principate române, apoi numai a Moldovei. După aceea, scăzând din preț, doar a teritoriului dintre Siret și Nistru, pentru ca pînă la sfîrșit, de teama amenințării expediției napoleoniene, să se mulțumească doar cu fișia dintre Prut și Nistru. O dovadă mai elocventă a lipsei oricărui temei de acaparare a Basarabiei nici că se putea dovedi mai convingător, reieșind din contextul îndelungatelor negocieri de pace purtate între 1807—1812 numai pentru ca Rusia să capete ceva, indiferent unde: în emisfera americană, în regiunea Cauzului sau în cea ponto-danubiană.

Dreptul ginților a fost călcat brutal în picioare, iar protestele localnicilor zadarnice, căci ocupanții n-au respectat nici măcar obiceiurile pămîntului cotorpit. Degeaba s-au plîns boierii din Basarabia țarului că „din cea mai adîncă antichitate, poporul moldovenesc, ca pogoșitor al vechilor coloniști romani așezați în Dacia, s-a cîrmuit de legiurile sale autonome, moștenite de la străbunii săi romani”, căci autoritățile de la St. Petersburg au introdus în provincia cucerită propriile lor rînduiești administrative.

* Inițial, prin Basarabia se desemna Buceagul, adică ținutul din sudul Moldovei dintre Prut și Nistru, pe care dinastia Basarabilor munteni îl stăpînise în secolul al XIV-lea și la începutul celui de al XV-lea. Prin extindere, denumirea a fost acordată, după 1812, întregului teritoriu moldovean cuprins între Prut și Nistru.

Literatura

de

istoriei

PUBLICAȚIILE INTERZISE PÂNĂ LA 1 MAI 1948

PUBLICAȚIILE INTERZISE

SUPPLEMENT I
1 MAI - 1 NOIEMBRIE 1948

R

BUCUREȘTI 1948

INSTRUCȚIUNI

Broșura de față cuprinde toate titlurile de cărți interzise, tipărite până acum în publicațiile Ministerului (broșura: „Publicațiile Scoase din Circulație până la 1 Iunie 1946”. București 1946, plus Monitorul Oficial. Numerele 70, 142, 169, 185, 218, 240, din 1947 și 29, 32 din 1948), precum și o altă serie de titluri până acum nepublicate. Ea înlocuiește orice publicație anterioară similară. În punctele unde diferă de publicațiile anterioare, ne va considera definitiv numai soluția din prezenta broșură.

Indicațiuni generale

1. Se vor scoate din circulație numai edițiile specifice, câte în broșură. Atunci când datele bibliografice lipsesc din această lucrare se va îndepărta numai pe baza numelui autorului și a titlului volumului.

2. Unele editii ale autorilor clasici sunt interzise pentru spiritul fascist în care s'a făcut editarea, comentarea și prezentarea lor. Sunt interzise prin urmare numai edițiile din clasici precum indicate în broșură.

3. Toate manualele școlare anterioare anului 1947, sau care nu figurează pe tabloul oficial al manualelor aprobate de Ministerul Învățământului Public sunt din capul locului interzise fără a mai fi necesară menționarea lor expresă în prezenta broșură.

4. Orice hărți care înglobează între granițele Republicii Populare Române teritorii ce nu-i aparțin sunt interzise. Hărțile din cuprinsul diferitelor lucrări științifice vor fi puse în acord cu granițele țării, prin dilerite

54 EMERY Léon. *La troisième république*. Paris 1943. Inter-France

55 EMILIAN Ion. *Belșevismul și Marica*. București 1943.

56 EMINESCU Mihail. *Articole de politică românească*. Alin Gheorghiu.

57 EMINESCU M. *Bucovina și Basarabia. Studiu istorico-politic prezentat de prof. I. Creța*. București. Tipografia Națională

58 EMINESCU Mihail. *De la Nistru până la Tisa*. București, 1918.

59 EMINESCU Mihail. *Opere politice*. Editie în trei volume. Prof. I. Creța (12 volume). București. Editura

60 EMINESCU Mihail. *Poeme populare*. Editie îngrijită de Ion Pillat. București. Cartea Românească.

61 EMINESCU Mihail. *Poezii*. Editie aleasă Socac (Biblioteca pentru toți Nr. 195-196).

62 EMINESCU Mihail. *Poezii*. Editie îngrijită de

63 EMINESCU Mihail. *Poezii postume*. Editie îngrijită de Ion Pillat. București, 1939. Cartea Românească.

64 EMINESCU Mihail. *Povestiri pentru copii*. București, 1928. Socac.

40 ALECSANDRI Vasile. *Clătorii*. — Misiuni diplomatice. Ediție comentată de Al. Marcu Craiova. Scrisul Românesc.

41 ALECSANDRI Vasile. *Legende istorice*. București, 1943. Ed. „Tea de popularizare Nr. 8”

42 ALECSANDRI Vasile. *Poezii*. Introducere, biografia, note, indice și glosar de Gh. Adamescu, vol. I și II. București, 1945. Editura „Cartea Românească”

43 ALECSANDRI Vasile. *Poezii*. București, 1943. E.

44 ALECSANDRI Vasile. *Poezii populare*. București. Ed. Remus Ciulec

45 ALECSANDRI Vasile. *Poezii populare ale Românilor*. Ed. Casa Școalelor. București, 1943

46 ALECSANDRI Vasile. *Teatru*, vol. I. Cu o prefață de Gh. Adamescu. București, 1945. Ed. Cartea Românească.

47 ALEMANNI Nello Mazzocchi. *I Rurali nella stato fascista*. Milano. A. Mondadori.

48 ALESSI Rino. *La strada e la vita*. Milano, 1942. Ed. Mondadori.

49 ALEXANDER Graf Michael. *Von Scotland Yard ausgewiesen...*. Berlin, 1941. Verlag Schillefen.

50 ALEXANDRESCU George P. *Corporativismul mussolinian*. București, 1940. Tip. Ioan C. Văcărescu.

51 ELKER Christian. *Die Siegesfahrt der Bremen*.

52 EINZIG Paul. *The Economic Foundations of Fascism*. London, 1933. Macmillan.

53 EISENBURGER Josef. *Der Dorfarchen*. Bistritz, 1922. Zikell.

54 EISGRUBER Heinz. *Achtung Tanks*. Berlin 1939. Vorbat.

55 ELACK. *Als wir nach Frankreich zogen*.

56 ELEFTERESCU Em. *Lecuri Ardelenze*. București, 1934. Pavel Suru.

57 ELIACHEFF Boris. *Le damping soviétique*. Paris, 1931. Marcel Gard.

58 ELIADE Mircea. *Mitteleuropa*. Toate edițiile Buc. Nationale-Ciomet.

59 ELIADE Mircea. *Imnul lui Euthanasius*. Buc., 1945. Ed. Pentru Literatură și Artă.

60 ELIADE Mircea. *Între mănăstiri din Himalaya*. (Cunoștințe folclorice). Buc., 1933. Cartea Românească.

61 ELIADE Mircea. *Mihail reintregirii*. București 1942. Vremea.

62 ELIADE Mircea. *Salazar și revoluția în Portugalia*. București, 1942. Gorjan.

63 ELISAV S. *Alături, azi și mâine*. Buc., 1930. Universal.

CORNEL REGMAN

I.D. Sîrbu

— notă la romanul „Adio, Europa” („La condition roumaine”)

Romanul mult regretatului scriitor Ion D. Sîrbu (fost deținut politic între 1957 și 1964; mort în septembrie 1989) este, mai repede decît și-ar fi putut imagina autorul în momentele cele mai optimiste, o operă ce poate fi tipărită la distanță de numai 6—7 ani după încheierea ei.

Pentru că această carte a fost scrisă cu sentimentul unei postumități tirzii, iar dacă în ultimii săi ani de viață autorul a întrezărit posibilitatea publicării ei urmărind soarta unor opere similare ale confrăților săi ruși (Bulgakov, Soljenitin etc.), e cert că romanul a fost conceput și scris în afara oricărei speranțe, deci și a oricărei cenzuri, cea interioară nefiind cea mai puțin redutabilă.

Și, astfel, *Adio, Europa* e prima operă epică de anvergură a literaturii noastre care tratează tăios, fără menajamente, cu un sarcasm nimicitor anii de dictatură comunistă și „creațiile” ei în materie de „transformare a omului”, precum și instituțiile specifice cărora le revenea misiunea acestei transformări (Securitatea, închisoarea, stăbimea, cultura de masă etc.). Mai mult chiar. E pusă în chestiune însăși justificarea existenței pe mai departe a comunismului, în toate variantele sale trecute și prezente, estice și vestice.

Romanul, în ciuda întinderii sale, are un fir conducător foarte rezistent care leagă diversele părți, angrenîndu-le într-un tot, spre un deznodămînt neașteptat, deși foarte plauzibil. Neașteptat, pentru că romanul începe într-o notă mai degrabă comică și chiar bufonă, reușind, mai ales în primul volum, să extragă din prilejurile ce i se oferă maximum de sați-

„Cercul literar” de la Sibiu (fotografie din 1945). Rîndul de sus (de la stînga la dreapta): Ștefan Aug. Doinaș, Deliu Petriou, dr. I. Cucu, Viorica Gui-Marica, Ovidiu Cotruș, doamna Jacquier, Ion D. Sîrbu, Ilie Bălea, Radu Enescu;

Rîndul de jos:

Cornel Regman, Eugen Todoran, prof. Henri Jacquier, I. Ne-goitescu, Radu Stanca.

rizare cu mijloacele burlescului. În volumul al doilea, prilejurile de comi-
cărie nu lipsesc, ba chiar, spre sfârșit (artepenultimul capitol) observarea
faunei potențailor locali oferă grase scene ale celui mai bun Sirbu sati-
ric, amintitoare ale prozelor sale de tinerețe. Totuși, se face simțită o tot
mai accentuată tendință spre sublinierea laturilor dramatice, a tragicului
din viață, se întesc mai ales scenele de evocare a vieții de închisoare și
muncă forțată, deși asemenea pagini nu lipseau nici din primul volum.
Totul spre a se justifica titlul prin excelență sumbru dat romanului, *Adio
Europa!* — cu subtitlul amar-parodic „La condition roumaine”.

O asemenea întretesere de fire în care tragicul alternează cu comicul
și cu satira, în care, apoi, epicul face casă bună cu eseul filozofic-poli-
tic-moral, dar și cu invenția de utopii și contra-utopii, în care, în fine,
prezentul acțiunii se învecinează cu evocarea unor tranșe de trecut (na-
rate unui auditoriu sau numai gândite) dau romanului lui Ion D. Sirbu ca-
racterul atît de particular al unei vaste compuneri polifonice, în care indi-
vidul nu dispăre, dar care pune cu atît mai bine în valoare ansamblul —
epoca.

Dintre intențiile cele mai trainice, mari producătoare de efecte co-
mice, face parte aceea a prezentării realităților locale de parcă ne-am
gasi în prelungirea unei țări turcite, cu noi sultani, viziri și bei... (Cultul
personalității își are, firește, partea sa de contribuție în alimentarea sati-
rei.) Este de neuitat viziunea oferită de autor asupra organelor de repre-
siune pe toată scara ierarhică și în cele mai neașteptate ipostaze. Comi-
cul nu e însă suficient pentru a ni le apropia, și atunci autorul recurge la
resursele sale de sardonie și terifiant, care se vădesc și ele inepuizabile,
pentru a sensibiliza prin ele monstruosul, abjecția, animalitatea, dar mai
ales perversitatea morală.

Romanul *Adio, Europa*, prin multiplele sale fațete, e rezultatul unei
meditații stăruitoare și aprofundate, tragic începută încă în strîmtimea
celulei, de-a lungul a opt ani de detenție crudă, meditație prelungită în
amăgitoare libertate a ceaușismului, cu toți ochii din umbră ațintiți asu-
pra delincventului fost și viitor. Curajul autorului de a fi dat o operă ne-
reținută de nici o prudență conformistă, de nici o „cheie” împovărătoare
și circumstanțială, în plus o operă cu adevărat reprezentativă, împlinită
artistic, trebuie răsplătit prin publicarea cît mai grabnică a romanu-
lui. Pentru cititori va fi o revelație și un punct de convergență fertil pen-
tru meditațiile răzlețe pe care fiecare din noi le-a nutrit în anii odioaselor
dictaturi.

„Cercul literar” de
la Sibiu (fotografie
din 1970) *Rindul de
sus* (de la stînga la
dreapta): Cornel Reg-
man, Nicolae Balotă,
dr. Radu Iencica, Ilie
Măduța, Dominic
Stanca, Nicolae Pirvu.

Rindul de jos: Ioani-
chie Olteanu, prof. Vic-
tor Iancu, Ion D. Sirbu,
Eta Boeriu, I. Negoie-
șescu, Ștefan Aug. Doi-
naș.

I.D. Sîrbu

În loc de testament*

Motto:

„Dulce et decorum est pro
patria mori!”

(Horatius, „Ode”, III, 2)

Mult stimulate tovarăşe General Procuror,

Subsemnatul Dr. Desiderius Candid, bolnav mintal, internat fără termen în Spitalul de incurabili Nr. 9, din... Nu ştiu cum se cheamă satul sau oraşul în care este acest lazaret. Cu respect vă raportează că au sosit cei doi tovarăşi, lucrători în procuratura ce cu onoare conduceţi. Unul din ei m-a ameninţat şi m-a bătut, dar celălalt a vorbit cit se poate de frumos. Mi-au lăsat hîrtii şi pixuri ca să scriu. Nu am mai scris de mulţi ani, am şi uitat să scriu, nici nu mai visam să mai pot scrie vreodată. Aceşti tovarăşi procurori, sau anchetatori, mi-au transmis, fiecare în felul său, dorinţa şi ordinul dumneavoastră ca eu să dau o amănunţită şi documentată declaraţie prin care să demasc pe trădătorul de patrie Tutilă Ilie, fost başvizir şi mare dragoman albastru la înalta noastră Poartă. Care, împreună cu nelegitimă sa amantă, au fugit de mai mulţi ani în Occident, cerînd acolo azil politic. Acum — îmi spuneau lucrătorii-anchetatori pe care i-aţi trimis la mine — acest Ilie Tutilă, ajuns profesor universitar de marxism la o universitate de spionaj capitalist, a scos acolo două cărţi ce se bucură de un mare succes: o carte despre Marx (intitulată: „Marx — sau drumul cel mai scurt între capitalismul huiduit şi sclavagismul aplaudat”) — şi o altă carte de scandal, un fel de „manual al bunului puşcăriaş postyalta”. Ambele aceste cărţi, afirmă trădătorul Tutilă Ilie, ar fi fost scrise de el în ţară şi scoase apoi, cu mari greutăţi şi riscuri, spre a fi tipărite în lumea liberă... Îmi cereţi, nici mai mult şi nici mai puţin, ca eu să dau o declaraţie exhaustivă din care să reiasă adevărul-adevărat: şi anume că, de fapt, eu sunt autorul acestor opuri reacţionare, eu singur — o ştiu toate organele de resort din Isarlik —, le-am dictat unei dactilografe din serviciul secret, în perioada în care, în detenţie provizorie fiind (pentru lovirea superiorului), am fost minţit de acest Tutilă Unu, că soţia mea trăieşte şi că o voi putea revedea dacă sunt cuminte şi colaborez ştiinţific cu el.

Tovarăşe General procuror, noi doi ne cunoaştem foarte bine. Dumneavoastră ştiţi că eu nu v-am refuzat decît la începuturi; pe urmă, am cedat şi am dat declaraţia aceea prin care afirmam că soţia mea nu a fost călcată

* Acest al doilea final de roman se va publica numai în caz că persoana întâi a acestor povestiri va fi arestată, anchetată şi ucisă de braţul cel lung al revoluţiei continue. Adevărul la noi umblînd cu capul spart, e logic, cit se poate de logic, ca... (Nota aut.)

criminal de o mașină neagră, necunoscută, ci a murit de inimă, din cauza unor slăbiciuni și emoții de familie. V-am dat această declarație ca dumneavoastră să puteți face față la valul de proteste ce au apărut în străinătate în urma interviurilor date de prietenii soției mele din familiile Sommer și Winter. ...Dar toate acestea s-au întâmplat înainte ca eu să fiu trecut prin șocurile electrice și cu insulină, și acel tratament de somnoterapie cu diferite pilule roze și verzi ce mi se administrau ca să încetez să mai urlu și să mă tot sinucid fără succes. Acum — o știu toți doctorii și paznicii mei — eu nu mai am nici un fel de memorie. Nu știu când a murit soția mea, nu știu de ce a trebuit să moară; oricât efort aș face nu o pot readuce în mintea mea bolnavă. Uneori, când reușesc să ies din peșteră, pentru o clipă numai, parcă îi aud vocea ei de neuitat; mă cheamă dulce spre casa Moșului nostru, sau mă îndeamnă să merg să văd locul de unde s-a aruncat în gol bunul meu prieten și coleg de suferință Caftangiu pe care l-am iubit și după care am plîns din inimă. Și atunci am fost acuzat că eu, prin vorbele și ideile mele, l-am împins spre sinucidere. Ceea ce nu este adevărat; s-a sinucis de bunăvoie, fericit, considerînd că opera sa e terminată. A plecat spre moarte cîntînd țărănește. „Trăiască toți cei care au murit“, îmi spunea, și a murit frumos și demn, după a mea părere. Și a mai spus o vorbă: „Toată lumea e curvă, cine crede în curve, ca mine să pățească!“. L-am văzut din geam, întins sfîrșit pe caldarîmul curții interioare. L-am văzut și la morgă, unde am fost bătut de domnul căpitan Enoliu fiindcă am vrut să-i cînt: „Într-adevăr, deșertăciune sunt toate, și viața aceasta e umbră și vis“.

Deși mi s-au dat trei injecții de azi dimineată, mi-au trebuit cîteva ore ca să pot ieși din ceață. Mîna îmi tremură, vă rog să mă iertați pentru forma literelor mele. Vă jur, îmi este imposibil să îmi aduc aminte de acest Tutilă Ilie, pe care îl confund mereu cu un alt Tutilă, cu mulți alți Tutili, pe care i-am întîlnit în viață, sau cu care visez urît în nopțile în care nu pot adormi nicicum. Mi-am pierdut complet memoria. Nu mai țin minte, de pildă, cînd mi s-a tăiat antebrațul stîng; țin coala de hîrtie cu un ciot, dar habar nu am prin ce împlinire am ajuns olog. Ați crezut că sunt nebun cînd am declarat că mi-am pierdut brațul în bătălia de la Lepanto, în luptă cu Turcii; dar atunci știam încă ce vorbesc, astăzi habar nu mai am ce au putut să însemne toate aceste halucinații. Întreg trecutul meu e mort, șters cu buretele, ars cu acid sulfuric. Trăiesc numai în prezentul imediat — nu știu în ce an suntem (nici nu mă interesează), grija mea e să nu pierd masa de prînz, și să nu uit unde am ascunse cele trei pachete de țigări, singura mea comoară. Știu că injecțiile ce le primesc de azi dimineată, de cînd am fost izolat în acest birou sau celular, sunt din familia amfetaminelor benzedrine. Sau așa ceva. Pînă mîine voi uita complet numele acestui ser care trebuie acum să-mi excite memoria și imaginația. Eu nu țin

mente decât un singur medicament, cel care m-a fericit, m-a și nenorocit. Se cheamă „Nozinan” și, după tratamentul cu el, întreg trecutul meu, toate amintirile legate de fosta mea viață s-au șters, s-au ascuns. Au coborât sub mil, au plecat din mine, înaintea mea.

Încep prin a vă spune că vă sunt foarte recunoscător că, după greva mea de foame, ați aprobat să fiu scos de la secția 5, etajul 3. Acolo și paznicii și bolnavii sunt deosebit de agresivi. Am fost de mai multe ori crunt bătut, dar nu mai țin minte de cine și de ce. Am două coaste rupte, o rană în ceafă ce îmi supurează. Cu o ureche nu mai aud deloc, iar în cap îmi zumzăie un întreg stup de elicoptere și albine. Fabricăm manual stegulețe pentru diferite defilări; eu sunt la secția de lipit, cu o singură mână nu pot să-mi îndeplinesc norma de 80 de stegulețe pe zi, chiar dacă lucrez și serile. Șeful de secție e o bestie comunistă, mă persecută cumplit; el zice că sunt un fost intelectual, nu știu cine i-a băgat în cap că aș fi avut cîndva ceva cu Marx. Din cauza asta mă urăște de moarte. Mă numește tot mai des de serviciu la closete; eu nu mă opun, merg și curăț, deși apă nu avem decât două ore pe zi; este și asta o muncă, acolo măcar nu intră paznicii, pot să plîng, pot să mă rog în voie. Dar după aceea miros urît, ceilalți bolnavi din salon mă obligă să mănînc afară, pe scări, în picioare și fără lingură. Iar acest șef, pe nume Ioviță (fost director la o fabrică de ierbicide, nu și-a făcut norma, a și vorbit cum nu trebuie la o vizită de lucru suleimană), cînd îl apucă criza de depresiune, devine agresiv, mă caută, mă bate, mă scuipă, tipînd de tremură toți ceilalți nebuni. „Voi sunteți de vină, îmi strigă, de la voi se trage toată nebulia noastră!” Ce înțelege prin acest „voi”, nu am de unde să știu! Mai ales că în fiecare săptămînă cerșește foi de hîrtie ca să scrie diferite memorii și declarații, în care vrea să dovedească fidelitatea sa față de partid și față de măritul nostru Sultan. Apoi iar mă face filozof marxist, dîndu-mi picioare în fund și desenîndu-mi pe zeghe seceri și cio-cane, dar nu încrucișate, ca pe steagul Sublimei Porți, ci stînd spate la spate de parcă ar fi certate și nu își mai vorbesc deloc. Îmi fură și margarina și cele 50 grame de marmeladă la care avem dreptul în fiecare sîmbătă, dacă ne-am făcut norma și nu am spart nimic. Dar toate astea nu au importanță, eu vă rămîn recunoscător că mi-ați aprobat transferul de la secția furioșilor; aici se zice că suntem melancolici depresivi, sau schizofrenici, paranoici, hebefrenici, catatonici sau oligofrenici. Încurc terminologia asta, miine o voi uita — așa cum voi uita și diagnosticul care e înscris pe fișa mea, de însuși tovarășul colonel doctor. Acum (din cauza injecțiilor, probabil), cu toate că singura mea specialitate ar fi să curăț cu zel latrinele turcești ale ospiciului nostru ultramodern, îmi vine să rîd cu lacrimi. Fiindcă diagnosticul meu, pentru un om care a știut cîndva un pic de greacă, este o galimatie absurdă, contradictorie, atît din punct de vedere logic cît și medical. „*Sindrom cronic de manie schizofrenică de tip anti-*

dialectic". După a mea părere, un sindrom nu poate fi declarat cronic, o manie exclude schizofrenia, iar dialectica nu poate fi antidialectică, fiindcă, după câte bănuiesc, ea conține și afirmația și negația, plus încă un al treilea termen de care mi-e și scîrbă, mi-e și frică. Dar de bolnav sunt bolnav, boala mea e incurabilă, internarea mea la acest ospiciu secret e justă și justificată. Nu știu dacă sunt aici fiindcă sunt bolnav sau fiindcă am comis o crimă; nu știu dacă am fost condamnat de o instanță sau pur și simplu am fost izolat de restul oamenilor normali; nu știu cîți ani au trecut de cînd a murit EA, numele ei nu-l mai pronunț, vreau să-l uit, trebuie să-l uit. A venit la mine tovarășul Osmanescu, el a intervenit să mi se dea dreptul la țigări și vorbitor. A fost deosebit de atent și amabil cu mine; eu plîngeam în hohote, fără nici un motiv, el a încercat să mă mîngîie. Mi-a promis că îmi va trimite medicamente capitaliste; „Nootropil” și „Normabrain”; deși i-am spus că eu nu vreau să mă vindec de nimic; mai ales nu vreau să îmi revină memoria, ce să mai fac cu ea? Dar tovarășul Osmanescu, să știți, avea un interes în cazul meu; acum că a ajuns atașat cultural la Paris sau la Bonn, ar dori să se căsătorească legal cu văduva Caftangiu. Aceasta — mi-a povestit chiar el —, cum a ajuns în Occident, l-a părăsit pe trădătorul Tutilă Ilie, și a plecat la sculptorul Hagiu, pentru care avea o mare stimă artistică și politică. Dar nu a avut noroc — și acest sculptor a avut un accident de mașină (sau de inimă), în orice caz a murit subit într-un spital italian, lăsînd-o pe doamna Carmen moștenitoarea unică a tuturor agoniselilor sale. Acum, fiind a doua oară văduvă, fiind și foarte bogată, i s-a făcut dor de țară. S-a întors la tovarășul Osmanescu, prin care speră să își lămurească situația ei civilă și politică. Ea știe de caietele secrete ale soțului ei, iar tovarășul Osmanescu se teme și el de aceste caiete în care regretatul Caftangiu a avut grijă să noteze, zi cu zi și în amănunte, toate afacerile și matrapazlicurile ce s-au făcut pe vremea cînd doamna Carmen și cu el trăgeau toate sforile în cetatea și raiaua Isarlikului. Eu am negat totul despre aceste caiete, ele mi-au fost încredințate sub jurămint. Am toate motivele să îl consider pe prietenul meu Caftangiu ca pe un erou adevărat. Deși fusese un activist cultural fals, un soț încornorat și un intelectual de broșuri și cursuri serale, ascundea în sinea lui un suflet de mare profet și o minte formidabilă, mai ales în materie de morală și salvare națională. Să-i fie țărîna ușoară și Dumnezeu să-l ierte și să-l primească la El, fiindcă tare mult a suferit și tare mult a iubit...

Sora aceasta care îmi face injecțiile de benzedrină ca să mă trezească din inconștiență și somnambulie, îmi apare acum ca fiind o veche cunoștință. Plînge și ea în taină; nu-mi dau seama dacă face parte din corpul medical, sau este o deținută ca și mine. Ea mă sfătuiește să nu

scriu aiureli, fiindcă este dincolo un tovarăș care are misiunea de a mă stinge în bătaie în caz că nu scriu ce trebuie. Dar mie, stimate tovarășe General Procuror, nu-mi pasă de pumnii și cravașa lui, cine a trecut prin șocurile electrice ale doctorilor de aici nu se mai teme nici de bătaie și nici de moarte. Eu de un singur lucru mă tem: că există o viață de dincolo, unde va trebui să-i întâlnesc pe toți aceia pe care i-am nenorocit din cauza imensei mele prostii. De aceea doresc să sufăr cât mai mult, aici, în această viață, ca astfel să mă curăț, cât de cât, de vinovăție și crimă. Fiindcă vreau neapărat să merit ca, în clipa în care numele noastre se vor reîntâlni acolo, EA să îmi întindă mîna ei de sfîntă și martiră, gonind de lîngă mine îngerul negru ce nu se mai dezlipește de ființa și soarta mea. De aceea nici nu mai vreau să încerc a mă sinucide. M-am răzgîndit. *Doresc să mor ucis!* În acest ospiciu de incurabili, aici fiind dealul Capăținei, mielul ultim al tuturor utopiilor ce se vorbesc sau se construiesc în acest secol, cel mai stupid și mai criminal secol din ultimele cinci decenii.

★

A venit să mă vadă la vorbitor o femeie foarte frumoasă, îmbrăcată în negru. Spunea că o cheamă Florica. Nu îmi amintesc de ea, nu puteam nici să-i vorbesc, eram după o lungă criză postepileptică. Doar la vederea celor doi copii ce o însoțeau — un băiat de vreo zece ani și o fetiță fermecătoare de cinci sau șase ani — am simțit o durere cumplită în inimă și în occipital. Copiii aceia îmi răscoleau niște dureri arse sau înecate undeva în viața mea de mai înainte. Florica asta mi-a spus că EA este îngropată în fundul grădinii Moșului și că Moșul încă trăiește. Că acolo aș avea o casă și o livadă unde sunt așteptat să mă întorc. Nu vreau să vă mint, de cîte ori sunt de serviciu la closete sau la spălatul scăriilor, mă gîndesc la acea grădină și la acel mormînt. Dar tot atunci îmi dau seama că eu nu merit să mor într-o grădină; trupul meu va trebui să se termine aici unde mi-a fost ucis sufletul și memoria. Cred că de la această Florică primesc în fiecare lună un pachet reglementar, de 5 kilograme, conținînd săpun, țigări, miere, slănină și alte bunătăți. Nu rețin decît săpunul — restul îl predau celor în drept. Am învățat lecția: trebuie să dăm Cezarului și tot ce e al nostru, nu numai ce este al bunului nostru Dumnezeu...

Vă scriu alandala, aiurez încă. Nu știu de ce mă bucur totuși că vă pot scrie. O singură dată ne-am văzut — vedeți, sunt totuși lucruri ce nu se pot uita — și atunci mi-ați spus că v-ați făcut studiile în Genopolis și că ați fost coleg cu un oarecare inginer Winter. Că, acolo, ați ascultat cîteva din conferințele mele în care vorbeam despre bolile incurabile și contagioase de care suferă bieteile cuvinte,

biata limbă a oamenilor și a omeniei. Se poate, vă cred! Dar vă rog să mă credeți și pe mine că nu mai țin minte absolut nimic. Pleavă, cenușă, vînt în desert. Pentru mine Genopolisul, cu toate cărțile și ambițiile sale, a fost dat la topit. Au murit părinții mei, a murit și EA. În consecință, au murit și Dumnezeu, și Marx, și Europa asta în care am crezut și în care mi-am investit toate visele, gândurile și speranțele. Sunt un moșneag nenorocit, scîrbit de lume și de mine însumi, simplu figurant într-o tragedie ce se va sfîrși curînd.

Totuși, nu vreau să vă dezamănesc. Favorul de a vă putea scrie este unic și uriaș. Va trebui să profit de această ocazie — mai ales că în afară de cei doi procurori trimiși de dumneavoastră, simt lingă umărul meu și suflul a doi îngeri trimiși din ceruri. Mă și simt oarecum lucid; chiar dacă nu văd nimic înapoi în trecut, văd totuși înainte, în spre viitorul căre vă interesează în primul rînd pe dumneavoastră.

Mi-am dat seama că și dumneavoastră personal aveți tot interesul să puneți mîna pe acele caiete ale colegului meu de suferință, Caftangiu, precum și pe dovezile mele în legătură cu modul în care au fost scrise și transcrise lucrările ce fac astăzi faima de scriitor politic a trădătorului Tutilă Ilie. După cum ați constatat, încercările organelor dumneavoastră de a mă forța să spun unde am ascuns aceste documente, au eșuat; de îndată ce sunt supus unei torturi, oricît de științifică ar fi ea, eu cad în epilepsie. Criza asta mă face insensibil și inconstient. Aura letargică de după fiecare cădere a mea durează mult, uneori luni de zile. Dar, de cînd am fost mutat la etajul doi, și de cînd știu că voi fi trecut la etajul unu, al depresivilor simpli ce au dreptul să lucreze în gospodărie, grădini și grajduri, am început să mă gîndesc mai în adîncime la propunerile dumneavoastră. Acum le consider juste și utile, atît pentru mine cît și pentru fosilele de valori în care mă încapăținez a crede încă. Sunt foarte oboșit, credeți-mă. Mă doare mîna cu care vă scriu, îmi simt și mîna care mi-a fost tăiată. Sora mea de gips albastru îmi spune că asta ar fi injecția ultimă pe care poate să mi-o mai facă; după efortul de astăzi, zice ea, voi dormi trei zile și va trebui să mă hrănescă cu glucoză, introdusă cu pilnia în stomac. Nu-i nimic, sunt obișnuit.

Iată, așadar, concluziile mele, care de fapt sunt niște concrete propuneri pentru dumneavoastră:

— Întîi, vă rog să aveți bunătatea și înțelegerea de a da ordin acestui căpitan Enoiu, care este șeful secției „speciale” din rezervația noastră, să-mi restituie imediat proteza dentară pe care a reținut-o după ultima bătaie. Eu, de obicei, îmi scot proteza cînd sunt chemat la el (această proteză, după cum bine știți, o datorez epocii Tutilă I, el, ca să pot dicta, mi-a comandat-o), fiindcă știu ce mă așteaptă, nu vreau să se spargă. Ultima oară, fiindcă zicea dumnealui că nu am fost cuminte (e vorba tot de pachetul meu), a reținut proteza mea și o ține în fișetul său de metal de oțel. Zice că are să mi-o strivească cu cizmele lui

dacă nu-mi bag mințile în cap și nu înțeleg că el este dumnezeul și sfântul duh al tuturor ființelor și bunurilor ce intră și ies din acest lazaret.

— În al doilea rînd vă sfătuiesc să încetați a mă mai ruga să dau declarații în legătură cu acest bandit care a ajuns profesor universitar de marxism și autor reacționar nu știu unde. Nu pot fi coautor în nimic cu cel care este, în primul rînd, autorul uciderii soției mele. Cu riscul de a vă supăra, țin să vă spun că în sinea mea mă bucur că a fugit și că a publicat în străinătate ceea ce ar fi trebuit să poată apare la noi, în țară. „Habent sua fata libelli”, asta înseamnă că își au și cărțile, ca și oamenii, soarta lor. Dacă aș da o asemenea declarație, nu v-ar folosi absolut la nimic; nu puteți să deschideți un nou proces împotriva mea pentru vina de a fi adevăratul autor (să zicem!) al acelor scrieri. Nici măcar un proces împotriva lui Tutilă I, fiindcă el este crezut acolo, în timp ce eu, ca martor, așa cum arăt acum, nu pot fi crezut nici măcar de cei mai imbecili gazetari angajați sau reangajați. *Să știți că cineva mă tot fotografiază*, mai ales după ce sunt maltratat; nu știu cu ce scop (în orice caz a devenit evident pentru mine că și dumneavoastră aveți destui dușmani), dacă într-o bună zi fotografia mea va apare în ziarele de dincolo, cine va mai crede că ruina jalnică ce sunt eu a fost cîndva un universitar în filosofie și autorul prezumptiv al unor lucrări ideologice sau literare?

— Vreau să fim bine înțeleși: sub nici un chip nu vă pot preda acum manuscritele bunului și bravului meu coleg de suferință, Ion Mămăligă. Care, la insistențele oportuniste și aristocratice ale soției sale (pe care a iubit-o orbește) a acceptat să-și schimbe numele în Leonid Caftangiu. Aceste însemnări (care sunt ale unui ION și nu ale unui oarecare Leonid) conțin adevăruri cutremurătoare. Vedeti că vă scriu cu creion chimic și nu cu pixul nemțesc pe care mi l-ați trimis dumneavoastră. De ce? Fiindcă un înalt tovarăș de la Înalta Poartă — care cercetează în taină chiar și pe cei care se cred că sunt șefii tuturor cercetărilor din această țară — m-a rugat insistent să îi predau o copie din toate declarațiile ce mi le cereți. Astfel, eu fac trei declarații deodată — am și plombagină, am și hîrtie; sora care îmi face injecții are ordin să asculte de ordinele mele. Cei doi procurori civili pe care i-ați trimis la mine după această declarație, au început, conform metodei clasice, prin a mă amenința și lovi. Dar, după aceea, căpitanul Enoiu, invitîndu-i la un pahar de adevăr, le-a strecurat vulpea în sîn. Subit, au devenit niște mieluși, se uită la mine ca la un semafor, mi-au adus țigări, chibrite, cafea. Ei știu acum că am dezlegare *de foarte sus*, să scriu ce vreau, cît vreau și în cîte exemplare am nevoie. Sunt eu o căzătură de om, un cadavru viu — dar Adevărul fratelui Caftangiu și al fostei sale soții, Adevărul meu și al soției mele în veșnicie se leagă de o horă înaltă. Imense și periculoase interese de stat depind de secretele pe care soarta sau justiția immanentă mi le-a încredințat tocmai

mie. La ora asta mă simt mandatarul memoriei destinului celor care am pătimit nevinovați în ultimii patru sau cinci ani. Deci, să nu îmi cereți aceste caiete ale lui Ion Mămăligă, alias Caftangiu! Ele sunt bine ascunse, plus trei copii făcute de el, cu puțin înainte de a muri ca un martir; dacă acum dumneavoastră ați da un ordin ca eu să fiu supus unei torturi pentru percheziționarea memoriei mele, să știți că în trei zile veți primi o carte poștală anonimă în care veți fi întrebat ce este, de pildă, cu cele trei icoane de mare preț și acele două covoare vechi, de muzeu, pe care le-ați primit de la rudele soției mele ca să stingeți dosarul meu penal în care eram acuzat de a fi fost complice la evadarea tânărului violonist Izac Sommer. (S-a găsit în casa mea vioara lui; am recunoscut la timpul potrivit ce e cu această vioară. Dar în cartea poștală ce-o veți primi — și dumneavoastră și secția de justiție din Înaltul Divan — se va indica și cine a devenit, peste noapte, proprietarul pianului, viorii și al întregului aparat muzical al familiei acelui nenorocit transfug.) Se face acum, aici, în mare taină, o listă a celor care se aprovizionează regulat de la crescătoriile de porci și păsări și din grădinile și serele speciale ale acestui foarte secret ospiciu de incurabili. Mașina dumneavoastră figurează printre cele care au încărcat în portbagaj diferiți purcei, curcani și pui vii, plus hălci întregi de pastramă de batal. Căpitanul Enoiu, în persoană, este cel care — ca să își justifice cele două vile pe care le-a construit pe numele ginerilor săi — avînd o sulă în coaste, alcătuiește cu grijă niște liste de hoți și profitori, liste pe care, sunt sigur, nu vi le va preda dumneavoastră și nici prietenilor dumneavoastră.

— După cum vedeți, fără să vrem, am ajuns copărtași într-o foarte serioasă afacere sau încurcătură. Nu se mai știe cine vinează și cine e vînat. Diferența între mine și dumneavoastră, de astădată, este în favoarea mea, fiindcă eu nu am, nu mai am nimic ce pierde. Mie nu îmi este frică nici de bătaie, nici de înfometare, nici chiar de moarte. Știu că va trebui să mor — dar vreau să mor ucis în această închisoare ultimă, atunci cînd se va împlini vremea mea, și după ce voi termina cu testamentul colegului meu Caftangiu.

— Am semnele mele că din clipa asta tot ceea ce vă scriu mi se dictează de undeva; eu nu sunt decît un simplu instrument fizic prin care Adevărul își face drum spre lumină. Vreau să vă conving că nu aveți de ales. Trebuie să ascultați de sfatul meu și să procedați așa cum vă spun eu. Altfel, mă voi vedea silit să apelez la acel înalt funcționar de la Înalta Poartă care are sarcina de a lua declarații și de a strînge date în legătură cu acest Tutilă Ilie, a cărui fugă și trădare a afectat în modul cel mai dureros pe în-suși magnificul nostru Sultan. Cu totul întîmplător, la ultima mea întîlnire cu acest bimbașă, acuzîndu-l eu de modul în care s-a purtat cu verișoara sa, el mi-a strecurat o hîrtie semioficială, scrisă cu mîna, de dumneavoastră personal, prin care îl autorizați să folosească toate mijloacele

ca să stingă *fără milă* incendiul ideologic din Isarlîk, sacrificînd la nevoie propriile rude. Prin această hîrtie deveniți complicele exact al aceluia pe care aveți sarcina de a-l demasca acum. Dar de mine nu trebuie să vă temeți! Am avut timp să cumpănesc lucrurile, m-am și sfătuit cu cine trebuie. Iată, în cîteva cuvinte, hotărîrea mea. Nu voi da în vileag documentele ce le dețin, mai mult, doresc să colaborez cu dumneavoastră, ajutîndu-vă să vă îndepliniți sarcina. În caz că mă ascultați, copia acestei declarații, nu va fi predată anchetatorului secret de la Înalta Poartă. Aveți toate șansele să scăpați cu obraz curat, pentru asta va dau cuvîntul meu de onoare. Cuvînt greu acum, și este și de asigurată și verificată onoare. În caz că refuzați să fiți corect cu mine și cu Caftangiu, mă obligați să caut aliați în altă parte. Acel necruțător comisar ce vă concurează în cercetări, rîzînd, a spus despre dumneavoastră că nu sunteți un „General-Procuror”, ci numai un oarecare „Procuror-General”, ceea ce, spunea dumnealui, este ceva foarte relativ și deosebit de trecător.

Ca introducere, iată cîteva prețioase informații preliminare prin care doresc să vă dovedesc că acel caiet al prietenului meu Caftangiu nu este o legendă goală, ci o realitate plină de date, cifre și amănunte deosebit de grave și incriminatorii.

1. Scrie în acest caiet că după ce s-a suspendat în pașalîkul nostru iubit importul de cafea și vînzarea boabelor de cafea prin comerțul de stat, în trei mici porturi de pe Istru, diferiți mișiți și vameși cu grijă aleși cumpărau cu ridicata, de pe șalupe austriece, saci grei de cafea boabe pe care apoi, cu preț dublu (600 lei kilogramul) le vindeau cu amănuntul, la negru, în orașe ca Isarlîk, Genopolis și chiar Ulan-Bucur. Întreagă această afacere era condusă de doamna Carmen Caftangiu, iar veniturile uriașe erau încasate de casa Osmanescu et Comp.

2. Informația de mai sus nu ar avea nici o valoare pentru dumneavoastră dacă nu aș adăuga că Osmanescu, la origini, este de alt neam, și avea în copilărie alt nume. Pe care îl știa și soția mea și colega ei de bancă, fosta soție a Osmanescului. Și îl știa și Caftangiu-Mămăligă — care era obligat să tacă, să rabde și să înghită, dar care urmărea cu ochii deschiși toate matrapazele ce se puneau la cale în casa sa. Nu vă spun acum care este numele adevărat al acestui cumplit Osmanescu. Am plîns și am îngenunchiat în fața lui, rugîndu-l să îmi trimită medicamente străine. Trebuia să joc acest teatru. Nici nu era teatru; am deseori momente cînd îmi vine să îngenunchez și să sărut, cu nesfîrșită milă creștină, cizmele tovarășului căpitan Enoi, spunîndu-i în lacrimi: „la nevinovții, nevinovții, izvinitye minia, moi brat, Ivan!”. Dar vă pot spune că Osmanescu este rudă apropiată cu doi mari importatori de cafea, care au mari fabrici și antrepozite în Marsilia, Hamburg și Viena. Mai știu că Tutilă II, după ce a pierdut postul de Rector al Academiei Alutane din Roma, a ajuns director la unul din aceste antrepozite în care sosește cafeaua adusă

din Brazilia. Osmanescu, dacă a ajuns să intre iar în grațiile doamnei Carmen, vă asigur că nu va avea nevoie să predea marxism și nici să publice din manuscrisele pe care le-a confiscat în lunga sa carieră.

3. Cu o zi înainte ca bietul Caftangiu să fie internat cu forța la clinica de neuro-psihiatrie (deși nu fusese dat afară din partid, promise doar vot de blam cu avertisment), din întâmplare — și spre ghinionul său — a surprins acasă la el o uriașă cantitate de aur pentru care se certau soția sa și marele Osmanescu. Era aurul ce a fost confiscat, cu ani în urmă, de la țiganii sătrari, rudari, zlătari, dar și contrabandiști, din Betania și Alutania. O parte din acest aur a fost predat Băncii Naționale, dar o însemnată parte a fost însușită de cel care a condus operațiile de percheziție și extorcare. În afară de acest aur țigănesc, Caftangiu a mai zărit și un pumn de monede bizantine, din aur venetian, găsite de arheologi și făcute cunoscute marelui public prin denumirea muzeală: „Tezaurul thracic de la Pelenlava”. Caftangiu nu știe cum a fost împărțit acest tezaur, dar e ferm convins că în combinație a fost amestecat și Tutilă Ilie, cel care l-a „salvat” atunci de retrogradare pe Osmanescu și a pus la punct atât izolarea la incurabili a lui Caftangiu, cât și plecarea „la studii” a doamnei Carmen, împreună cu el. Partea lui Osmanescu a rămas în țară. Acesta — fiind și fricos și laș — nu a îndrăznit să scoată peste hotare grosul din această pradă; o are ascunsă, împărțită în trei locuri. Carmen cunoaște aceste locuri, dar, întâmplător, le cunoștea și Caftangiu. Și, acum, fiind posesorul caietelor testamentare ale acestuia, le cunosc și eu. Iar în caz că așa fi omorât — adresele și locurile respective figurează în toate cele trei copii pe care Caftangiu a reușit să le facă înainte de a muri, dându-le apoi unor amici de încredere, care știu precis ce au de făcut în caz de alarmă, aici. Adresele și numele acestor amici ai prietenului meu, din motive pe care le bănuieți, nu am vrut să le aflu. E mai sigur așa.

4. Nu vă îndemn să îl chemați direct pe Osmanescu în țară, prin Ministerul său. Se va speria și nu va veni. Nici să-i anunțați o decorare sau un răspuns pozitiv la memoriul de reabilitare înaintat iubitei noastre Sultane de către păcătoasa Carmen. Ar intra sigur la bănuțeli. Un lucru știu, fiindcă îl cunosc: că, lăsat în pace, netulburat de griji legate de funcția și amorurile sale, în îmbuibarea și uitucela din Occident, ca toți cei care au trecut granița și au rămas acolo, va pierde din frica sa funciară, patriotică, va uita de furcile și decretele ce păzesc la noi relația atât de importantă între „a fi” și „a avea”. Nu ar fi rău să afle, cumva indirect, că eu am murit, în timpul unei anchete, de inimă. Ca și soția mea. Asta îl va liniști; înseamnă, își va zice, că a dispărut și memoria din acele caiete, poate nici nu au existat decît ca legendă și amenințare. Va veni singur, sau însoțit de reabilitata Carmen. *Auri sacra fames*. Atunci veți putea să puneți mîna pe el. Nu va fi nevoie să-l torturați ca să își sculpe toate fărâdelegile. Așa cum boxe-

rii și luptătorii campioni au frică de injecții și la dentist, tot așa foștii torționari, anchetatori sau procurori, odată arestați, devin niște viermi și niște cîrpe. Curajul de sub epoleți piere de îndată ce în locul frumoasei uniforme apare zeghea și tunsul. Desigur, nu îi veți putea intenta un proces public: e cadru politic. Ori va fi executat, în condițiile cunoscute, ori va fi trecut și el prin tratamentul de amnezie și autism în vreuna din clinicile speciale. Eu vă propun să-l aduceți aici. Vreau să îl privesc în ochi. În caz că mintea mea va fi limpede, așa cum o simt acum, vă asigur că vă voi ajuta să alcătuiți un dosar de punere sub acuzație pentru crimă și jaf *de drept comun* a trădătorului Tutilă Ilie. Vă voi servi pe tavă toate acele dovezi prin care veți putea dovedi în fața oricărui organism juridic, național sau internațional, că acest individ a comis în țara sa nu acte de curaj politic sau scrieri de convingere și conștiință, ci crime fasciste de tip banditesc, plus o crimă patricidă, plus alte două crime în familie, numai și numai spre a face să dispară martorii din sat și familie ai trecutului său patricid. Nici nu vom avea nevoie de depozițiile complicitului Osmanescu. Vă voi aduce la nevoie zeci și zeci de martori cinstiți, plus cîteva documente ucigătoare. Vă asigur că am tot ce îmi trebuie ca să pot dovedi în fața oricui că tot ce a publicat el acolo a fost dictat de mine aici. Dar eu nu am dictat din memorie — așa ceva nu e posibil — ci după anumite manuscrise ale mele confiscate din casa mea. Aceste texte originale ar fi trebuit să fie arse; nu au fost arse, mi-au fost restituite în taină, ele sunt ascunse împreună cu testamentul și caietele fratelui meu Ion Mămăligă.

Stimate tovarășe General Procuror, vă rog să mă credeți, nu mă simt îndemnat de nici un fel de dorință de răzbunare sau justiție. Pur și simplu execut niște porunci superioare. Funcționez ca o rotiță în cadrul unui alt aparat de represiune, al unui aparat magic sau metafizic, infinit superior tuturor forțelor din lume ce depind de istorie, putere politică, pumni și pistoale. Ca om, nu sunt decît un nebun incurabil; doar ca cetățean am fost desființat și anihilat. Trăiesc în micul infern al acestui lazaret secret care, după a mea părere, nu este decît o simbolică metaforă și miniatură a marelui infern din lumea de afară. Ispășesc urcînd spre moartea ce nu poate fi, pentru cei ce agonizează aici, decît o etapă sublimă de ușurare și mîntuire. Aici, în timp ce mi se sfărîma carnea și mi se bombardau celulele din creier, am avut parte de cîteva bucurii și lumini supralumestii. De sub calota de gheață a uitării și autizării ființei mele, în anumite clipe de grație sau revelație, simțeam o liniște adîncă și o mîngiere ce nu putea fi decît cerească. Pe vremuri — parcă într-un alt secol și într-o altă existență — pe niște paie putrede, putrezind într-o celulă de beton verde, așteptam ca ușa de fier să se deschidă și domnul nostru Isus Christos, în zeghe, cu cătușe la mîinile sale rănite, cu ochelari negri pe ochii săi dumnezeiești, să fie adus și împins alături de mine, pe cimentul aceluia „izolator” fără de sfîrșit. Acum, aici, Christos e

mereu prezent. Ca o lumină de candelă mi se pare a fi ascuns în singele meu toropit de bătai și foamete, în mintea mea întunecată de medicamente și șocuri electrice. Nu îl mai chem, nu îndrăznesc să mă uit în ochii lui. Aștept clipa în care Ea va veni să mă ia de mână și să mă ducă să ingenunchez sub crucea Lui sacră... Dar pînă atunci mai e mult, eu trebuie să caut rugăciunile pe care le-am uitat (sau care m-au uitat), trebuie să culeg din praful și noroiul orelor mele de demență cioburile imaginii sfărîmate și risipite în pleava și vîntul deșertului acestei lumi și a acestui veac.

Tristissima noctis imago... Mă bucur că vă pot scrie, scrisul acesta, în sine, mi se pare o minune de sus. Toată evoluția așa-zis progresistă a științei și civilizației noastre se rezumă în energia ucigătoare a unor bombe gata de a fi lansate; toată evoluția revoluționară a societăților noastre multilaterale și hiperdezvoltate se concentrează simbolic în absurditatea cretină și demențială a liturghiilor sultanele; întreaga rezistență spirituală a culturii noastre creștine, democratice și europene se prefigurează emblematic și premonitiv prin existența și funcționarea, la toți indicii și parametrii, a acestui ospiciu în care demența puterii cuprinse de frică încearcă să înnebunească și să ucidă revolta celor sătui de minciună, disperare și neant. Mă consider a fi în centrul lumii, pentru că aici, într-un minimum de spațiu, se concentrează maximum de suferință și crimă. Din punctul de vedere al condiției mele — țin să v-o spun fără frică și menajamente — timpul și spațiul, istoria și politica, civilizația și cultura își dau întâlnire aici ca la întretăierea unei abscise și unei ordonate. Aici se face bilanțul moral al acestui secol, aici se iau probele de slavă și otravă pentru ceea ce mai putem numi condiție umană. Eu așa cred — și îl rog pe bunul Dumnezeu să vă lumineze, ca să puteți cit de cit înțelege gravitatea tragediei ce se joacă și importanța diavolească a rolului pe care îl interpretați în piesa ce se joacă.

Domnule Procuror-general, am datoria și chiar plăcerea de a vă comunica, în modul cel mai primitiv și mai simplu, cîteva din concluziile mele *teoretice* de aici. Mi-ați propus să devin informatorul dumneavoastră discret, să vă raportez din cînd în cînd cam ce se vorbește, cam cît se fură, ce fel de abuzuri sau afaceri se fac sub ochii noștri. V-am refuzat. Nu mă interesează bătăturile atunci cînd pe mine mă doare inima, nu vă pot scrie despre niște mici criminali și hoți, cînd pe mine mă interesează Crima și Hoția în general. Ca sindromuri cronice ale schizofreniei maniacale antidialectice de care suferă, nu subsemnatul, ci țara și poporul al cărui fiu și soldat umil voi rămîne pînă în ceasul meu de pe urmă. Deși sunt și rămîn un simplu și aproape anonim nebun incurabil, deși peste memoria și inteligența mea s-au turnat fier-betoane de uitare, frică și moarte, deși am murit de mai multe ori în viață, fără să fi cunoscut vreo înviere, pierzînd chiar încrederea în posibilitatea istorică a unei învieri a neamului meu — ca un fel

de preaplin al acestor ore în care pot scrie și gândi, sub semnul celui frumos și vechi „non omnis moriar”, profit de aceste ore de insulară singurătate și libertate, spre a vă atrage atenția asupra unor certitudini ce au supraviețuit, nici eu nu știu prin ce minune, în fosta mea conștiință și actuala mea luciditate. Poate că au să vă folosească odată. Și dumneavoastră veți cunoaște căderea, ratarea, descompunerea: veți ajunge un bătrîn oarecare — poate că copiii și nepoții dumneavoastră au să vă întrebe într-o frumoasă zi la ce concluzii ați ajuns, cum explicați mizeria și degradarea prin care își dă sufletul frumoasa și viteaza noastră patrie. Nu le veți putea povesti nici despre Osmanescu sau Tutilă, nici despre bietul Caftangiu sau ridicol-nenorocitul Candid; nici chiar despre anchetele dumneavoastră glorioase de astăzi nu le veți putea relata miine. Va trebui să îi mințiți, sau să le vorbiți despre alții și altceva. Nu este exclus ca, după mazișirea sau ieșirea dumneavoastră la pensie, să începeți a scrie romane sau piese de teatru. Ca să puteți vorbi și respira, ca să puteți privi spre cer, spre rafturile cu clasici sau pereți plini de icoane vechi, va trebui să uitați de urletele celor schingiuiți, torturați, uciși, în rate lungi, științific, nu ca altădată, în public, pe roată, ca în vremurile blinde ale procesului Hoare și ale chinutului procuror Iancovici.

Consider, tovarășe Procuror, că orice putere politică absolută este o pedeapsă cerească pentru un grav păcat originar. Cred că orice religie sau sistem filosofic ce acceptă degradarea sa în ideologie politică sau revoluție devine automat o utopie demonică, fiindcă orice vis de a crea o societate sau un om nou, prin teroare, minciuni și crime, nu este decât un lung proces de *inorcizare* prin izgonirea a tot ce este sacru în oameni și în lume. Orice dogmă e setoasă de sânge, orice dictator tinde să ajungă un Dumnezeu laudat și preamărit, chiar dacă acest absolutism al puterii sale va face ca Materia și Spiritul, în alianță și mistică sinteză, să involueze spre sfârșitul lumii, spre Ekpirosisul general, *Libertatea, dreptatea, fraternitatea* sunt niște simple lozinci ale unor revoluții burgheze, franco-americane, ele sunt condiții, metode și scopuri sociale ce ne împiedică să devenim fiare sau, mai rău, sclavi; oricine le eludează sau încearcă să le falsifice, întoarce istoria spre legile peșterilor și morala haitelor flămînde. Fiindcă nimic nu e întâmplător în această lume, materia e egală și identică cu spiritul, ambele fiind inferioare sintezei lor pe care nu o cunoaștem, dar care ne cunoaște. Și aici privită, Istoria îmi apare ca un gigant cuprins de slăbiciunea de a visa utopii; omenirea e foarte grav bolnavă, medicamentele folosite sunt mincinoase și iluzorii, majoritatea doctorilor sunt nebuni, spitalul întreg e minat, fiecare suflet și fiecare monadă de luciditate a ajuns o rană purulentă, dureroasă, incurabilă. Și totuși, procurorule, nu trebuie să uităm că buruienile, ciupercile, lichenii și lichelele fac parte din ecologia brazilor, că, în marile orașe, numărul oamenilor e strict egal cu cel al șobolanilor din

subsoluri, că *Frica* și *Foamea* sunt cele două stihii malefice ale omenirii, că Răul de clasă există; nici religiile și nici revoluțiile nu au reușit să stingă ura dintre cei bogați și cei săraci, între cei puternici și cei slabi, între cei care aplaudă forțați și cei care sunt forțați să fie aplaudați. Nu trebuie să uităm, mai ales, că libertatea în sine nu există decât în raport cu tine însuși, dar Libertatea popoarelor poate fi furată sau anulată de prostia și ignoranța exact a acelor șefi de state, care, la Yalta sau Helsinki, iscălesc stipulații în legătură cu Drepturile Omului, dar uită să ceară libertatea de autodeterminare a acestor popoare, lăsînd ca ziaristii lor să exclame cu satisfacție și cinism: „În definitiv, fiecare popor are exact atîta libertate cît merită”; fiindcă nu pot să nu mă amănesc că izolarea umilitoare a Filosofiei și Moralei de la masa tuturor tratativelor e trecătoare, că va veni o zi în care Știința și Ideologiile, în genunchi vor cere iertare Religiiilor, Moralei, Ontologiei pe care le-au ignorat și le-au înjosit; capul îmi vijîie, dar luminoasa cărare o văd și o simt. Sunt în măsură să vă spun (ca să luați aminte și să vă cutremurați), că aici, în ultimul cerc al Infernului țării mele, am ajuns la Certitudinea clară și evidentă cum că la baza acestei Lumi, la baza Materiei și a Spiritului ce alcătuiesc Ființa și ființarea atît a lumii cît și a omenirii și istoriei acestei omeniri stau trei substanțe de natură transcendentală, sacră, divină: *Dragoste*, *Adevărul*, *Credința*. Ele, împreună sau separat, în fiecare suflet individual, dar și în sufletul tuturor văzutei și nevăzutei, alcătuiesc esența metafizică a tot ce este, așa cum este, atît în cer cît și pe pămînt. Cine declară război acestor principii și forțe supreme, declară război fiecărui atom și fiecărei celule vii în parte, declară război ideii de Divinitate, lui Dumnezeu însuși. Noi, aici, suntem victimele, ostatecii, prizonierii acestui război ce s-a declarat deja într-o mare parte a lumii, dar iată că noi suntem în măsură de a ști și de a fi experimentat faptul că cea mai umilă rugăciune, făcută cu Dragoste și cu Credință, te apropie de Adevăr, te instalează în Adevăr, mai mult decît zece laboratoare de fizică sau biologie, decît o sută de sateliți, sau un milion de matematicieni sau fizicieni amețiți de propria lor beție; nu are rost să vă demonstrez matematic că minus UNU (-1) este nu numai un grav simbol de perpendicularitate, dar și o primă condiție de mîntuire, pentru orice individ sau popor ce a fost declarat a purta semnul minus pe umerii singurătății sale în lume și istorie; nu se poate, domnule procuror, extrage rădăcina pătrată sau cubică dintr-o conștiință și nici transformarea în elipse ale fricii și demenței din toate cercurile cunoașterii noastre; va veni o zi — o nădăjduiesc fiindcă îmi este milă de întunericul și pustietatea sufletească în care trăim — o zi luminoasă, în care, și dumneavoastră, și ceilalți mercenari ai in justiției veți fi obligați de către propria voastră Stăpînire să înțelegeți și să admiteți că Norma de Drept în Justiție înseamnă legarea cu ajutorul Moralei a Binelui de Adevăr; veți înțelege atunci că „acolo unde există gratii, și

cei păziți și cei care păzesc stau tot după gratii"; și că Frica ce o inspirăți victimelor dumneavoastră este matematic egală cu frica care vă chinuie în somn sau în marile ședințe, că dezumanizarea prin torturi și spălări ale creierului se răzbună prin numărul alarmant de prunci mongoloizi, oligofreni sau handicapați ce se nasc în familiile celor în cauză. Atunci, cine știe, va fi înțeles și de către legiuitorii satrapilor noastre că Justiția e indivizibilă, că nu se poate despărți „suum cuique tribuere” de „alterum non laedere”. Și, mai ales, va trebui să admiteți că un om (sau o Instituție) căruia i-ați dat voie, dezlegare sau ordin să *bată* un Om nevinovat — care nu are decît vina de a-si apăra verticalitatea conștiinței sale —, acel om (sau Instituție) se poate considera îndreptățit *legal* să fure și să mintă, oricînd, oricît și pe oricine. Iar un Om căruia i-ați dat ordin să *ucidă*, fără să se teamă de pedeapsă, acela este dezlegat de orice Contract social, moral, politic, acela are voie să-și trădeze și patria, și ideologia — și mai ales Portretul care i-a pus în mină o cravașă sau un pistol, fără ca să-l învețe ce înseamnă „a ucide”. Frate procurorule, istoria ne-a învățat că cel ce scoate sabia mai are șanse de a scăpa netăiat de sabie — dar, din păcate, aceeași Istorie ne va dovedi (are timp, nu se grăbește) că cine scoate minciuna, hoția și trădarea, va pieri de minciună, hoție și trădare. Să știți că în lumea asta a noastră, de aici, a *celor condamnați la a uita spre a putea fi uitați*, preexistă o lege tainică ce nu poate fi explicată deocamdată: și anume că *nimeni și nimic nu pierd cu totul!* Nu există secrete ce nu se vor afla, crime ce nu se vor descoperi, criminali ale căror nume să rămînă ascunse în veșnicie; totul, absolut totul se plătește și se răsplătește încă în această lume, dacă nu prin noi, atunci prin copiii sau urmașii noștri. Creierul uman are o parte a sa care poate fi distrusă prin șocuri și medicamente, dar esențialul, miezul tragic al fiecărei victime de aici, ca o sămînță tainică, zboară ca păpădia în vînt, sau se ascunde sub pămînt, în așteptarea unei ploii sau a unei dreptăți viitoare; placenta nu poate înlocui la nesfîrșit fătul pe care l-a adus pe lume, vorba goală nu poate înlocui fapta și realitatea, falsele mituri și serbări ale minciunii nu pot înlocui, în sufletul poporului ce tace și rabdă, capacitatea sa de a gîndi, judeca și condamna. Cu cît umilirea, exploatarea și rușinarea obrazului unui popor întreg durează mai mult, cu atît reflexul de bumerang al miniei și răzbunării va fi mai cumplit. Această „Jungă durată” a teroarei e o sabie cu două tăișuri; nu se știe cine profită de ea. Valorile întoarse pe dos sau călcate în picioare pot deveni, după două sau trei generații numai, lozinci de libertate și dreptate mult mai cumplite decît au fost aceste biețe speranțe pe vremea strămoșilor noștri răsculați. Confuzia în lume e enormă; nu se mai știe cine e de stînga, cine e de dreapta, cine e bogat și cine e sărac, cine vrea să elibereze și cine vrea să fie eliberat. Bunul Dumnezeu va trebui să ia din mîna oamenilor jucăria asta morală care se cheamă Istorie, fiindcă nu am fost

CONSTIT

THE

Remick, Janet, ju

Wari

Erzberger

Series

gedruckt von Johann
Kallert, Bonn

2. 224

vrednici de a fi propriii stăpîni ai propriei noastre soarte. Va trebui să intrăm în țărcurile Cerului, așteptînd ca Providența să hotărască *dacă mai merită să fim* sau dacă e mai bine, pentru întregul univers al linistei și armoniei, să dispărem ca o rîie sau ca niste plosnițe singeroase și criminale.

Frate procurorule, rogu-te să mă ierți dacă m-am abătut prea mult prin cărarea legii! Îmi trec prin fața ochilor paginile prin care acel nenorocit Ion Mămăligă și-a strigat, în scris, înainte de a muri, Apocalipsa sa. Ea nu începe cu trompetele unor îngeri sau cu amenințările Glasului cel dintîi care a spus „Suie-te aici și-ți voi arăta ce are să se întîmple după aceste lucruri!” Nu. Apocalipsa lui Ion Mămăligă spune ce se întîmplă azi, fiindcă, după a noastră părere, lumea nu este înainte de sfîrșitul Lumii ci este în sfîrșitul acestei lumi. Apocalipsa a început demult, poate de cînd primul om, zicînd „nu există Dumnezeu”, și-a îngăduit să-l împuste în ceafă pe fratele său Abel numai fiindcă acesta continua să se roage și să se teamă doar de Cel de Sus. Caftangiu a avut iluminări de profet, fără să fie filosof sau teolog credincios, a rostit cîteva preziceri cutremurătoare. Nu vi le însir, nici nu as putea, ele sunt sacre și păzite de un înger. Dar, fără să mă tem de dumneavoastră sau de domnul căpitan Enoiu, pentru a vă face un bine și a vă da o idee de ce înseamnă clar-viziunea la un nebun, condamnat la sinucidere, am să vă comunic, prin vorbele mele, ce profetiza, în urmă cu mulți ani, acest Ion Mămăligă, activist trecut în pasivitate și reflexie. El era convins că foarte curînd, în etape ascunse dar diferențiat asemănătoare, absolut în toate Statele stalinizate de după Yalta, după ce se va constata dezastrul economic, social, ideologic și moral, puterea politică va trece printr-o fază de nebunie paranoică și mistică pseudoreligioasă. Profitînd de această derută, ministerul de interne va înghiți pe rînd toate celelalte ministere, începînd cu cel de justiție, externe, comerț, învățămînt și cultură. Paraziții din aparatul de stat și cei din Divan vor deveni supușii temători ai brațului lung; poporul, din stăpîni și robi, va deveni o masă de păziți și păzitori. Puterea polițienească se va înstăpîni peste tot, democrațiile socialiste devenind, fără să își dea seama, simple dictaturi militare ale berzelor albastre, în civil. Această profetie, la noi, a devenit o realitate evidentă. Dumneavoastră nu mai știți cine vă este adevăratul superior, Osmanescu, atasat cultural, nu stie de cine trebuie să se teamă mai mult, eu trebuie să îmi scriu acest raport în trei exemplare, unul pentru dumneavoastră (Generalul Procuror, sau procurorul din serviciul generalilor?), un altul îl predau unui anchetator cu ochi de barză albastră, și pe al treilea îl adaug la colecția mea de documente, manuscrise și diferite profetii și apocalipse. Deci,

iată, revin la ce am spus la început: aveți dușmani, temeți-vă, puterea ce o aveți e cu două tăișuri. În ceea ce mă privește, de îndată ce va trece efectul injecțiilor, voi redeveni ceea ce sunt de fapt: un simplu rebut social, o amărâtă de monadă a acestui secol, flămînd și îngrozit de bătaii și injecții, așteptînd ca dumneavoastră să dați un ordin telefonic călăului meu ca să-mi restituie proteza dentară. Vreau să pot striga corect, în clipa în care reintru în criza mea de nebunie: „merdre, merdre, merdre. Trăiască Statele Unite ale Eurasiei!”

Acum, gata! simt apropierea leșinului. Nu aș vrea pentru nimic să mă prăbușesc chiar acum cînd se anunță o mare vizită a Crucii Roșii Internaționale. Nu vreau să mai fac parte din cei evacuați și închiși în pivnițe unde li se administrează diferite soporifice și neuroleptice. Cu ocazia ultimei vizite sau inspecții, au murit sufocați mai mult de cinci din acei melancolici care ar fi dorit să urle. Vreau să rămîn treaz, tăcut dar treaz, un oarecare anonim bolnav depresiv. Nu am și nu am avut niciodată nimic cu politica sau cu regimul, sunt fericit să pot agita stegulețul, îmbrăcat în salopetă albastră nouă-nouă, demonstrînd astfel că tot ce se spune rău despre rezervațiile noastre neuropsihiatrice sunt simple calomnii inventate de dușmanii Patriei noastre și de renegații fugiți peste hotare. Ori de cîte ori visez că aș putea să fiu întrebat, de vreunul din ziariștii ce însoțesc asemenea inspecții internaționale, dacă am cumva vreo dorință specială, grozav ce bucurie mi-ar face să îi pot spune acestui Figaro din Vest: „Stimate domnule ziarist, după cum vedeți, salonul nostru e frumos, curat, ultraseptic. Dar, îi lipsește totuși ceva. Nu vă cerem un Portret-Color al genialismului nostru Sultan, nu avem

dreptul, aici, la așa ceva; nu vă solicităm nici vreo icoană sau crucifix creștin; trăim și murim într-un stat ateu, orice simbol de credință poate să ne tulbure sau să ne accentueze dorința de sinucidere sau ucidere. Dar tare mult am dori, dacă ar fi posibil (și ce nu e posibil într-o lume imposibilă?), să dispuneți a se aduce aici, din pivnițele Teatrului din Isarlik, trei busturi de gips ce zac acolo fără nici un folos: cel al lui Marx, al lui Stalin și al lui Hitler. Văzându-i, ne-am simți mai puțin alienați, ne-am da seama că suntem în Europa, în secolul XX, nu suntem singuri, așa-dar, nu suntem părăsiți și uitați. Văzând aceste busturi, ne-am da seama că Istoria există și merge înainte, că utopiile funcționează normal, că prostia și crima au rămas boli cronice, incurabile. Rugăciunile noastre fiind simple blesteme; blestemele noastre umile rugăciuni (de uitare și iertare), avându-i sub ochi pe acești mari creatori de lume, ordine și om de tip nou, am muri mai ușor, mai împăcați și oarecum răzbunați. Nici unul din noi nu va apuca integrarea și a statelor voastre Occidentale în Statele noastre Unite, dar vom putea avea speranța ca, măcar din ceruri, alături de martirii dreptății și bunului simț, să putem privi în jos, rîzînd din toată inima. Ca doi șerpi ce au încercat fiecare să înghită coada celuilalt, simțindu-și absurdul sfîrșit, Rușii și Americanii se vor împăca și se vor alia. De pe acum îi vedem ingenunchind și cerînd de Sus, de la Noi, pe Cineva care să-i elibereze de imensa putere pe care au acumulat-o prosteste, și cu care, acum, nu mai știu ce să facă și ce să mai înceapă...”

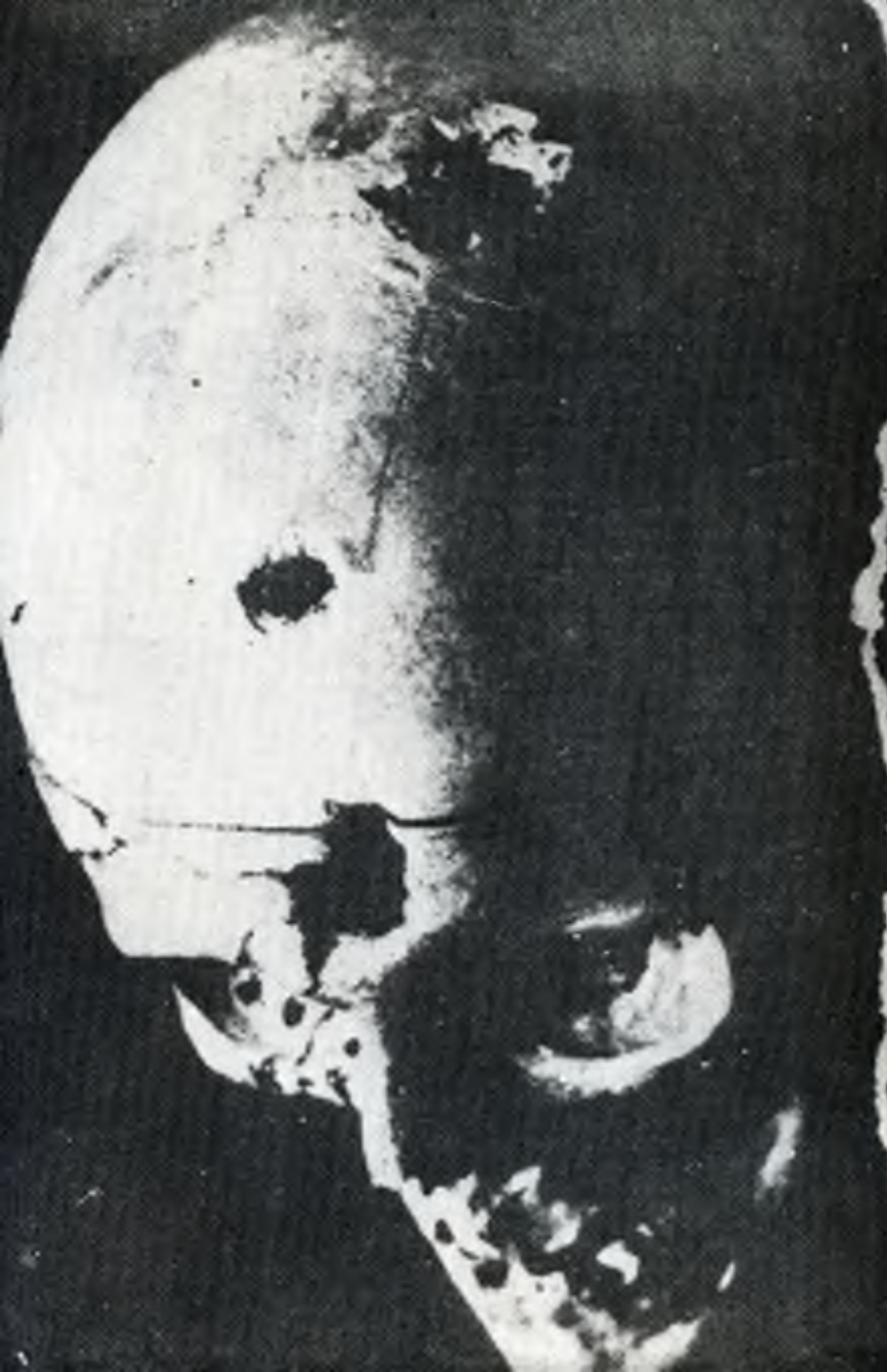
*
* *

Am amețit. Sora refuză să îmi mai facă o injecție. Celula asta de anchetă se lărgeste, se luminează. Un demon frumos, cu albe aripi, citește Biblia în colțul de sus al încăperii: Napocos răsfoiește Apocalipsa prietenului meu Caftangiu-Mămăligă, îi place, o va introduce în viitorul nostru Supplex; un cal șarg mă așteaptă într-o dumbravă, nu sunt departe de peștera în care cineva cîntă din Bach; da, acum, dinspre grădina Moșului nostru coboară spre mine o Umbră sfîntă: opera vieții mele, marea mea dragoste, unica mea patrie, ultima carte pe care nu am citit-o în întregime și pe care am dat-o la topit, la ars; vine spre mine zîmbind, mă ia de mînă, mă conduce spre o piață imensă, a unui gigantic Isarlik ceresc. Și acolo, îmi arată un uriaș afiș roz pe care sunt... pe care sunt înscrise niște nume. Îngeri și draci, bogați și săraci, proști și deștepți, ca la Iarmarocul Sfintei Marii, privesc acest afiș rozalii — și rîd, și rîd, și rîd. „Vezi, îmi spune Ea, cu vocea ei cerească, fericiți sunt și cei ce pot ride!” Dacă iadul e pardosit cu utopii, raiul nostru valah e alcătuit din libertatea de a putea rîde, bîrfi, critica, amestecînd lacrima cu veselia, disperarea cu nădejdea și frica de curaj cu curajul fricii... Amin.

**Методика
и
Логика
существования**

МАТРИЦА

ELIE WIESEL

Speranță, disperare și memorie

*Discurs rostit la festivitatea de decernare a premiului Nobel pentru
pace la 11 decembrie 1986*

O legendă hasidică ne povestește că marele Rabbi Baal Shem Tov, cunoscut și sub numele de Besht, și-a asumat o misiune periculoasă care, însă, nu mai suporta amânare: grăbirea venirii lui Mesia.

Poporul evreu, omenirea întreagă suferise prea mult, era apăsată de prea multe rele. Trebuiau să fie salvați fără întârziere. Pentru că a încercat să intervină în istorie, Besht a fost pedepsit, fiind alungat, cu un servitor credincios, pe o insulă pustie.

Disperat, servitorul și-a implorat stăpînul să-și folosească puterile oculte ca să-i aducă din nou acasă.

— Imposibil, răspunse Besht, mi-a fost luat harul.

— Spune măcar o rugăciune, recită o litanie, fă o minune!

— Imposibil, răspunse Maestrul, am uitat tot. Și au început amîndoi să plîngă.

Deodată Maestrul s-a întors către servitor și l-a rugat:

— Amintește-mi o rugăciune, orice rugăciune!

— Numai de-aș putea..., zise servitorul, am uitat tot. Tot, absolut tot! Totul în afară de...

— În afară de ce?

— În afară de alfabet!!!

Cînd auzi, Besht strigă plin de bucurie:

— Ce mai aștepti, spune alfabetul și voi repeta după tine.

Și împreună, cei doi exilați, la început în șoaptă, apoi cu voce tare, au început să recite:

— Aleph, beth, gimel, daleth...

L-au spus de mai multe ori, din ce în ce cu mai multă vigoare și ferveare pînă ce, într-un sfîrșit, Besht și-a recăpătat puterile, revenindu-i memoria.

Îmi place această povestire, pentru că pune în lumină ideea de așteptare mesianică, în care cred și eu pentru că ilustrează importanța prieteniei în reușita depășirii condiției umane. Cel mai mult îmi place, însă, fiindcă revelează puterea mistică a memoriei. Fără memorie existența ar fi aridă și opacă precum o celulă de închisoare în care nu ajunge lumina, ca un mormînt ce respinge viața. Memoria l-a salvat pe Besht și dacă ceva poate salva omenirea, memoria o va face! Eu cred că speranța fără memorie este ca și memoria fără speranță...

Handwritten notes on the right margin, including a large 'f' at the top, a '3' in the middle, and a '1' at the bottom.

Elie Wiesel s-a născut în 1928 la Sighetu Marmăției. În timpul celui de al doilea război mondial a fost deportat împreună cu familia sa și alți membri ai comunității evreiești din zonă în lagărele de exterminare din Germania. Părinții și o soră mai mică au pierit, Wiesel și alte două surori au supraviețuit.

Eliberat de trupele aliate în 1945, ajuns la Paris, a studiat la Sorbona și a început cariera de jurnalist. În 1958 a publicat prima carte intitulată „Noaptea”, un jurnal al experiențelor trăite în lagărul de concentrare. Aceste teribile experiențe aveau să-i inspire alte aproape treizeci de cărți.

A militat, susținând cauza evreilor din Uniunea Sovietică, Etiopia și bineînțeles cauza Israelului.

Actualmente este cetățean american și locuiește la New York. Este profesor de studii iudaice la „New York College” și, din 1976, profesor la Universitatea din Boston, unde susține un curs de „Literatură memoriei”.

În 1986 a primit premiul Nobel pentru pace.

Așa cum omenirea nu poate trăi fără vise, nu poate trăi nici fără speranță. Dacă însă visele reflectă trecutul, speranța privește viitorul. De aici decurge oare că viitorul nostru poate fi clădit doar prin respingerea trecutului? Desigur, o astfel de alegere nu este necesară. Cei doi termeni nefiind incompatibili. Opusul trecutului nu este viitorul, ci **absența lui!** Pierderea unuia echivalează cu sacrificarea celui alt.

O amintire. Timpul: după război. Locul: Paris. Un tânăr se luptă pentru readaptare. Este singur, în pragul disperării; mama, tatăl și sora mai mică nu mai sînt. Și, totuși, nu renunță. Dimpotrivă, se zbate să-și găsească un loc în societate. Învăța o nouă limbă. Își face cîțiva prieteni care, ca și el, cred că rememorarea răului va funcționa ca o paravăză exact împotriva acestuia, iar amintirea morții îi va apăra de moarte. Avea nevoie de această credință pentru a putea continua. Căci el venise dintr-un univers unde Dumnezeu, trădat de creaturile sale, și-a acoperit fața să nu-i mai vadă. Omenirea, bijuterie a creației lui, a reușit să construiască un turn al lui Babel răsturnat, care nu ajungea la cer, ci într-un abis. Aici a fost zămislită o societate paralelă, ca într-o nouă, falsă „creație”, cu prinții și zeii ei, cu legile și principiile ei, cu gardienii și deținuții ei. O lume în care trecutul nu mai contează, nu mai reprezintă nimic... Deposezați de tot ce au avut, cu toate legăturile umane rupte, deținuții s-au trezit într-un vid social și cultural.

— Uitați!, li s-a spus. Uitați de unde ați venit, cine ați fost! Numai prezentul contează, supraviețuirea...

Dar prezentul nu era decît o clipire a ochiului lui Dumnezeu. Chiar Cel Atotputernic era un călău. El decidea cine să trăiască și cine să moară, cine să fie torturat și cine recompensat. Noaptea în șir, procesiuni nesfîrșite se mistuiau în foc, luminînd cerul. Teamă, frica, teroarea, dominau universul! Într-adevăr, acesta era un alt univers; chiar ultimele legi ale naturii fuseseră schimbate. Copiii arătau ca oamenii maturi, adulții scînceau precum copiii...

Bărbați și femei din toate colțurile Europei au fost rezuși, dintr-o dată, la statutul de creaturi fără chip și nume, disperați după un blid de supă și o bucată de pîine, așteptînd același îngrozitor sfîrșit. Chiar și tăcerea lor semăna cu *amintirea tăcerii celor duși pe lumea cealaltă*.

Viața în acest univers blestemat era atît de denaturată, atît de nefirească încît a dat naștere unor noi specii. Trăind printre morți, te întrebi dacă mai ești viu...

Și totuși, adevărata disperare ne-a cuprins abia mai tîrziu. După aceea! După ce am ieșit din coșmar și am început să căutăm sensul celor întimplate. Toți acei doctori în drept, medicină sau teologie, iubitori de artă și poezie, admiratori ai lui Bach și Goethe, care (cu singe rece și pe deplin conștienți!) au ordonat masacre și au luat parte la ele, toți acei „oameni” — ale cui creaturi erau? Cum să înțelegem această metamorfoză a lor? Poate ceva sau cineva să ierte lipsa lor de etică și memorie religioasă? Cum vom putea înțelege pasivitatea privitorilor și — da, da! —

tăcerea aliaților? Iar *întrebarea întrebărilor* nu poate fi alta decât aceasta:

— Unde era Dumnezeu atunci?

Era la fel de tragic să-ți imaginezi Auschwitzul cu Dumnezeu, ca și fără el. În consecință, totul a fost reconsiderat pentru că totul s-a schimbat. Nimic nu mai semăna cu tot ceea ce știam de la facerea lumii. Dintr-o singură lovitură, toate biruințele omenirii au fost spulberate!...

A fost Auschwitzul o consecință sau o aberație a „civilizației”? Tot ce știm este că Auschwitzul pune sub semn de întrebare această civilizație așa cum pune sub semnul întrebării tot ce a precedat Auschwitzul: abstracția științifică, conflictele sociale și economice, naționalismul, xenofobia, fanatismul religios, rasismul, isteria în masă. Toate acestea au avut ca rezultat final Auschwitzul. Următoarea întrebare ar trebui să fie: de ce să continuăm? Dacă memoria ne va duce mereu înapoi la așa ceva, de ce să ne mai construim o casă? De ce să mai aducem copii într-o lume în care Dumnezeu și oamenii nu au încredere unii în alții? Bineînțeles că putem încerca să uităm trecutul. De ce nu? Nu e oare firesc ca omul să uite ceea ce îi cauzează durere sau rușine?! Ca și corpul, memoria își protejează rănile. Odată cu venirea zorilor, după o noapte de nesomn, stafiile trebuie să dispară. Morții se întorc în mormintele lor. Dar — pentru prima dată în istorie! — nu ne putem îngropa morții... Le vom purta mormintele în noi.

Pentru noi uitarea nu a fost niciodată o opțiune. *Amin-tirea* este un act nobil și necesar. Chemarea memoriei, recurgerea la memorie, ajunge la noi din negurile istoriei. Nici o altă poruncă nu revine la fel de insistent în Biblie. Omenirea nu poate să nu-și amintească binele ce i-a fost făcut și răul pe care l-a suferit.

Ziua de Anul Nou, Rosh Hashana, este numită și „Yom Hazikaron”, adică *ziua memoriei*. În această zi, ziua judecării universale, omul se roagă la Dumnezeu ca să-L înduplece și să-i amintească: salvarea noastră depinde de *memorie!*

Dacă Dumnezeu vrea să-și amintească de suferințele noastre, totul va fi bine. Dacă El nu vrea, totul va fi pierdut. Astfel, refuzul memoriei devine blestemul lui Dumnezeu care ne urmărește, făcându-ne să repetăm la nesfârșit dezastrele trecute, războaiele trecute, greșelile trecute...

Nimic nu a provocat mai multă oroare și dezaprobare, în tradiția evreiască, precum ideea de război! Aversiunea noastră față de război se reflectă în numărul mic de creații literare despre război. Dumnezeu l-a creat pe Torah ca să alunge păcatul, să înlăture războiul. Luptătorii apar foarte rar în Talmud: Iuda Macabeu nici nu este amintit; Bar-Kochba este menționat, dar ca personaj negativ. Lui David, un mare luptător și cuceritor, nu i se permite să construiască templul. Abia fiul său, Solomon, un om pasnic, va construi Casa lui Dumnezeu. Bineînțeles, unele războaie trebuie purtate, sînt inevitabile, dar nici unul nu a fost considerat „sfînt”. Pentru noi un război sfînt ar pre-

supune alăturarea unor termeni contradictorii. Războiul distruge, dezumanizează, degradează pe toți cei care îl poartă.

În Talmud se spune: „Înțeleptul aduce pacea!” Poate pentru că înțelepții au cea mai bună memorie. Și cu toate astea, este omeneste să uiți, *uneori chiar să vrei să uiți*. Anticii considerau uitarea un dar divin. Într-adevăr, dacă memoria ne ajută să supraviețuim, uitarea ne face să trăim mai ușor. Cum ne-am putea oare duce viața dacă ne-am aminti mereu de fantomele și primejdii ce ne înconjoară? În Talmud se spune că, dacă n-ar fi în stare să uite, omul n-ar mai putea să învețe. Fără uitare am trăi într-o continuă și paralizantă frică de moarte. Numai Dumnezeu singur poate și trebuie să-și amintească totul!

Cum vom putea vreodată pune în acord datoria noastră către memorie cu nevoia de uitare indispensabilă vieții? Nici o altă generație nu s-a confruntat mai acut cu acest paradox. Supraviețuitorii au vrut să comunice totul omenirii: singurătatea și durerea victimelor, lacrimile mamelor aduse în pragul nebuniei, rugăciunile oropsiților, cu cerul arzînd deasupra lor. Trebuiau să povestească despre copilul care, ascunzîndu-se împreună cu mama sa, a întrebat încet, foarte încet:

— Pot să plîng acum?... Sau despre cerșetorul bolnav, care într-o căruță acoperită, pierdut pe drumurile pribegiei, a început să cînte, dăruindu-le cîntecul tovarășilor săi de suferință. Mai trebuiau să povestească despre fetița care, agățîndu-se de poalele bunicii, șoptea: „— Să nu-ți fie frică, să nu-ți pară rău... că mori. Mie nu-mi pare rău...” (Avea șapte ani această fetiță care mergea la moarte fără frică, fără regret!)

Toți ne simțeam datori să reținem fiecare poveste, fiecare întâmplare. Fiecare se simțea dator să depună mărturie. Aceasta a fost dorința muribunzilor, testamentul celor morți. Dacă lumea „civilizată” nu a găsit alt rost vieții sale, decît să fie martoră a holocaustului, atunci merită să fie bîntuită de morții noștri! Marele istoric Shimon Dubnov ne-a fost călăuză. Pînă în ultima clipă a vieții le spunea mereu tovarășilor săi din ghetoul de la Riga: — „Evrei, scrieți tot ce vi se întîmplă!” Cuvintele lui au fost ascultate. Peste noapte au apărut în ghetou nenumărați croniciari și istorici, uneori chiar în lagărele morții. Pînă și membri ai Sonderkommandourilor (cei care erau obligați să ardă corpurile conștienților lor înainte de a fi ei înșiși arși!) au lăsat documente extraordinare.

A depune mărturie a devenit o obsesie. *Memoria, memoria...* Ne-au lăsat poeme, scrisori, jurnale și fragmente de romane, unele cunoscute în întreaga lume, altele încă nepublicate.

Dupa război ne-am imaginat că este suficient să descriem o singură noapte la Treblinka, să povestim atrocitățile, crimele fără rost și nelegiuirea născută din infamie, că e suficient să găsim cuvîntul potrivit să-l spunem ca să scoatem omenirea din indiferența ei, să-i oprim pe tortio-

nari să mai tortureze vreodată. Am crezut că e suficient să citim omenirii o poezie scrisă de un copil în ghetoul din Theresiastadt, ca nici un copil, nicăieri, să nu mai sufere de foame sau frică. Ar fi de ajuns să descrii lagărul de la Dachau ca demnitatea umană să nu mai fie niciodată violată. Am crezut că e suficient să povestim despre valul de ură care s-a abătut asupra poporului evreu, ca toată lumea să dorească să pună capăt urii pentru cei care este diferit, fie el negru sau alb, evreu sau arab, creștin sau musulman, pentru oricine are alte păreri politice, filozofice sau despre sex. O întreprindere naivă? Bineînțeles. Dar nu fără oarecare logică! Am încercat... Nu a fost ușor. La început, din cauza limbajului; acesta nu ne-a ajutat. A trebuit să inventăm un vocabular nou, pentru că nu găseam cuvintele potrivite, cele vechi fiind prea neputincioase. Dar am întâmpinat rezistență din partea celor din jurul nostru, care nu voiau să ne asculte; iar cei care ascultau nu puteau să creadă; iar cei care credeau nu puteau înțelege...! Experiența din lagăre e imposibil de înțeles.

Cîteodată îmi vine să cred că am dat gres. Dacă cineva ne-ar fi spus în 1945 că în timpurile noastre vor mai avea loc războaie religioase pe aproape fiecare continent, că vor muri de foame mii de copii, noi n-am fi crezut. N-am fi crezut nici că rasismul și fanatismul vor prolifera din nou. Nu ne-am închipuit nici că vor exista guverne care să priveze pe cineva de libertatea de deplasare, doar pentru că are curajul să aibă alte păreri, așa cum a fost cazul lui Lech Walesa, spre exemplu. Dar el nu a fost singurul. Guvernele de stînga și de dreapta merg mult mai departe, torturîndu-i și persecutîndu-i pe scriitorii, oamenii de știință, intelectualii dizidenți. Cum ne putem explica această *lipsă de memorie*? Cum să ne explicăm grozăvia apartheidului, care continuă nestîngherită? Rasismul este îngrozitor, dar devine dezagătător cînd are pretenții de legalitate și dreptate, cînd un om ca Nelson Mandela poate rămîne închis peste 25 ani pentru că își apără dreptul. Fără a compara apartheidul cu nazismul, care oferă „ultima soluție” — pentru că asta nu se poate compara cu nimic — nu putem să nu vedem că cele două sisteme, cu pretinsa lor legalitate, fac parte din aceeași familie. Cît despre terorism, actele sale sînt revoltătoare: ostacii din Iran, masacrul făcut cu sînge rece în sinagoga din Istanbul, asasinările fără sens de pe străzile Parisului, s.a.m.d. Terorismul trebuie respins de toate națiunile civilizate, se impune să fie lichidat definitiv, nu explicat și „îngrădit”!

Nimic nu va putea vreodată justifica uciderea unor oameni nevinovați, a unor copii neajutorați, nici interdicția pentru unii de a-și părăsi țara.

Și apoi mai există și problema Israelului care, după două mii de ani de exil și treizeci și opt de ani de suveranitate, încă nu și-a găsit liniștea. As vrea să-i văd pe acești oameni, conaționalii mei, în stare să stabilească relații de colaborare cu vecinii arabi, cum au reușit cu Egiptul. Trebuie făcute presiuni în așa fel încît marile puteri să se în-

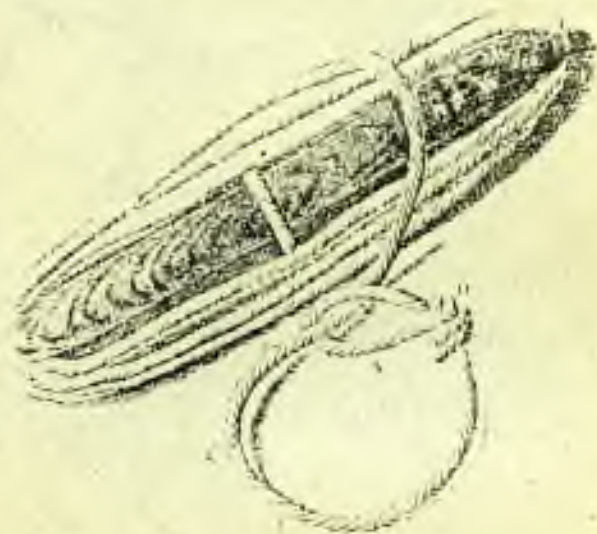
teleagă. Însă, iar revenim la memorie! Să ne amintim de suferințele poporului evreu, de acelea ale etiopienilor, ale cambodgienilor, ale palestinienilor, ale indienilor dispăruți din Argentina și — din nefericire — lista rămîne deschisă.

Să ne amintim cum Iov, după ce a pierdut tot copiii, prieteni, posesiuni, chiar și pe Dumnezeu, tot a găsit puterea să ia viața de la început. Oricît de dezastruoasă ar fi fost, Iov s-a hotărît să nu respingă misiunea pe care Dumnezeu i-a încredințat-o. Iov este strămoșul și contemporanul nostru. Suferința lui este suferința întregii omeniri. Și-a pierdut el vreodată speranța? Dacă da, atunci (cu siguranță) și-a regăsit-o în revolta sa. A dovedit că e esențial să ai o credință puternică, pentru a păstra speranța și în disperare. *Memoria* (!) l-a ajutat să-și păstreze speranța; la fel trebuie să se întîmple și cu noi. Legea ar suna astfel: „Amintindu-mi, mă apucă disperarea. Dar pentru că îmi amintesc, am datoria să resping disperarea. Deși mă lupt să inventez o mie de motive care să-mi dea speranță, nu-i uit pe criminali și nici pe victime!...”

Poate cîteodată sîntem prea slabi pentru a opri nedreptatea, dar niciodată nu trebuie să încetăm să protestăm. Talmudul ne învață că, salvînd un om, salvăm întreaga omenire. Nu avem puterea să deschidem închisorile și să-i eliberăm pe deținuți dar, solidarizîndu-ne cu ei, îi condamnăm pe temnicheri. Nici unul dintre noi nu poate opri un război, dar sîntem obligați să-l denunțăm, să-i arătăm fața hidoasă. Să nu uităm faimoasa aserțiune: *Dintr-un război nu iese nimeni învingător, rămîn doar victime!*

Am început cu povestea lui Besht. Ca și el, omenirea are nevoie de „memorie”; mai mult ca oricînd, căci întreaga planetă, amenințată de un război atomic, e în pericol de distrugere. Omul, singur, poate provoca această distrugere — și tot el o poate opri. Omenirea trebuie să țină minte că pacea nu e numai darul lui Dumnezeu, ci și darul pe care ni-l facem unii altora...!

prezentare și traducere SORINA BARNA

Eugene Ionesco

O PROPUNERE...

Eugene Ionesco

Aș dori să pun o întrebare atît celor ce ne ascultă, cît și altora: cum se face că un criminal care nu are norocul de a fi șef de stat este, uneori, arestat și condamnat, în vreme ce crimele unui șef de stat rămîn nepedepsite?

N-ar fi oare de datoria noastră să creiem un fel de Înalță Curte, alcătuită din șefi de stat și de guvern, curte care să aibă autoritatea de a judeca un alt șef de stat și de a-l condamna, în cazul în care se dovedește că acesta este un criminal? Ba pe deasupra, un criminal dublat de un incapabil - asemenea unor Bokassa, Amin Dada și a celui mai vulgar și mai răufăcător dintre toți - Ceaușescu.

(Mesaj citit în emisiunea lui Frédéric Mitterrand dedicată României și transmisă de canalul TF-1 al Televiziunii Franceze, în ziua de 2 decembrie 1987)

Mari
personalități
rămânești
zgonite
din
țară

SORIN DUMITRESCU

Mărturii necenzurate despre George Apostu

(fișă folositoare la Judecata de apoi a artiștilor)

George Apostu este cel mai mare sculptor care a lucrat în România, pe cînd era răstignită, ca nici o altă țară, de arbitrariul doctrinei marxist-leniniste.

Cînd s-a confirmat rămînerea lui Apostu la Paris, vestea, căzută peste noi ca trăznitul, ne-a umplut de stupeoare și deznădejde, iar pe „ei” i-a îndîrjit peste măsură. Poate doar fuga Nadiei Comăneci au resimțit-o la fel de catastrofal.

De cîțiva ani buni, ca mulți alții, a suportat întreg spectrul de abjecție a represiunii, îndreptată ticălos asupra artiștilor. Marginalizat aproape cu totul, mai întîi i-a fost dărimat atelierul din str. Bateriei și tot atunci i-a fost amenințată cu demolarea și casa, cu grădina plină de forme uimitoare din lemn și piatră, grădină mirifică, devenită celebră cu mult timp înainte.

„Ei”, care acum dau toată vina pe „împușcații de la Tîrgoviște”, „ei”, au pus și atunci la cale spectacolul jalnic al breslei artiștilor plastici, care condamnă actul „trădător” al sculptorului transfug, votînd „indignată” excluderea lui din Uniune. Acestui blasfem public, organizat cu cinism de serviciul de propagandă, folosind frica și oportunismul multora dintre noi, i-a stat împotrivă o femeie dîră — Silvia Radu — care a refuzat să-și califice prietenul ca „trădător de țară”.

Ultima dată cînd am fost împreună, a fost la Paris, însă, cînd, cu surprinzătoarea lui gentilețe poporană, m-a condus la gară. Era la un an de la rămînerea lui în Franța. Mi-a dat un pachetel cu medicamente pentru fetița lui. La urmă, cu cîteva clipe înainte de plecarea trenului, s-a apropiat de mine și mi-a zis înfundat: „Bă, nea Sorine, eu nu sînt fugar ca ăștia! Bre, nea Sorine, eu sînt un om necăjit!” Avea broboane strălucitoare în ochi. După aceea au mai trecut trei ani și a murit.

L-am întâlnit prima oară prin '71, '72, la o cafenea strîmtă, azi desființată, din Piața Amzei. Chemat la una din mese de niște amici, m-am trezit în fața unui înș virtos, bine legat, cu un craniu și o ceafă de Mussolini, semănînd izbitor cu actorul american Rod Steiger. Era serios, impunător și cu un protocol plebeu extrem de plăcut. Auzind cum mă cheamă, m-a privit concentrat și mi-a zis că lucrarea pe care o expun la Salon i se pare cu totul deosebită. După lauda căzută ca din cer, ziua în amiaza mare, am simțit dinspre maleole un filîit și astfel gleznela înaripate proaspăt, tăpile mele n-au mai atins caldarîmul cîteva zile bune.

Lui Apostu îi plăcea grozav printre tineri. Le căuta societatea. Și aceștia îl iubeau, într-un fel brutal, după părerea mea, uneori mult prea „cordial”. Îi plăcea să-i tachineze, ca „să scoată untu' din ei”. Uneori era insuportabil. Oricît ai fi fost de tînăr, dacă erai sculptor și îl chemai la Vernisaj, venea, întîrziind și la „băuta” de la atelier, ținîndu-ți companie fidel, pînă dimineața.

Sculptorul George Apostu n-a făcut niciodată compromisuri. L-a respectat întotdeauna pe Cel care l-a înzestrat cu har. Nu se cunosc ciubucuri, lucruri de mîntuială, sau viziuni „tîrguite”. Arta lui a rămas, ca prin minune, necontaminată de răutatea și toxicitatea devastatoare moral a mediului comunist.

După moartea lui, diaspora a tipărit o cărțuție impresionantă — „Témoignages sur George Apostu”. În deschidere, aprecieri surprinzătoare ale lui Eugene Ionesco, Mircea Eliade, și Emil Cioran. Cea mai emoționantă și mai puțin afectată dintre mărturiile strînse, aparține totuși Gabrielei Ionescu.

Avea o forță uriașă de muncă, o netezime genuină a hotărîrii artistice, care seamană răzbit cu lipsa de șovăială a meșterilor populari. Și totuși, arta acestui om de geniu nu era cituși de puțin înrudită cu folclorul. Arta lui este o artă cuită, profund personală, tributară la urma urmelor avaturilor creației moderne, pîndită de absolutism și monotonie.

La Apostu, nu atît imaginea e datoare tradiției milenare, cit felul „irational” al sculptorului de a-și organiza lucrul. Neolitic, e mai ales comportamentul lui în fața lemnului și a pietrei, ca substanțe ale cosmosului, cu consistență de-a dreptul magică. Proiectul însă, vizează tot timpul prestigiul „insolent” al modernității.

A fost și este, în mod abuziv comparat cu Brîncuși. Sînt intr-adevăr naturi apropiate. Conivența naturală însă, nu poate acoperi totuși contrastul dintre personalitățile celor doi mari artiști. Formele lui Brîncuși sînt în totalitate obsedate de sacru, în timp ce Apostu este un sculptor cu dispoziție religioasă prin excelență. Brîncuși afirmă „indisciplina” sfință a misticului. Obsesia lui Apostu este din contră, conformitatea, situarea oarecum smerită în orizontul fie și închipuit al dogmei. S-ar putea spune, nu fără a irita „omologările” contemporane, că Apostu e un fel de Brîncuși îmbisericit.

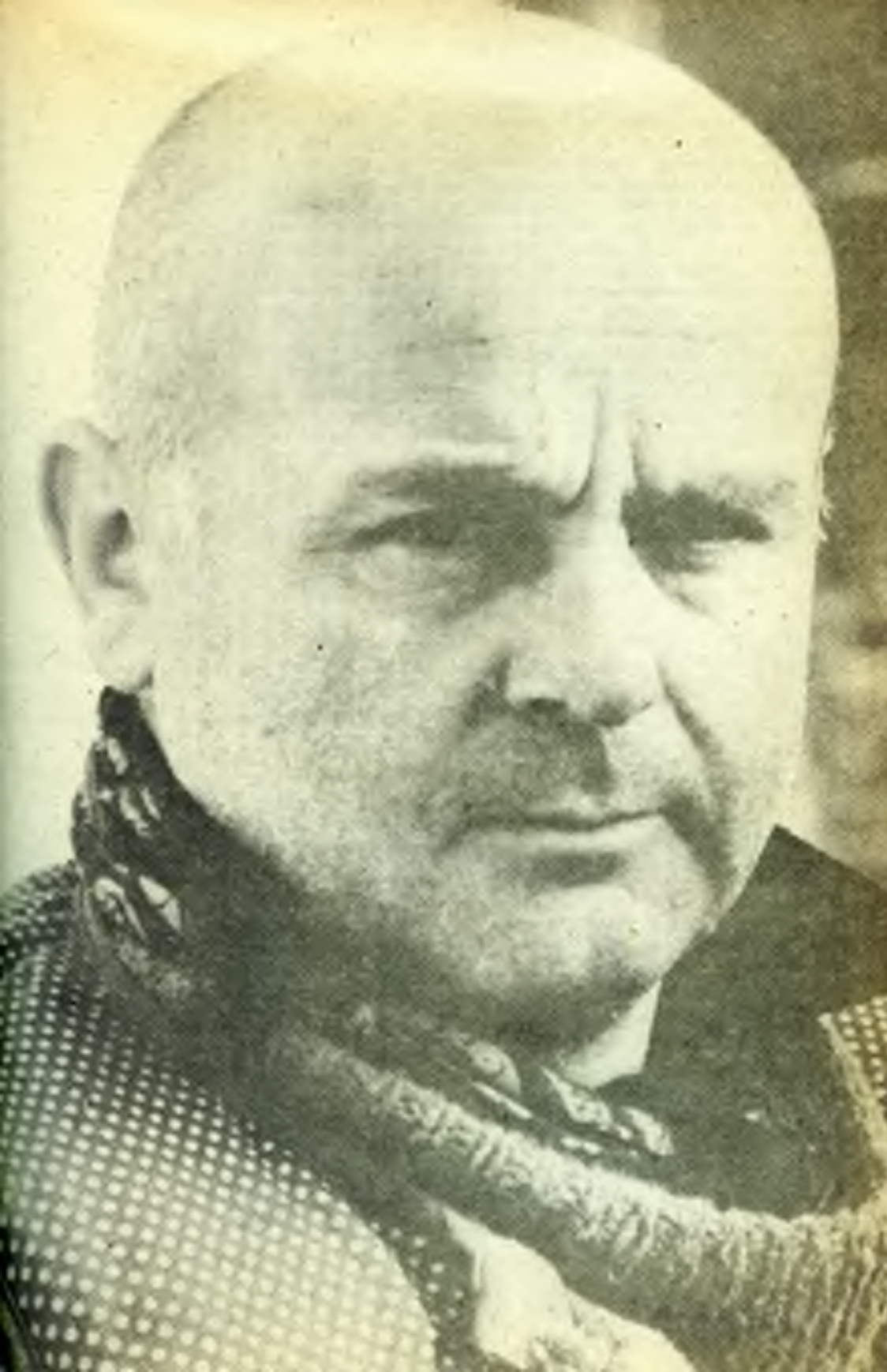
Sîntem cu toții în parte răspunzători de pancreatita care l-a devastat în cîteva luni. Oricare ori fi fost carențele lui genetice sau cine știe ce alte pricini și noxe care-l privesc, e sigur că George Apostu a murit de inimă rea! Nu-i plăcea deloc ce i se întîmplă în lume!

Ani de zile, unii îi luau peste picior îndîrjirea cu care ținea să onoreze diverse invitații la simpozioanele din străinătate. Spre deosebire de alții, care se duceau luîndu-și în spate doar desăguța, „nea Georgică” declanșa o enormă instituție administrativă, menită să-i scoată afară din țară tone de sculptură. Cheltuielile le suporta el singur, vitejește și pentru mulți, ridicol. A venit însă și vremea de-a i se răsplăti acest efort încăpățînat. Cunoscut deja pretutindeni, și cu o relativă notorietate în Franța, primăria Parisului „l-a înfiat” imediat, înzestrîndu-l cu atelier și casă.

Ținea pe perete, în atelierul parizian, bătut în cuie, ordinul de repartitie semnat de Jacques Chirac. Ii plăcea, și-l ungea la inimă începutul adresei: „Domnule, sîntem onorați...” Nu-i intra în cap cum de nu se bucurase de aceeași onoare și din partea lui tov. Olteanu sau tov. Croitoru.

Cu 2—3 ani înainte să părăsească țara a participat, ca de obicei, la tabăra de sculptură de la Măgura. Într-o seară, niște golani, dintre artiștii aflați la acea ediție, nevrednici probabil să-i suporte „provocările”, l-au bătut măr pe un deal, lăsîndu-l aproape în nesimțire. A doua zi, sculptorul și-a oblojit singur, pe ascuns, vînatăile, fără să sufle nimănui o vorba și nici să ceară satisfacție conducerii Uniunii.

Dacă avea bani în casă, sau dacă-i purta la el, îi dădea cît îi cereai, chiar dacă, despărțindu-se de tine, trebuia, rămas fără o lețcaie, să se ducă și să se împrumute de la vreun cunoscut. Și credeți-mă, ca acum cînd scriu, știu ce scriu!

Apostu și femeile reprezintă pentru mulți care l-au cunoscut un subiect gras. Se povestesc multe, în pofida discreției sculptorului. Și totuși, virilitatea lui cu tentă monogamă, lăsa să se bănuiască mai curînd un misogin. După ultima căsătorie, la cîteva zile de la ospăț, am trecut dis-de dimineață cu o treabă oarecare pe la el, pe la Băneasa. Era o zi însorită, răcoroasă, împăcată cu sine. În contrast, l-am găsit pe „nea Georgică” dînd țircoale cu noaptea în cap unui bulumac din curte, cu capsă pusă, stînd cu spațele la splendoarea zilei și înjurînd de mama focului. Era nemulțumit că-i dormea nevasta! Mi-a mărturisit tărăgănat, că ce-l ispitise cel mai tare s-o ia, fusese o închipuire: i-ar fi plăcut ca soția lui să studieze la violoncel în casă, în timp ce el cioplește harnic afară, cu urechea mîngiată de sunetele catifelate ale instrumentului. Recunosc că aflînd motivul supărării lui, am rămas perplex.

O imagine fugitivă: Apostu, alergînd după tramvaiul 5, în drum spre ștrandul Floreasca, strîngînd la subțioară o cutie de tablă învelită într-o pătură, alături de caietul de schițe. Pe cap, trasă pînă la urechi, o șapcă albă de pînză.

Niciodată nu l-am văzut pierzîndu-și mințile în alcool. Avea, dimpotrivă, cultul natural al agapei. Nu-i plăcea băutul în sine, solitar și îndîrjit. Bea ca gospodarii, în timp ce le aducea altora vinul. Se bucura de statul laolaltă, în curte, sub nuc. În rest, el făcea totul, gusta primul, propunea bunătăți, organizînd și conducînd aproape dictatorial grătarul. Cu cîteva luni înainte să plece pentru totdeauna în străini, m-a luat cu el de pe stradă, să-mi arate Hristoșii lui de lemn. Stăteau spînzurați pe sus prin atelier, ca fluturii, rezemați de pereți, sau pur și simplu răsturnați pe podea. Mulți, vreo treizeci. Atmosfera era complexitoare. Fiecare Christ era eliptic, cioplit cu barda dintr-o răsufire, ca și cum lemnul primise cîteva lovituri meșteșugite de karate.

Avea prieten intim un preot, cam glumeț, din apropiere, care-i zicea Jorj. Îl amuza creștinismul „destins” al acestuia. Peste ani, atunci cînd la Paris emigrația îl prohodea, acasă, grație lui Hăulică, s-a organizat o înmormîntare simetrică la Băneasa, săvîrșită în fața unei fotografii a sculptorului așezată în mijlocul muntelui de pomeni. Ploua mărunt, agasant. Locul era împînzit de o lume tărcată, cu care se înconjurase în ultimii ani. Securitatea, strecurată și ea, atentă si „prevenitoare”. A venit un cor de bărbați în vîrstă, foști coriști la operă, care au executat magistral cîntarea de moarte. A venit și părintele cu pricina, extrem de îmbătrînit, chiar prăbușit de-a binelea. A slujit tot timpul cu lacrimi în ochi. Îmi sună ciudat și acum glasul neputincios și smiorcăit al părintelui, intonînd tărăgănat: „Fă odihnă Doamne, sufletului adormitului robului Tău, Jorj!”

Anul ăsta am făcut parte din grupul de români invitați, cu prilejul sărbătorii Revoluției franceze, de Adunarea Națională a Franței. La spectacolul de gală desfășurat la sediul acesteia, mă afluam undeva în sală, pierdut printre fracuri și crinoline! Spectacolul se derula monoton. Îmi plimbam absent privirea asupra celor strinși cu acest prilej, majoritari fiind „fugarii”. Deodată am înlemnit, sufocat de mirare și de bucurie. La cîteva scaune am zărit-o pe fetița lui Apostu, acum domnișoară în toată regula, împreună cu mamă-sa. Fantastic! Rigiditatea semeață a capului trecuse negrăit la tînăra fată, ca și acea morocănoșenie fermecătoare a trăsăturilor, care-l distingea pe taică-său. Nu mi-am putut deslipi ochii de ea. O emoție caldă și prietenoasă îmi copleșise inima. Îi vedeam aerul inconfundabil confiscat dumnezeiește de făptura fiicei lui. O clipă fata s-a simțit privită, a întors trufaș capul înspre mine, după care și-a întors netulburată privirea înapoi. Nu mă cunoaște.

*

O sentință remarcabilă ca multe altele, a sculptorului George Apostu: „Ideea trebuia să fie la nivelul sculpturii și sculptura la nivelul ideii”.

*

În 1980, cu ocazia personalei, pe care urma s-o deschid la Dalles, Dan Hăulică m-a convins să construiesc în „realitate” unul din proiectele ce urma doar să-l expun — „Obiect de captat răsăritul”. Apostu m-a sfătuit să-l construiesc din manele uriașe de brad. Asmuțit și de el la o întreprindere care mă depășea, am făcut rost de o „pilă”

la un depozit și grabnic ne-am deplasat să alegem lemnul.

Bura și era destul de frig, lemnele jilave, iar pe jos — noroi orășenesc. Îi am în ochi și acum pe Apostu, îmbrăcat curat și îngrijit, ca pentru oraș, iritat un pic de „condiții” dar mînuind cu mișcări extrem de precise „drujba”, ca un chirurg de clasă, silit să opereze în costum nemțesc.

De obicei, cînd lucra tihnit, în forță, purta o flanelă de bumbac, fără mîneci, braziere de piele cu ținte de oțel, ca să-i consolideze încheieturile mîinilor, și un brîu lat de piele, cum poartă păcurarii, ca să-și ferească „prapuri”.

*

L-am întrebat pe Dan Hăulică, întors proaspăt atunci de la Paris, în ce stare e Apostu și mai ales cum privește evidența cumplită a bolii. Am aflat un lucru deopotrivă surprinzător și în același timp de așteptat. Mi-a zis că arată ca un om înciudat: vorbind orcuî cu obidă de beleaua căzută pe capul lui, de necazul mare ce-l paște curînd. „Ce zici, bătrîne, de pacostea care a dat peste mine?!” Se pare că de-abia se mai ridică din cauza slăbiciunii și că, fără să nu fie prezent la ce se vorbește în jur, chipul^{*} lui se lăsa furat din cînd în cînd, pradă unei îngîndurări de nepătruns.

*

Apostu, pentru artiștii români, este simbolul unei rezistențe pe cît de dibace, pe atît de originale, față cu răul înțetît al lumii. Emulii și moștenitorii timpului dizident pe care l-a odrăslit cu răbdare, pot fi recunoscuți cu ușurință, oricît ar fi de amestecați cu ceilalți artiști.

„Școala”, pe care a avut răgazul s-o legitimizeze spiritual, în stare să surpe răul și urîtul care ne țin prizoniere viețile, prin echilibrul tenace al încăpățînării.

*

Bărbatul tînăr, plesnind de vigoare campestră, purtînd veșminte aspre de in direct pe piele, pe care l-au putut zări uimiți participanții la expoziția lui de debut, avea să se amestece, în deceniile următoare, cu o droaie de lume, tîrîndu-și crucea pretutindeni pe unde i-au așinut calea ispitirile de tot felul.

Boema toxică și prolixă, securiștii, activiștii, lepădăturile orășene mișunînd periculos pe traseele carierei lui în lume, n-au reușit să-i escaladeze netezimea proaspătă, căpătînoasă, a firii lui copilăros-mature, dispuse virtuții.

A învins, totuși, omul dîntii, încins cu pînză curată de in.

Unei singure ispitiri nu i-a putut face față geniul simplu și generos al lui George Apostu: indiferenței noastre nerecunoscătoare.

MIRCEA ELIADE

1918—1921

Cunoaștem încă destul de puțin această epocă tristă și înălțătoare a României moderne: 1918—1921 — aproape patru ani de frenezie, de optimism, de tilhărie și de crime. Patru ani bogați și plini de surprize care au făcut să se uite trădările, spionii, crimele sociale, eroismele militare, atâtea vicii și virtuți care n-ar încăpea într-o epopee.

În 1921 uitaserăm toți și Turtucaia, și apărarea Dunării cu o mitralieră, și trădările și orgiile din dosul frontului și luptele eroice de la Predeal și Mărășești, și „regimentul alb” care s-a bătut în cămașă. Mărăștii și Mărășeștii se pomeneau în cupletele patriotice din reviste, cuplete cîntate de un dorobanț rănit sau de un soldat cu cască. Legende eroice ale poporului nostru emoționau numai copiii. Eroii se întorseseră de pe front și începeau să înțeleagă pentru ce fel de oameni s-au sacrificat sutele de mii de țărani și intelectuali. (Se știe că, în afară de cadrele active, cele mai rezistente și mai certe elemente militare le-au dat licențiatii și învățătorii). Se sperase cîțva timp în sancțiuni. Se credea că măcar marii trădători vor fi pedepsiți, măcar cazurile de revoltătoare lașitate vor fi pălmuite. Nu s-a făcut nimic. „Publicul”, ca și conducătorii erau dispuși să uite orice „extremă”: și trădările și eroismele. Lumea voia să uite războiul și tot ceea ce amintea de ororile lui. Eroismele au fost uitate, crimele au fost iertate, și a început acea exasperant de revoltătoare risipă de bani și de energie care caracterizează ultimii 15 ani din viața politică românească.

Acești patru ani de frenezie și scandal sînt cei mai ferili în tot felul de fenomene sociale parazitare. Acum se descoperă stilul marilor panamale, acum apar „damele voalate”, acum se țeș cele dintîi escrocherii politice. Concomitent cu năruirea idealurilor generației de foc și cu nevoile formulării politice ale României întregite (care tindeau la depășirea liberalismului) — încep a se ridica și a se fortifica cele mai impure glorii, cele mai incerte aristocrații ministeriale, cele mai demagogice personalități. Oriunde ai pleca în cercetarea actualei descompuneri a vieții civile românești, trebuie să ajungi la o enigmă care își găsește explicația în acei obscuri ani 1918—1921. Majoritatea conducătorilor vieții politice românești de astăzi — atunci au debutat, atunci și-au pregătit ascensiunea, atunci și-au consolidat averea. Majoritatea potenților administrativi, în anii 1918—1921 au învățat arta îmbogățirii rapide.

*Istoria
se
repetă?*

poi nu se mai știe aproape nimic. În 1917 a fost spion sau trădător sau mic negustor sau falit sau misit. Și deodată, în acei patru ani de odioasă glorie — omul nostru a ajuns milionar, ministru, samsar oficial sau bancher.

Există astăzi în București cîțiva indivizi pe care într-o zi ar trebui să-i pălmuiască întreg orașul. Fiecare dintre ei a scris o pagină criminală în istoria nenorocitei epoci 1918—1921. Dar este revoltător să constăți indiferența sau neputința românilor. Acești oameni, în altă țară, dacă n-ar fi murit de mult de spînzurătoare, ar fi fost cel puțin mai prudenți și mai puțin obraznici. În Bucureștii României Mari, acești trădători și spioni ocupă toate posturile de comandă... Orice clasă socială a plătit, cîteodată cu o nedreaptă dobîndă, crimele și abuzurile făcute împotriva țării. A existat un 1907 pentru boieri și arendași, urmat la zece ani de o radicală reformă agrară. Va veni și un 1907 pentru politicieni și clientela lor capitalistă. Vor plăti și ei. Tot ce s-a ridicat pe turpitudinea și tîlhăria din 1918—1921 va trebui să fie ars de la rădăcină. Orice încercare de justiție socială și națională trebuie să cuprindă și capitolul 1918—1921. Se pot afla cu siguranță și alte amănunte „oculte” în afara celor care stau la îndemîna oricui în memoriile publicate asupra acestei uimitoare epoci.

Aș mai putea crede în forța și vitalitatea poporului românesc dacă n-aș spera că o asemenea revizuire se va face în curînd?

publicat în revista „Vremea” la 27 octombrie 1935

* ARCHIBALD

Rădulescu G., ziarist, născut la 16 febr. 1862, înțetat din viață la 8 febr. 1929. A fost, scurt timp, președinte al Sindicatului Ziariștilor din București. A fondat, în 1893, cotidianul „Țara”. A condus, o perioadă, ziarul „Opinia”, din Iași. Autor al mai multor volume de reportaje, articole politice, impresii de călătorie.

** VASILE TH. CÂNCICOV

Ziarist (1873—?) Originar din Bacău, licențiat în Drept la București, avocat de Ilfov, om politic conservator. Membru, ulterior, în Partidul Conservator Democrat, condus de Tache Ionescu. A publicat cîteva volume pe teme de drept și economie.

*Memoria
lumii*

KAROL WOYTYLA

Tatăl nostru

Deseori și îndelung de undeva mă urmărește,
cu priviri ce chipul și azi mi-l țintuiește —
Știi tu oare, știi tu, fratele meu,
cît de mult Tatăl nostru ne-a iubit și ne iubește?

Nimeni nu știe profunzimea acestor cuvinte
și prin cît de mari suferințe a trecut —
cauzele mai îndepărtate nu le cunoaștem
și nici singurătatea de pe crucea de lemn.

Dar sîngele care în pom a înflorit,
așa cum truda dă rod în pîinea de mîine —
numai îndepărtarea aceea de Tatăl Ceresc
și-acel dureros înghioldit...

Pentru fraza: — De ce m-ai părăsit,
Și pentru al Mamei mele suspin: — Părinte,
Două vorbe de pe buzele tale le-am reținut:
Tatăl nostru — cele mai simple cuvinte.

O, Creatoare privire

Într-o privire copilărească,
în blînda Hostie concentrată
m-am întîlnit cu Părintele Ceresc
care privea cu-o dragoste nestrămutată.

În adîncimea acestei priviri
în care lumea e reflectată
ochii mei tremurau
ca o floare rotată.

Fiule, a spus: se împlinește, iată
dorința iubirii noastre,
căci ochii oamenilor privesc
printr-o lumină curată.

O, strălucire! O, creatoare privire,
din care, vai, ce variat
ființe noi apar —
și pe ascuns alte universuri se nasc.

111
Joannes Paulus PP. II

Suveranul Pontif, Papa Ioan Paul al II-lea, născut în urmă cu 70 de ani în localitatea Wadowice din sudul Poloniei, se înscrie în istoria acestui sfârșit de secol și mileniu drept miracolul pe care l-au dat lumii aceste martire țări ale Estului. El poartă în Sine charisma și chemarea lăuntrică de-a oîndui mai drept societatea umană aflată de mai multă vreme în puternică derivă.

Puțini știu însă că actualul Papă e și poet. Mai mult, unele din poeziile lui au fost scrise în perioada sa de detenție, în timpul cînd Polonia era ocupată de Hitler. Tînărul poet Karol Wojtyła, student fiind, în timpul războiului a fost deportat la muncă forțată într-o carieră de piatră. Trăirile din acei ani străbat prin poemele din ciclul Cîntec despre soarele neseecat, scrise în 1944, publicate ulterior sub pseudonim, iar în anii '80 într-un volum, apărut mai întîi la Editura Zak din Cracovia.

prezentare și
traducere
de N. Mareș

Cu totul în mine revin

O, să simți clipa nimicniciei,
clipa dinaintea facerii —
și să nu cedezi niciodată,
așa cum umbra nu cedează.

Și mereu la vremea aceea să revin,
cînd numai în Gîndul Tău învăluit,
mai nevinovat eram ca un copil
și tot mai străveziu pînă-n străfunduri.

Azi, de existență tracasat,
uit de nimicnicia mea,
pe razele înalte rătăcesc,
de cele mai apropiate mă îndepărtez.

Dar o privire prin adîncuri,
ca de efemer veșnicia o desparte,
una din cele mai simple priviri
în Gîndul Tău din nou mă poartă —

Și atunci cînd în strălucirea ascunsă
cu totul în mine revin,
al Tău Gînd din nou devin
cu jarul alb al Pîinii fiind miluit.

Să nu te miri...

Dacă dragostea prin simplitate-i mai mare,
iar năzuința-și găsește prin dor exprimare,
să nu te miri că Dumnezeu a vrut
ca oameni simpli să-L admire
acei cu sufletul imaculat
ce n-au cuvinte dragostea să și-o exprime.

Cînd Domnul ne-a iubit mai mult
cu simplitatea lui ne-a cucerit
n-au lipsit patele și sărăcia —
cînd Mama Pruncul L-a luat
și cu mîinile sale L-a legănat
picioarele în cîrpe le-a înfășat.

O minune, minune, minune!
cînd descopăr a Domnului omenie,
de-a Lui dragoste mă simt învăluit
de chinurile Lui sînt copleșit.

ARTHUR KOESTLER

De ce nu credem în atrocități

Mă bintuie la intervale aproape regulate un vis: e noapte și se încearcă uciderea mea într-un fel de desis sau de tufiș; la vreo câteva zeci de metri distanță se află un drum lăturalnic. Strig după ajutor, dar nimeni nu mă aude; gloata trece continuînd să sporovăiască și să rîdă.

Știu că mulți oameni îmi împărtășesc genul acesta de vis, în variante individuale. Am discutat această chestiune cu psihologi și cred că acest vis constituie un arhetip în sensul presupus de Jung: exprimarea celei mai adînci singurătăți a insului în fața morții și a violenței cosmice, precum și a incapacității lui de a-și exprima oroarea incomunicabilă a experienței personale. Mai mult decît atîta, cred că poate fi discernat în el motivul ineficienței propagandei noastre împotriva atrocităților.

Căci, de fapt, mulțimea care trece pe drum sporovăind și rîzînd sînteți dumneavoastră, iar noi, ceilalți, victime evadate sau martori oculari a ceea ce se petrece în desis, sîntem acela care, bîntuiți de arhintirile noastre, continuăm să strigăm la radio, să urlăm în ziare și la mitinguri, în sălile de teatru și în cinematografe. Cînd și cînd, izbutim să vă captăm atenția timp de un minut. Îmi dau seama de aceasta, de fiecare dată, după mirarea mută desenată pe chipul dumneavoastră, după căutătura înțepenită și îmi spun: iată, i-ai prins, ține-i, ține-i, să nu readoarmă. Dar asta nu durează decît un minut. Vă agitați ca niște cotoiași surprinși de aversă, apoi ecranul străveziu coboară iar și vă reluați mersul, apărați de bariera visului care înăbușeste toate zgomotele.

În ceea ce ne privește pe noi, ceilalți, strigăm de zece ani bătui pe muchie. Am început s-o facem în noaptea cînd Van der Lubbe, epilepticul, a dat foc Reichstag-ului; spuneam că dacă nu erau stinse deîndată flăcările acelea, incendiul urma să se întindă în lumea întregă; ne-ați luat drept niște nebuni. Acum nebunia noastră constă în strădania de a vă vorbi despre evreii din Europa, care sînt masacrați în camerele de gazare sau de asfixiere prin aburi fierbinți, împușcați, îngropați de vii.

Există de pe acum trei milioane de morți. Reprezintă recordul cel mai mare al masacrelor din istorie și el continuă în fiecare zi, ceas de ceas, cu regularitatea tictacului emis de ceasul dumneavoastră de mină. Am în fața mea, pe birou, fotografii ce îmi explică emoția și amărăciunea. Au murit oameni pentru a le scoate ilegal din Polonia;

S-a născut în 1905 la Budapesta. Studiile și le-a făcut la Viena. Colindă Orientul și devine corespondent de presă la mai multe ziare. În calitate de ziarist a locuit în Franța, Germania, Rusia, stabilindu-se în 1939 la Londra, unde a și obținut cetățenia britanică.

În 1936 este trimis de ziarul Daily Chronicle din Londra în Spania unde se desfășurase războiul civil. Este capturat de forțele franchiste și condamnat la moarte. Scapă de pedeapsă într-un schimb de prizonieri cu o personalitate franchistă.

Se instalează la Paris, unde, rupându-se de partidul comunist, al cărui membru fusese până atunci, fondează o revistă antinazistă și antisovietică. Începutul celui de-al doilea război mondial îl surprinde la Paris. Încearcă să ajungă în Anglia, și, după două tentative eșuate, cînd e prins și internat în lagăr, reușește în sfîrșit.

Mai întîi scriitor de limbă germană, devine din 1939 scriitor de limbă engleză. A scris importante reportaje,

credeau că aceste documente meritau riscul. Faptele au fost publicate în broșuri, în Cărți Albe, în ziare, în reviste. Pe urmă, mai deunăzi, l-am întîlnit pe unul dintre ziaristi americani cei mai cunoscuți în Anglia. Mi-a istorisit că în cursul unei anchete recente asupra opiniei publice, nouă din zece cetățeni americani de mijloc, întrebați dacă dau crezare atrocităților naziste, au răspuns că e vorba despre minciunile propagandei și că nu cred nici un cuvîntel. În ceea ce privește Anglia, s-au împlinit trei ani de cînd conferențiez soldaților și atitudinea lor este neschimbată. Nu cred în existența lagărelor; nu cred în copiii care mor de foame în Grecia, nici în executarea ostaticilor în Franța, nici în abatoarele din Polonia. N-au auzit niciodată vorbindu-se despre Lidice, despre Treblinka și nici despre Belsec; îi convingi o oră întreagă, pe urmă se scutură, autoapărarea lor mentală reîntră în funcțiune și, la capătul unei săptămîni, reflexul incredulității, temporar slăbit de șoc, reîntră în joc.

Încetul cu încetul, lucrurile iau forma unei idei fixe la semenii mei și la mine. Este evident că trebuie să suferim de vreo obsesie morbidă, pe cînd dumneavoastră, cești-lalți, sînteți normali și sănătoși. Însă simptomul caracteristic al nebunilor este că pierd contactul cu realitatea și trăiesc într-o lume de fantasmă. Așa că poate lucrurile stau invers: e posibil să fim noi aceia care, cu strigătele noastre, reacționăm într-un chip sănătos și normal în fața realității ce ne înconjoară și să fiți dumneavoastră nevrozații, domniile voastre care pașiți clătîindu-vă într-o lume de fantasmă, fiindcă nu aveți curajul de a privi lucrurile în față. Dacă nu ar fi așa, acest război ar fi fost evitat și aceia care au fost asasinați în fața ochilor dumneavoastră, aparținînd unor vîsători treji, s-ar mai afla încă în viață.

Am spus *e posibil*, deoarece e evident că toate acestea nu reprezintă decît jumătate din adevăr. În toate epocile au existat profeti, predicatori și iluminați care să blesteme orbirea contemporanilor lor și situația rămînea neschimbată. Permanent există cei care urlă în tufișuri și cei care trec pe drum. Au urechi și nu aud, au ochi și nu văd. Așadar, rădăcinile chestiunii conduc mult mai departe decît pînă la simpla prostie.

Oare glasul acelor care strigă să fie prea slab? E neîndoios că se întîmplă și asta uneori, dar nu socotesc că într-aceasta rezidă fondul problemei. Amos, Ieremia, Isaia erau propagandiști excelenți și totuși nu au izbutit să-i zguduie popoarele și să le avertizeze. Vocea Casandrei străbatea zidurile și totuși războiul Troiei a avut loc. Iar la capătul nostru al sirului — păstrînd proporțiile — cred că Ministerul Informațiilor și BBC-ul sînt acceptabil de competenți. Iată că izbutesc de aproape trei ani să pună în mișcare țara fără să-i ofere altceva decît înfrîngerii. Însă, în același timp, au fost total incapabili să dăruiască oamenilor pînă și cea mai nesemnificativă conștiință a ceea ce se petrecea, a măreției și ororii epocii în care ne-am

născut. Au lucrat în stilul „faptelor diverse”, cu singura deosebire că în domeniul faptelor diverse este vorba despre a ucide sau a fi ucis. În realitate, lipsa de imaginație a devenit un fel de mit rasial anglo-saxon; mit pe care ne place să-l opunem isteriei latinilor și care este foarte gustat în împrejurările critice. Dar mitul nu discută despre ceea ce se petrece între împrejurările critice și nu spune nimic despre faptul că însași această lipsă de imaginație ne face incapabili să împiedicăm revenirea acestor împrejurări critice.

Lipsa de imaginație nu constituie un privilegiu anglo-saxon, deși anglo-saxonii reprezintă poate unica rasă ce înscrie la câștig ceea ce celelalte înscriu la pierderi. Nu este nici o chestiune de temperament; stoicii au vederi mai largi decât fanaticii. E un fapt psihologic inerent structurii noastre mentale și sînt convins că nu i s-a acordat suficientă atenție nici de către psihologia socială, nici de către teoria politică.

Spunem: „cred asta”, ori: „nu cred asta”; „o știu” sau: „n-o știu”; și socotim această alternativă drept delimitînd perfect: alb sau negru. În realitate, „a ști” și „a crede” reprezintă grade deosebite de intensitate. Știu că un bărbat numit Spartacus i-a răzvrătit pe sclavii romani, însă credința mea în existența sa este mai slabă decât aceea pe care o am, de pildă, în privința lui Lenin. Cred în nebuloasele spirale, le pot zări la telescop și exprima în cifre distanța la care se află; însă ele au pentru mine o realitate mai mică decât călimara de pe masa mea. Distanța în spațiu și timp reduce intensitatea luării de cunoștință. Astfel, în privința mărimilor, „șaptesprezece” reprezintă o cifră pe care o cunosc în intimitate, ca pe un prieten; cincizeci de milioane nu reprezintă decât două cuvinte. Un cîine azvîrlindu-se sub un automobil ne întoarce pe dos echilibrul emoțional și stomacul; trei milioane de evrei uciși în Polonia nu ne provoacă decât o stare de indispoziție moderată. Statisticile nu sîngerează; numai amănuntul contează. Percepția noastră este incapabilă să îmbrățișeze totalitatea evenimentelor; nu putem izola decât o părțică din realitate.

Pînă aici, toate acestea nu constituie decât grade ale treptelor intensității cunoașterii și credinței. Însă, cînd depășim imperiul finitului și avem de-a face cu niște cuvinte ca eternitatea în timp și infinitul în spațiu, adică atunci cînd ne apropiem de sfera Absolutului, reacția noastră, fără a înceta să fie o chestiune de grade, devine, de asemenea, de o calitate diferită. Pusă în prezența Absolutului, inteligența nu rezistă. „Cunoașterea” și „credința” nu mai sînt doar niște cuvinte. Moartea, de pildă, aparține categoriei „Absolutului”, iar credința noastră în ea reprezintă doar o vorbă. Știu că statistica a fixat vîrsta medie a indivizilor la circa 65 ani. E rezonabil să mă pot aștepta că nu mai trăiesc decât circa 27 ani, însă dacă aș ști în mod sigur că sînt dator să mor la 30 noiembrie 1970, la orele cinci dimineața, această certitudine m-ar otrăvi; aș nu-

romane și multe articole care își păstrează prospețimea și azi.

Dintre operele sale mai importante cităm: „Zero și Infinitul”, „Cruciada fără cruce”, „Spartacus”, „Umbră dinosaurului”, „Sombambulii”, „Strigătul lui Arhimede”, „Pe-deapsa capitală” — în colaborare cu Albert Camus, și altele.

Teoria lui Koestler e că în această lume imperfectă omul oscilează între două extreme: raționalismul (reprezentat de „comisar”, cel care încearcă o transformare a lumii din exterior, impusă prin mijloace revoluționare) și misticism (reprezentat de „yoga”, cel care urmărește transformarea omului pornind din propriul său interior, fără a recurge la violență). Întreaga sa operă e, în esență, un convingător protest împotriva oricărui regim politic totalitar în care domnesc „comisarii”, și un cald apel la bunul simț al omului, în serviciul acutelor nevoi de libertate pe care fiecare din nou o avem în adîncul ființei noastre.

măra întruna zilele ce-mi rămân de trăit, mi-aş reproşa toate minutele irosite, altfel spus m-aş nevroza. Asta n-are nimic de-a face cu speranţa de a trăi mai mult decât vârsta medie; chiar dacă data morţii s-ar prelungi cu zece ani, acelaşi proces al nevrozei ar avea loc.

Asadar, trăim cu toţii folosindu-ne de o conştiinţă divizată: pe de o parte există planul tragic, pe de alta planul trivial, care conţin două soiuri de conştiinţe şi sînt mutual incompatibile. Starea lor de spirit şi limbajul lor sînt tot alţi de deosebite pe cît latina din biserici şi limbajul argotic al afacerilor. Limitele fuării de cunoştinţă explică limitele propagandei. Oamenii merg la cinematograful, văd filmele ce le arată torturile naziste, execuţiile în masă, acţiunea Rezistenţei şi jertfa membrilor ei. Suspină, clatină capul, iar femeile plîng niţeluş. Dar ei nu acordă această emoţie cu realităţile ce se desfăşoară în planul normal al existenţei lor. Denumesc lucrurile acestea Roman, Artă, Lucruri Care Ne Depăşesc, latina din biserici; nimic din acestea nu corespunde realităţii. Trăim într-o societate alcătuită după modelul doctorului Jekyll şi domnului Hyde, mărită peste măsură.

Totuşi, lucrurile nu au stat totdeauna astfel. Au existat perioade şi mişcări ale istoriei — în Atena, la începutul Renaşterii, la începutul Revoluţiei ruse — cînd anumite straturi ale societăţii, cel puţin, au atins un nivel de conştiinţă relativ ridicat; au existat epoci cînd s-ar fi putut spune că oamenii îşi frecău ochii şi se trezeau, epoci cînd erau „contemporanii” procesului istoric într-un sens mai deplin şi mai larg, în care planul cosmic şi planul trivial păreau a se găsi pe punctul de a fuziona.

Şi au existat perioade ale dezintegrării şi disocierii. Dar niciodată înainte, nici măcar în timpul decadenţei spectaculoase a Romei şi Bizanţului, gîndirea nu a fost disociată într-un mod atît de evident, de palpabil, ca o maladie universală; niciodată psihologia umană nu a atins un atare grad de irealitate. Conştiinţa noastră pare să se restrîngă în raport direct cu dezvoltarea comunicaţiilor noastre; lumea ne este deschisă cum nu ne-a fost nicicînd anterior şi trăim ca într-o închisoare, fiecare în cuşa noastră portativă. Iar în tot acest timp ceasul continuă să ticăie regulat. Ce pot face aceia care dau alarma dacă nu să continue să strige pînă la apoplexie?

Cunosc pe cineva care avea obiceiul să străbată ţara pentru a vorbi la mitinguri în ritmul de zece în medie pe săptămînă. Este vorba despre un editor londonez bine cunoscut. Înainte de fiecare miting obişnuia să se izoleze într-o încăpere, să-şi închidă ochii şi să-şi imagineze amănunţit şi timp de douăzeci de minute că era unul dintre aceia care urmau să fie omorîţi în Polonia. Odată încerca să-şi închipuiască asfixierea proprie prin emanaţii de acizi clorhidrici, într-un tren de exterminare; altădată, trebuia să-şi sape groapa în tovărăşia a două sute de alţi oameni, apoi să stea în faţa unei mitraliere al cărei tir era mai curînd lipsit de precizie şi capricios. După acestea se suia la

Cred că ar fi necesar să i se imite exemplul. A face timp de două minute pe zi acest soi de exercițiu, cu ochii închiși, după ce ați citit ziarul, reprezintă în momentul acesta un lucru mai necesar decât gimnastica și exercițiile respiratorii ale yoghinului. Aceasta ar putea chiar înlocui prezența în biserică. Căci atâta timp cât vor exista oameni pe drum și victime în desis, despărțiți unii de ceilalți prin barierele visului, civilizația noastră nu va fi niciodată altceva decât o mistificare.

Traducere de R. MIHAI

GIOVANNI PAPINI

Nostalgia călăului

New Parthenon, 9 Decembrie

Bietul meu Tiapa nu se simte bine. Suferă de amor propriu înăbușit. Lipsa de acțiune îl umilește. În zadar îi dau vole, din când în când, să sugrume câte o capră, un porc, un vițel. Toate păsările destinate bucătăriei mor de mîna lui, dar trebuie să vezi cu ce tristețe furioasă sucește gîtul cocoșilor și curcanilor.

Îți înțeleg! Îmi închipui ce-ar simți un Ford condamnat să fabrice automobile pentru copii și nu mai multe de zece pe zi. Pe de altă parte, Tiapa e bătrîn și n-ar mai putea să exercite vechea meserie. Patruzeci de ani în șir acest Indian puternic a fost călău în Mexic și în alte țări din America și din Asia, dar de acum înainte nu mai are nici forța și nici precizia de odinioară și nici un guvern nu l-ar lua în serviciul său. Și acest om, care a răpit viața a mii de oameni, n-ar mai ști ce să facă cu viața lui, dacă nu l-aș fi primit în casa mea, anul trecut. Călăii sunt neprevăzători și din cauza numărului lor redus, nu posedă nici măcar o *trade-union* profesională.

Tiapa n-a fost nici un meșteșugar vulgar, nici un funcționar timid și glacial al justiției. Era un amator, un entuziast, un artist. Cred că a fost ultimul gîde de mare stil din timpurile noastre.

Călău prin vocație. Deviza sa preferată e: „Umerii sunt făcuți pentru băț și copacii pentru spînzurătoare”. Și această natură pasională s-a evidențiat din plin în motivul care l-a făcut să-și părăsească profesiunea. În țara în care era călău, un tinăr asasin a fost grațiat și el a refuzat grațierea. I l-au predat lui: victima era fericită, salută pe executorul său și chiar îi strînse mina. Dar toate acestea su-părare în mod ciudat pe Tiapa. „Afîta vreme cit sunt îndă-rătnici și se zvîrcolesc, zise el, totul merge bine, dar eu nu vreau să fiu complicele unui sinucigaș”. Și nu vru să faca serviciul, așa încît fu concediat înainte de vreme.

— Europa, îmi spunea el, a pierdut secretul de a ucide. Adoptarea mijloacelor mecanice e semnul decadentei unei arte. Ghilotina e rapidă, dar prea geometrică și impersonală. Apoi împușcarea e triumful superficialității, o cheltuială inutilă. Fără să socotești că pușca, înnobilită prin vî-nătoare și război, n-ar trebui să fie întrebuințată în contra criminalilor. Statele Unite, cu scaunul electric, au coborît în abjecțiune. Electricitatea, cea mai spirituală forță a na-

Giovanni Papini

turii, aceea care dă lumină și aripi, umilită pînă la punctul de a asasina pe asasinii Englezii, care au păstrat vechea spînzurătoare, sunt mai logici și mai respectuoși, deși furcile sunt, din alt punct de vedere, un mijloc prea încolor și primitiv — așa zice chiar prea naiv. Ca să spun adevărul, în Europa sunt numai două popoare care păstrează încă oarecare originalitate în alegerea torturilor: Spania și Turcia. Garrote-le și teapa les puțin din comun și constituiesc o pedeapsă mai aspră decît de obicei, dar rămîn în umbră față de vechile invenții ale acestei arte. Și băgați de seamă că Turcii nici nu sînt Europeni, ci sunt de rasă mongolă și acum iată-i aproape excluși din Europa.

Evul mediu a fost, pentru rasa albă, marea epocă a omuciderii legale. Roata, îngroparea cu capul în jos și sfîșierea în patru bucăți erau operațiuni rafinate și cereau oarecare abilitate. Dar nici anticii nu se lăsau mai prejos. Supliciu lui Mesentius, deși puțin răspîdit, era cu totul genial și ideea lui Nerone, de a transforma trupurile omenești, cu ajutorul smoalei, în torțe vii, nu merita să fie părăsită. Focul este, după mine, unul din instrumentele cele mai perfecte ale justiției. Nimic nu egalează, din punct de vedere al nimicirii totale, un rug bine pregătît, făcut din lemn rășinos și ajutat de vînt. Are ceva clasic, poetic, grandios, care place ochilor și imaginației. Chinurile care au rămas mai adînc imprimate în memoria oamenilor sunt acelea care au avut ca instrument flacăra. Grătarul Sfîntului Laurențiu, rugul arzător al Jeannei d'Arc, rugul lui Savonarola: ce pagini mari de eroism și de istorie!

Nu vreau să zic prin aceasta că securea n-ar avea meritele sale. Ea stabilea o legătură directă și așa zice aproape intimă între călău și cel condamnat. Nu era dat tuturor să rezeze capul cu o lovitură. Era nevoie de o vedere excelentă și de un braț sigur. Și cînd era vorba de personaje sus-puse, de regi sau de alții de acest fel, erai în pericol să tremuri sau să te lași intimidat. În meseria noastră, sentimentul e un mare neajuns.

Nu înțeleg de ce răstignirea pe cruce nu se mai întrebuințează de atîtea secole: era un supliciu destul de lung, destul de dureros și mai cu seamă estetic. Estetica, astăzi, e prea puțin luată în seamă. În Europa mai ales, execuțiile se fac în curțile închisorilor, aproape pe întuneric, în grabă, ca și cînd justiția omenească s-ar rușina de sentințele sale. Pentru mine e un mister acest fel de a proceda. Ori judecătorii cred că cel condamnat merită în adevăr să moară și atunci ar trebui să înconjure această moarte de cea mai mare solemnitate, ca să înspăimînte pe ceilalți criminali; sau se îndoiesc de legitimitatea dreptului lor asupra vieții omenești și atunci n-ar trebui să condamne pe nimeni la moarte.

Am făcut multe călătorii în lume, în scopul de a mă perfecționa în arta mea, și trebuie să mărturisesc că și în acest domeniu Asia poate da lecții tuturor. Nu vorbesc despre evrei; după cum nu au nici arhitectură, nici sculptură, nici pictură, ei n-au cunoscut nici tehnica pedepsei

1881—1956

celebru scriitor italian, florentin la origine, vestit în Italia și în lume; la început, gîndirea sa are tendințe anarhice; ulterior disciplinată, devine pragmatică; pledează, cu mare fervoare pentru futurismul literar (în diverse publicații, cu deosebire în revista „Lacerba”); în cărțile sale milită pentru catolicismul activ („Viața lui Iisus”), pentru naționalism („Italia mea”; „Gog”); și se preocupă și de valorile trecutului, literar cu precădere („Istoria literaturii italiene”; „Ducento și Trecento”; „Carducci, omul”); a scris și versuri („O sută de pagini de poezie”), povestiri alegorice („Tragicul cotidian”), și o foarte interesantă autobiografie („Un om sfîrșit”); spre sfîrșitul vieții.

deși catolic convins, a venit în conflict deschis cu Vaticanul, împotriva cărui scrie o carte („Dialoagul”); acerb polemist, de o mare inclisivitate; în eseurile sale abundă paradoxurile și contradicțiile, care conferă scrisului său un farmec aparte, original;

om de mare cultură, a animat mereu mișcarea intelectuală și a contribuit la modernizarea culturii italiene;

atrăs către spiritele frământate, cu care își simte afinități, cum e de pildă Sfântul Augustin, despre care a scris și o carte („Sant' Agostino”);

el n-a fost un intelectual fascist, cum eronat îl etichetează unii, ci un intelectual anticonformist, cu toate că nu totdeauna ferm pe această poziție;

ororile ultimului război mondial l-au îngrozit, proleptind să scrie în acest sens o carte — „Ecce mundus” — pe care însă nu mai apucă s-o realizeze;

postum, i se publică jurnalul său intim („Calendario”), unde înălmim pagini de o crudă sinceritate, dar și foarte dure: una din cărțile prin care îl cunoaștem cel mai bine pe omul Papini; comparat de unii critici cu Carducci, a fost, ca și acesta, mereu neobosit în polemică și „îndrăzneț în idei”;

ca și Carducci, spre sfârșitul vieții se retrage din viața publică, preferind solitudine în locul deșertăciunilor gloriei.

capitale. Întrebuințau uciderea cu pietre — dar a arunca cu pietre e o distracție de copii, nedemnă de adevărații oameni. Și remarcați că oricine putea să ia parte la acest josnic supliciu democratic: nu exista, în Iudeea antică, meseria fixă de călău. Singurul evreu care a dat dovadă de oarecare imaginație a fost Regele Manasse, care, după cit se povestește, a pus să lege pe profetul Isaia între două mese și apoi să-l taie cu fierăstrăul.

Cu totul alt obicei aveau Egiptenii și Asirienii. Când un popor se răscula, regii Babiloniei puneau să jupoale pe vinovați și cu pielea lor tapetau zidurile orașului răzvrătit. Aceste tradiții au trecut la Mongoli, dar Tamerlan e și mai vestit, atît pentru cantitatea, cit și pentru calitatea torturilor sale. Era un angrosist, nu un rafinat. Piramidele de cranii pe care le lăsa ici și colo, ca amintire despre trecerea sa, nu erau lipsite de oarecare frumusețe, dar felul de a ucide era mai curînd comun și expeditiv. Adevărata patrie a artei noastre este China. În călătoria de studii pe care am făcut-o în Imperiul Ceresc, sunt atîția ani de atunci, cînd eram încă tînăr, am putut asista la unele torturi clasice ale acestei țări, în care politețea e așa de aleasă. Dar începuse și acolo decadența și mi se spune că acum, de cînd cu Republica, lucrurile merg și mai rău. Și ei vor să maimuțărească pe Europeni și se înjosesc pînă la împușcare!

O singură dată, într-un oraș din provincia Kuang-si, am putut asista la tortura „cuțitelor”, care pentru mine este o capodoperă a profesiunii noastre. În tot cazul, este cea care mi-a lăsat cea mai puternică impresie: merită să fie văzută. Poate că nu știți în ce constă. Condamnatul e legat de un copac: în fața lui stă călăul, cu un fel de coș acoperit cu o pînă. Din cînd în cînd, executorul bagă mîna în coș, fără să se uite, scoate afară un cuțit, citește inscripția gravată pe lamă și, după indicațiile scrise, operează. Sunt în coș atîtea cuțite cite părți are trupul și fiecare din aceste părți corespunde unei inscripții săpate pe lamă. Cel dintîi cuțit pe care l-a apucat călăul trebuie să fi avut scris „piciorul drept”, pentru că acesta a fost cel dintîi membru pe care am văzut că-l taie pacientului. Apoi am văzut rînd pe rînd cum îi taie urechea stîngă, fesele, mîna stîngă, piciorul stîng, buza de sus, amîndouă țîțele și brațul stîng. Pacientul nu urla, ci abia gemea. Poate că leșinase. Mi se spuse că familiile condamnaților, cînd sunt bogate, platesc o sumă mare călăului, ca să scoată cuțitul pe care e scris „cap” sau „inimă”, spre a zădărnici intențiile inventatorului și a scurta execuția. De data aceasta, trebuie să fi fost vorba de un răufăcător sărac, deoarece numai la urmă de tot i s-a tăiat capul.

Calitățile esențiale ale unei pedepse fiind durată și varietatea torturii, mi se pare că cel dintîi loc ar trebui dat celei a cuțitelor. Legai prietenie cu călăul de acolo; era un bătrîn frumos, cu cioc alb și foarte politicoș. Îmi spuse că această tortură din nefericire era scoasă din modă și că se putea practica, prin toleranța autorităților locale, numai în

unele colțuri de provincie. Îmi mărturisii că pînă și în China arta călăului era din ce în ce mai puțin apreciată și căutată și secretele meșteșugului sunt pe cale de a se pierde. Azi, cînd decadența e universală și vizibilă, plîngeră lui îmi vine în minte. Numai în unele regiuni din America și din Asia se găsesc artiști ai morții, care-și exercită meseria cu dragoste și n-au pierdut cu totul bunele tradiții. Și eu care vă vorbesc, eu care pot să mă laud în cariera mea cu aproape două mii de execuții practicate în cele mai bune condițiuni și după toate metodele, sunt silit să vegetez în bucătării și să mă mulțumesc, spre a trece vremea, luînd viața unor așa de vulgare animale.

Într-o zi, l-am întrebat ce senzații încerca, în epoca sa frumoasă, în timpul unei execuții și dacă n-a simțit repulsie sau remușcare pentru oribila meserie pe care o făcea. Mă privi zîmbind:

— Remușcări? Repulsie? Și de ce? În fața condamnatului, nu aveam impresia că am în fața mea un om viu, ci un mort. Din momentul în care fusese pronunțată sentința, acesta era viu numai prin toleranță și din motive birocratice. În mod legal, el era șters din rîndul celor vii și eu puteam să-mi îndeplinesc funcțiunea cu aceeași răceală pe care o au medicii cînd taie și jupoaie un cadavru. Pentru mine, adevăratul autor al morții e judecătorul; eu nu eram decît un instrument, cum e cuțitul sau frînghia. Ce remușcări aș fi putut simți? Dacă ar fi fost după mine, n-aș fi ucis nici un păianjen. Statul îmi încredința un cadavru viu și-mi porunca să scap pămîntul de el. Și pe urmă, cea mai mare parte din condamnați erau asasini și eu nu le făceam nimic mai mult decît ceea ce facuseră ei altora, nevinovați aceia.

— Mărturisește, totuși, că meseria îți plăcea și că satisfăcea dragostea de sînge, care e în natura dumată.

— Și acesta nu-i un merit? răspuse Tiapa. Nimeni nu-și poate exercita cinstit și cu demnitate meseria, dacă n-o iubește. Cît despre dragostea de sînge, ce rău vede aici? Dacă s-a născut odată cu mine, nu sunt responsabil eu. Fiecare urmează propria sa înclinare. Pictorul pictează pentru că-i plac culorile și formele; astronomul studiază pentru că are o predilecție pentru numere și pentru stele și de ce ar trebui să ne pară ciudat că un călău ucide pentru că îi place sîngele? Nu înțeleg prejudecata pe care o au oamenii civilizați în contra călăului. Dacă nu va trebuie călăi, suprimați pedeapsa capitală; fără îndoială că judecătorii n-o aplică pentru a ne face plăcere nouă, executorilor. Și dacă nu voiți s-o suprimați, mulțumiți lui Dumnezeu că se nasc oameni care să exercite această profesiune și cinstit-i cum se cuvine.

— Totuși, nostalgia de care suferi, nu ți se pare ceva urit, rău?

— Încercați, răspunsse triumfător Tiapa, să faceți meseria de câțau timp de patruzeci de ani și apoi să stăm de vorbă. Îmi lipsesc capetele, așa cum lipsește lutul și dalta unui sculptor paralizic; sufăr, așa cum ar suferi un violonist căruia i s-ar fi tăiat mîinile. Răul meu e o probă de dragostea nepieritoare pe care totdeauna am avut-o pentru arta mea. Dar artiști adevărați au fost întotdeauna neînțeleși și calomniati...

Și o lacrimă, o lacrimă adevărată izvorî din ochiul drept al bătrînului Tiapa.

(Din volumul „GOG”)

Traducere de ILEANA ZARA

I. NEGOIȚESCU

Bujor Nedelcovici

„Ereticul îmblânzit“

cronici literare

În romanul său, *Ereticul îmblânzit*, apărut în traducere franceză la Paris, fără ca originalul să fi fost încă tipărit în țară, Bujor Nedelcovici pune problema teribil de acută pentru noi, românii, a poziției scriitorului față de utopia cu care el se vede, istoric și imediat, confruntat. Romanul lui Bujor Nedelcovici este o anti-utopie în genul operelor similare ale lui Zamjatin, Orwell și Huxley, respectînd cu strictețe toate regulile consfințite pentru această specie literară de către cei trei autori clasici: de la substanța politică principală și exemplară pînă la catastrofa din final, ce formează concluzia epică a anti-utopiei. Asistăm astfel la o ciudată și originală combinație de pamflet politico-social și tragedie. Din pamflet își extrage anti-utopia virulența ideatică, iar din tragedie sensul estetic-purificator, adică ceea ce Aristotel numea *catharsis*.

Tipică pentru literatura secolului 20, specia anti-utopiei se naște odată cu apariția în istorie a utopiilor reale, adică a statului absolut raționalizat, care substituie iraționalul din natură prin raționalul potențat el însuși pînă la irațional. Dacă însă romanul *Noi* de Evghenie Zamjatin și 1984 de George Orwell se raportează evident la statul comunist, în care raționalismul se amestecă cu colectivismul, romanul lui Aldous Huxley, *Cea mai bună dintre lumi*, vizează societatea capitalistă primejduită de raționalizarea ce o provoacă excesul de civilizație prin industrializare. Huxley încearcă să demistifice ideea de progres, atrăgînd atenția asupra pericolelor supraproducției, suprapopulației și supraconsumăției. Cele trei romane au totuși ca sorginte literară comună dorința autorilor lor de a răspunde viziunilor utopice optimiste ale scriitorului Herbert George Wells, care credea fanatic în perfectibilitatea umană pe bază de știință. Deși, așa cum arată criticul american Irving Howe, tendința de a satiriza pe Wells nu vine din disprețul ce romancierii anti-utopici l-ar avea față de progres, ci mai degrabă din groaza lor față de forma coșmarească pe care ar putea să o ia progresul în faza lui cea mai avansată. Bineînțeles, atît Orwell cît și Huxley au învățat și au preluat cît au putut de la Zamjatin, iar Orwell nu mai puțin de la Huxley. Subliniez aceasta, deoarece tema anti-utopiei este extrem de strînsă, astfel că reactualizarea și utilizarea modelelor devine ca și obligatorie. Nu ne interesează deci cît a preluat Bujor Nedelcovici de la modelele sale și în primul rînd de la Orwell, ci dacă a pre-

luat creator și cu folos, precum și măsura în care romanul său se diferențiază de modelele coplesitoare ce nu numai că i-au stat la dispoziție, dar, prin firea lucrurilor, i s-au și impus.

Istoria utopiilor literare, în care anti-utopiile se încadrează, este de altfel foarte cuprinzătoare, pornind din antichitate, de la Aristofan și Lucian din Samosata, până în baroc și rococo, la Swift și Voltaire, și până în secolul al 19-lea, la Samuel Butler și William Morris, iar în secolul nostru în fine, la Ernst Junger și Alecsandr Zinoviev, care au dat problematicei utopice o profunzime deosebită. Semnificativă dovedindu-se împrejurarea că problematica utopică poate fi deopotrivă formulată de un poet ca și de un politician, chiar atunci când ei nu au nimic în comun, ba din contră. Hölderlin spune: „Ceea ce face din stat un infern este faptul că oamenii vor să-l facă un paradis”, iar Bakunin zice: „Eu nu vreau să fiu eu, ci noi”. Cum de asemenea semnificativă se dovedește constatarea istorico-literară, că anti-utopia se realizează deplin abia atunci când se supune influenței lui Dostoievski. O dublă influență, conformă structurii dilematice a gândirii dostoievskiene: pe de o parte viziunile nostalgice ale *Vistei de aur*, presărate de către fostul socialist și fostul penitent din Siberia în unele romane ale sale (să nu uităm că Zamjatin și Orwell erau și ei socialiști dezamăgiți), iar pe de altă parte cumplitul rechizitoriu împotriva libertății și iubirii rostit de Marele Inchizitor. Cu ajutorul lui Dostoievski a deschis Evghenie Zamjatin poarta prin care anti-utopia și-a mutat interesul de la social la existențial, de la colectiv la individual, adică la natura umană, la simburile indestructibil al naturii umane, la revolta viului și rodnicului împotriva abstractului și sterilului care s-au instaurat și stăpinesc, organizând, în numele legii, fărădelegea.

Afît de riguros conceptualizată este tema anti-utopiei, încît numai în aparență cele înșirate de mine pînă acum se confundă cu o vastă digresiune ocolind subiectul, căci grija mea permanentă a fost tocmai evitarea oricărei digresiuni și într-adevăr m-am păstrat tot timpul în limitele subiectului propus inițial, adică romanul lui Bujor Nedelcovici, *Ereticul îmblînzit*, la care se referă, neîntrerupt,

sub formă directă sau indirectă, toate considerațiile mele de mai sus.

Ca și în numeroase alte utopii, literare sau filosofice, și în cazul nostru, teritoriul geografic, *locul* evenimentelor de care se ocupă romanul lui Bujor Nedelcovici, este o insulă: ceea ce înseamnă accesibilitate mai dificilă, capacitate de izolare și apărare sporită. Autorul ne sugerează în acest mod caracterul insular al regimurilor comuniste, constrînse a se ține cât mai izolat posibil unele de altele. Urmind apoi de asemeni modelul altor utopii, cunoscute nouă printr-un vizitator al lor, aflăm și despre această insulă tot ceea ce trebuie să aflăm, din relatarea cuiva care după mulți ani de înstrăinare se întoarce acasă. Dar dacă mă aplec cu întreaga atenție asupra romanului lui Bujor Nedelcovici, în conturul și particularitatea sa, descopăr brusc că nu fac altceva, de astă dată, decât să mă cufund în tema altor utopii, să mă refer la celelalte utopii, tocmai pentru că tematica acestei specii literare trimite irezistibil la generalitate. Acțiunea romanului *Ereticul îmblînzit* se petrece prin urmare aici și oriunde, autorul oferindu-ne o esență de realitate, reprezentînd-o ca pe o realitate mitică, dar refuzînd să ne-o prezinte ca pe o realitate accesibilă. Toată experiența românească a autorului, care și-a scris opera sub regimul comunist, este vie în romanul său: din cauza principiului de generalitate a utopiei însă, personajele acestui roman nu sunt caractere, nu au psihologie și trăsături specifice, căci prin însăși ideea sa, anti-utopia este obligată să-și de-personalizeze personajele. Iată de ce chiar numele lor sunt indiferente, mai degrabă internaționale decât naționale. Cu totul altfel asadar decât în romanele lui Paul Goma, care pornesc de la aceeași experiență românească; și cu totul altfel de asemeni decât în romanele americanului Saul Bellow. *Luna decembrie a decanului*, care arunca un fascicoid de lumină crudă asupra Bucureștiului zilelor noastre. În romanul lui Bujor Nedelcovici, personajul central, care e și naratorul, cuprins de nevoia de individualitate, intră în conflict cu societatea organizată conform concepției că omul trebuie ușurat de povara libertății. Conflictul acesta fiind general anti-utopic, memorabilul dialog între Guvernator și scriitor din *Ereticul îmblînzit* va sta desigur sub semnul argumentelor Marelui Inchizitor al lui Dostoievski. Pentru că e un pamflet politic, romanul lui Bujor Nedelcovici se întemeiază înainte de orice pe verva sa principială, pe schemele sale teoretice. Identificarea cu situații și persoane reale iese prin urmare din discuție, ca necorespunzătoare cu intenționalitatea operei. Exprimiind problemele arzătoare ale scriitorului român trăitor în utopie, *Ereticul îmblînzit* constituie cea mai vehementă contestare a regimului comunist. Acuitatea sa intelectuală se datorează curajului cu care Bujor Nedelcovici își formulează convingerile. Fără o gândire atât de radicală și atât de clar expusă, *Ereticul îmblînzit* n-ar fi ceea ce este, adică opera unui eretic neîmblînzit.

DAN CRISTEA

Dorin Tudoran

„De bună voie, autobiografia mea“

Cartea lui Dorin Tudoran, *De bună voie, autobiografia mea*, apărută în îngrijite condiții grafice la Editura Nord din Danemarca în 1986, este prima carte românească nou apărută pe care o citesc și despre care scriu după îndea-juns de multă vreme. Încerc, poate de aceea, un sentiment de sfială în fața hîrtiei, sentiment amplificat și de o inevita-bilă implicare afectivă atunci cînd, de pildă, aici, pe malul rîului Iowa și nu pe malurile Dimboviței, dau peste aceste sugestive versuri din poemul *Arsura*, dedicat lui Ion Ca-raion:

„O, Doamne
cum ne mai risipim noi
ca boabele de piper
rostogolindu-se
din punga spartă
iriși negri
izgoniți dintr-un alb
al ochiului
ce nu mai suportă
arsura lacrimii
nici pe cea a luminii
ce nu mai!
o, Doamne
albul ăsta din ochi
imaculat
ca o minciună în stare
demential de pură!“

Și eu, îmi spun, am trecut, trec și poate voi trece încă, nu se știe cît timp, prin această insuportabilă senzație de risipire impusă, resimțită ca o arsură pe conștiință. La fel, și alte numeroase teme de meditație abordate de Dorin Tudoran îmi sînt foarte aproape, hrănite de un comun sentiment de interogație și împotrivire. Desigur, multe din subiectele pe care le atacă poetul sînt într-un fel previzi-bile, ca să zic astfel, din perspectiva omului Dorin Tudo-ran și a experiențelor lui de viață unice.

Nu este totuși vorba de o poezie de exil. Cartea conține versuri scrise în 1980 și 1981 și băpuiesc că, în afara pro-zei ce înregistrează în secvențe teribile ceea ce autorul numește „cursa mea solitară împotriva unei solidarități a monstruosului“, nimic altceva n-a fost scris pe pămînt american. Prin urmare, nu lipsa de acum a cenzurii ex-

plică nota tranșantă de refuz, implicare și prezență a versurilor, ci fondul și calitatea trăirii. În condiții de cît de cîtă normalitate (dar oare ce mai este acum normal?) cartea cred că ar fi putut să apară și în România. Ea este în primul rînd și esențial o carte de poeme și nu una de pamflete, deși nici trăsătura vitriolant-acidă nu lipsește, cum bine se știe, din panoplia poetului. Nu sînt, firește, insensibil la dovezi de curaj, la încercarea onestă, cu alte cuvinte, a unui scriitor de a spune cît mai aproape lucrurilor pe nume, dar cred că mai important decît îndrăzneala rebelă, adesea capricios și momentan dirijată, este curajul de substanță al acordului intim cu sine. În definitiv nu scriem poezie ca să sfidăm cenzura și tot ce se află în spatele ei, ci ca să exprimăm adevărul mai profund pe care îl purtăm în noi și cu noi. Sancțiunea acestui adevăr uman e însăși proba de foc a poeziei.

Urgența opțiunii este astfel calitatea primordială a poemelor lui Dorin Tudoran. Poetul înțelege să-și divulge o biografie asumată, în toate particularitățile, iar nu una impusă, oricît de crîncen presante au fost împrejurările și vremurile sub care s-a găsit destinul său. El se dorește unic constructor al drumului său existențial, iar poezia, acest lucru se percepe de pretutindeni, e materia cu ajutorul căreia își plămădește imaginea rezistentă la eroziuni de tot felul:

„Se știe:
eu pot eșua
imaginea mea —
niciodată.
De aceea
toate aceste scrijelituri“.

Pro domo

Prima secțiune a cărții, *Viitorul facultativ*, cuprinde mai ales poeme ce se rotesc interogativ în jurul acestui motiv al destinului văzut nu ca o fatalitate oarbă, dar ca o conștientă și responsabilă luare în posesie. Poeziile îmbracă forma convorbirilor cu propriul suflet sau pe cea a meditațiilor despre existență, moarte, sentimentul trecerii ireparabile a timpului. Tonul e îngîndurat, reținut, acoperind ca o cenușă cărbunii dezbaterii. În versuri austere, rapide, ca o întoarcere de cuțit în rană, Dorin Tudoran încearcă și reușește să surprindă în primul rînd mișcarea interioară, momentul de cumpănă, moment din care nu lipsește aproape niciodată speranța ori încrederea în legitimitatea procedurii. Un poem exemplar în acest sens, clădit pe sugestia fizică a unui peisaj sufletească în continuă prefacere, chiar dacă aparențele pot înșela, este *Restaurări*:

„Îmi strîng capul în mîini
printre degete-mi curg
cîteva trăsături ale chipului:
cîțiva munți s-au prăbușit
cîteva mări au secăt

și toată această hartă răvășită
zvîcnește în palmele mele
ca o cenușă fierbinte.
În rest — nimic deosebit.
Cu puțină îndemînare
lăcuită cu finețe, harta asta
mai poate fi luată în seamă
o vreme. Eldorado!"

Din poemul titular al acestei prime secțiuni reproduc partea finală, atît pentru simțul dramatic al dialogului, amintind de Emil Botta, pe care îl evidențiază, cît și pentru a ilustra atitudinea poetului, conștient orgolioasă în fața polilor existenței:

„Dacă tu, moarte,
nu mai ai loc de mine,
iar tu, viață,
nu tremuri părăsindu-mă
ci aluneci asemeni șarpelui
din pielea năpirlită,
atunci
luați-vă, neînduplecatelor,
luați-vă de beregată voi două
scrieți, una pe gîtul celeilalte, sentința
ca pe calendarul desăvîrșit al naturii,
dar lăsați-mă odată,
lăsați-mă, zic, să vă admir
înghițindu-mi lacrima amestecată
cu scuipat
ca pe un ou de aur;
tragedia mea e
că sînt pregătit pentru fiecare din voi
două —
slăbiciunea voastră nu e mai mică:
voi nu vă cunoașteți
decît prin mine.
Ci dați-mi liniștea să vă admir
nemairostindu-vă numele!"

O caracteristică a versurilor e astfel starea de echilibru precar pe care o comunică, dar care, în ciuda precarității și a fragilității lui, nu eșuează nici în disperare, nu se destramă nici în acceptare fatalistă. Corbul poetului, de pildă, evocat în enigmaticul și frumosul poem *Vizita*, nu cunoaște cuvîntul *nevermore*:

„Vine corbul
se așează în fața mea
și tace.
Asta face — tace
îl ameninț cu un snop de alice
îl blestem cu neagră captivitate;
urlu la el!
Tace

Pleacă așa cum a venit.
Lasă în urmă-i o baltă de sînge.
Îmi privesc brațele —
nici un semn.
Știu bine,
vine corbul căruia
cuvîntul nevermore nu-i spune nimic.
Vine. Tace. Pleacă."

Tatonările lăuntrice pe care le sugerează cu discreție majoritatea poemelor din acest prim ciclu, ca și cum ar fi vorba de tainice strecurări prin porțile unui ghetto, se produc, pe de altă parte, pe fundalul unui univers în care discreția a încetat de mult să mai fie o calitate. Dorin Tudoran izbutește să convoace pregnant o atmosferă de sfîrșit de lume, un univers absurd și incoerent, cu temeliile întoarse pe dos, în care „totul poate fi viață și nu este” și în care, în același timp, „totul poate fi moarte și n-are puterea să fie nici atît”. O „spaimă în sărbătoare”, o oră care e absurdă sau dramatic-solitară, punctează ca moment temporal invariabil dialogul poetului cu sine și cu destinul său.

Această atmosferă de coșmar, caracterizînd timpuri și situații rupte de normalitate, este și mai amplu și mai pregnant portretizată în a doua secțiune a volumului, *Io, Saturnalia!*, care afișează, pe de altă parte, o mare varietate de ritmuri și procedee de versificație, de la psalm și litanie pînă la romanță, fabulă sau cîntec popular. Ceea ce se remarcă e constantul efort al poetului de a distila „otrăva-n cuvinte”, altfel spus, strădania artistică de a acorda imaginației suferinței și terorii ce stă la baza celor mai multe din versuri o mai adîncă și generală semnificație decît cea legată de stricte și particulare împrejurări locale. Bacoviana „țară plină de humor”, altădată celebră tocmai prin această trăsătură, devine la Dorin Tudoran o provincie bătută de Dumnezeu ce simbolizează acum o uriașă și vinovată ignoranță din partea istoriei:

„Provincie
Imperiile au uitat de noi —
nu mai știu căruia din ele
ii aparținem.
Tresar
pentru o clipă numai
cînd ne mai simt
ca pe un apendic inflammat.
Sau ca pe o pepită de aur.
Strămoșii noștri nu-și amintesc
dacă la noi a fost ori nu
canonizat vreodată un sfînt.
Provincie provincie provincie”.

Jurnal din subterană

Printre numeroase momente de silă, scîrbă, lehamite, violent individualizate, răzbate însă aceeași încercare a poetului, de observat pe parcursul întregului volum, de a descifra și propune pe cont propriu un înțeles al existenței. Boala de care suferim, așa cum dă el de înțeles, este în primul rînd o boală a sufletului uitat, concretizată într-o lipsă de confruntare cu noi înșine în zonele cele mai profunde ale ființei. Dorin Tudoran vizează la acest nivel un raport dement între călău și victimă, țesut din toate formele posibile ale ipocriziei, iar imaginea grafică a acestuia, cum apare ea în poemul *Topitoria de plumb*, are forța și mișcarea argumentativă necesară spre a se întipări în memorie:

„Pentru noi nu există scăpare
decît să fugim înlăuntrul nostru atît de
adînc
încît lovindu-ne de propriile suflete
să constatăm că sîntem bieți soldăței de
plumb

copii mai deștepți ori aproape cretini
cînd vor, orice vor fac din noi —
părinții lor gîngavi, ușor plictisiți
ne strîng cu fîrașul, ne-aruncă-n gunoi.
Pentru noi nu există scăpare
ne-am obișnuit cu toate acestea, cu jocul
de-a fi pierduți de noi prin noi înșine —
sîntem plumbul dement venerîndu-și
focul”.

Soluția tămăduirii e prin urmare una sufletească. Astfel, în poemul *Dilema aborigenilor*, față în față cu călărețul albastru, omagiu lui Wassily Kandinsky, Dorin Tudoran descrie silueta stranie, insesizabilă în limbaj comun, a unei făpturi aproape mitice căreia, totuși, nu i se prea vede rostul ființării. Este fără îndoielă imaginea artistului, implicat a poetului în lume, cea care stă la baza acestui interogativ poem ce se încheie în felul următor:

„Ce să facem atunci cu acest călăreț
insolent
călărind pe dinții de rechin ai
străinătății?
Îl trecem cu vederea ori îl crucificăm? —
și-așa e-ntors cu fața spre ochiul
eternității.”

Între a fi trecut cu vederea ori a fi crucificat, Dorin Tudoran a ales calea de a vorbi demn și curajos eternității din noi. Cu aceasta se ocupă în esență volumul său *De bună voie, autobiografia mea*.*

* Cronica de față a apărut sub titlul „Biografia benevolă a poetului” în revista „Agora”. — vol. I — Nr. 2 mai 1988.

*Unde
sînt
cei
ce
nu
mai
sînt?*

„Catalogul” celor uciși în lupta contra comunismului

ABĂCIOAIEI Ion, student, executat de Securitate în anul 1949 la marginea orașului Cluj.

ADAM Octavian, colonel de cavalerie, mort în 1949.

AFTENIE Vasile, Episcop auxiliar al Mitropoliei Blajului și Vicar general al Bucureștiului, născut pe data de 14.07.1899, în com. Lontromuni, dintr-o familie de țărani, omorât în timpul anchetei la Ministerul de Interne, pe data de 6 mai 1951. Astăzi mormîntul lui este loc de pelerinaj la cimitirul Belu-catolic de la București.

ADAMEȘTEANU Cornel, originar din Tg. Jiu, mort în închisoare.

ALBU Ionel, avocat din Buzău, candidat ca deputat în anul 1946 din partea tineretului, mort în lagărul de exterminare de la Capul Midia în anul 1953.

ALDEA Aurel, general de divizie, fost Ministru de Interne între 23 august 1944—2 noiembrie 1944, condamnat la muncă silnică pe viață în procesul „Sumanelor Negre”, socotit conducător al Mișcării de rezistență, a murit în temnița Aiud în luna februarie 1949.

ALEXA, gardian în temnița Aiud, a fost arestat pentru că ajută deținuții politici. Imediat după eliberare a fost omorât de Securitate.

ALEXANDRACHE, învățător, fost senator de Tutova, a murit în lagărul de exterminare de la Capul Midia în anul 1953.

ALEXANDRESCU Constantin, învățător din comuna Bogdănești, de pe valea pîrului Râșca din jud. Suceava, mort în lagărul de exterminare de la Bicaz în 1951.

ALEXANDRU Andrei, inginer, mort la Canal.

AMARIEI Ion, din județul Botoșani, mort în lagărul de exterminare de la Capul Midia în anul 1952.

ALEXANDRU Gheorghe, profesor universitar de drept public la Facultatea din București, fost Rezident regal, fost Guvernator al Transnistriei de la 19 august 1941 pînă la 26 ianuarie 1944, cînd a demisionat. A fost condamnat la moarte și executat la Jilava pe data de 1 Iunie 1946.

AMARIEI, profesor de matematică la liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț, arestat pentru confecționarea unui aparat radio de recepție-emisie. Dispărut în închisoare.

AMĂRĂSCU Ion, din București, mort la Capul Midia în anul 1952.

AMĂRIUȚEI, țaran din com. Crucea-Panciu, jud. Vrancea, exterminat în comuna natală, fiind legat de un cal și țîrît pentru a înspăimînta locuitorii satelor din timpul răscoalei țărănești ce a cuprins 32 localități, începînd din 10—11 Iunie 1950.

AMBROZIE George, preot greco-catolic, mort în lagărul de exterminare de la Periprava-Grindu.

Prezentul „catalog” a fost întocmit după multe și dificile cercetări de **CICERONE IONIȚOIU**, care ni l-a pus la dispoziție. Desigur, asemenea cataloge nu are pretenția de a fi completă. Ea e doar o palidă schiță, o eboșă, care se cere dezvoltată și în continuare pusă la punct. Supunem acest „catalog” atenției cititorilor, rugîndu-i să ne scrie, spre completare, în dorința stabilirii cu exactitate a adevărului. Am început în ordine alfabetică. Azi litera A. În numerele viitoare vom continua.

AMBROZIE Traian, arestat împreună cu soția. A murit la Canal.

ANASTASIADÉ Ion, sublocotenent de cavalerie, originar din Brăila. A murit în greva foamei pe data de 14 martie 1954, cerînd îmbunătățirea condițiilor de viață ale inapților rămași după încetarea lucrărilor de la „Canalul morții” aduși în lagărul de la Poarta Albă.

ANCULIA Petre, țaran, mort în lupta din munții Banatului, pe data de 22/23 februarie 1949, la punctul Corcanul de lângă Teregova.

ANDREESCU, colonel, mort la închisoarea de exterminare de la Gherla, în luna februarie 1962, cînd era aproape de expirarea pedepsei.

ANDREESCU, preot ortodox din comuna Poienari, jud. Muscel, împușcat în 1959 pentru că a ajutat pe partizanii din Făgăraș conduși de Arnautoiu.

ANDREI Alexandru, inginer, mort la Canal.

ANDREI Cornel, un tânăr de 18 ani și 6 luni, ucis pe data de 30 iulie 1958, în fața stadionului 23 August, cînd populația a manifestat împotriva regimului comunist.

ANDRAȘ Gheorghe, elev din Toplița, arestat și împușcat lângă com. Stînceni-Mureș, în anul 1949.

ANDREICA Ion, învățător în comuna Călinești-Maramureș, mort în temnița de la Gherla în anul 1954.

ANDREICA, preot din comuna Vișeu de Sus—Maramureș, mort în temniță.

ANGELESCU Constantin, Președinte al Consiliului de Miniștri (30 decembrie —3 ianuarie 1934), Ministru al Instrucțiunii publice (11.01.1922 —30.03.1926; 21.06.1927—10.11.1928; 14.11.1933—28.12.1937) și Ministru al Economiei (24 noiembrie 1939—10 mai 1940). Fruntaș liberal, președintele organizației în județul Buzău. Arestat în mai 1950, mort la Pitești.

ANTOHIE S. Constantin, general de brigadă, Inspectorul Jandarmeriei, mort în temnița de la Aiud.

ANTOHIE Matei, învățător din județul Roman, mort în temnița de la Gherla în anul 1958.

ANTONESCU Ervin, profesor la facultatea de Drept din București, mort în temnița Sighetului.

ANTONESCU Ion, avocat din comuna Pârscov, județul Buzău, mort în temniță în anul 1953.

Mareșalul ION ANTONESCU executat la Jilava pe data de sîmbătă 1 iunie 1946.

ANTONESCU Mihai, profesor universitar de drept, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și Ministru de Externe de la 22 iunie 1941 la 23 August 1944. A fost executat în ziua de sîmbătă 1 iunie 1946.

APOSTOL Dumitru-Mitu, profesor de limbă latină la liceul Brătianu din Pitești. A condus partizanii din munții Frunții și de pe valea Topologului. Prins în anul 1949 a fost condamnat la 25 ani muncă silnică. De la închisoarea Pitești a fost dus de căpitanul securist Cărnău și împușcat la marginea comunei natale Suici.

ARAMĂ Ștefan din Constanța, a murit la Aiud.

ARAMĂ Vasile, inginer constructor naval din Galați, arestat împreună cu fiul său. A murit în temnița Aiudului.

ARAPU, moșier din Botoșani, a murit în închisoarea Văcărești.

ARBORE Ion, general de Brigadă, a fost numit pe 15 iunie 1943 Ministrul Aprovizionării Armatei și Populației Civile. A îndeplinit și funcția de șef de Stat Major al Armatei a 3-a. A murit la Aiud, unde ajunsese orb.

ARDELEANU Leon, locotenent, împușcat în ceafă la Gherla în anul 1960, pentru răzvrătire împotriva regimului comunist.

ARDELEANU, tinăr cioban, arestat în lotul partizanilor. A murit la Gherla în 1953/54.

ARGETOIANU Constantin, născut în 1871, deputat de Dolj, a fost Președinte al Consiliului de Miniștri între 28 septembrie și 23 noiembrie 1938 și Ministru al Finanțelor, Internelor, Agriculturii și Externe, colindând multe partide politice. Atașat politicii lui Carol II, l-a servit cu abnegație. A căutat să-i servească și pe comuniști, care i-au făcut un partid politic și după aceea l-au arestat. A murit în celula 12 din temnița Sighetului, în luna aprilie 1955.

ARION Mihai, proprietar, chinuit la securitatea din Bacău. În timpul anchetei a murit la Jilava.

ARITON Virgil, erou din primul război mondial. Ca sublocotenent s-a distins în luptele de la I. g. Cărbunești, Turtucaia, Mărăști, Mărășești. Arestat pe cind avea gradul de colonel. A murit în temnița de la Gherla, pe data de 3 mai 1960.

Sublocotenentul Ion-Jenică ARNĂUTU. Conducătorul rezistenței din obcinile Bucovinei. S-a născut pe data de 20.09.1923 în satul Ungureni, com. Măndrești, județul Botoșani. A fost crunt bătut în timpul arestării și anchetei. Condamnat la muncă silnică pe viață, a murit pe data de 2 noiembrie 1959 în temnița de la Râmnicul Sărat, după 132 zile de greva foamei ca protest împotriva condițiilor de exterminare în care erau ținută deținuții politici.

ARNĂUTOIU Iancu, învățător din com. Nucșoara, județul Muscel, tatăl familiei de eroi care au condus mișcarea de rezistență armată din munții Făgăraș. A murit în temniță după ani grei de chinuri.

ARNĂUTOIU Laurenția, născută Diaconescu-Zăvoianu, din com. Berevoești, soția lui Iancu, a murit în temniță.

ARNĂUTOIU Petre, fiul lui Iancu și Laurenției; conducătorul grupului de rezistență armată „Nucșoara”, care a luat conducerea activității de partizani după retragerea lui Gheorghe Arsenescu. Prins la nord de comuna Corbi, a fost executat în anul 1959.

ARNĂUTOIU Toma, fratele lui Petre; unul din conducătorii mișcării. A fost executat în anul 1959.

ARNĂUTOIU Ionel, frate cu Petre și Toma; căpitan; a murit în timpul unei șarje în luptele din Crimeea. A fost înmormintat în cimitirul eroilor din Simferopol.

ARPAD Ianoș, mort în temnița Gherlei, probabil în 1958.

ASAN Bebe, proprietarul fabricii de pâine de pe Șoseaua Ștefan cel Mare din București. A fost asasinat în Prefectura Poliției Capitalei și aruncat pe fereastră de la etajul 5.

ASMARANDEI Gheorghe, din com. Tețcani, jud. Bacău, a murit în lagărul de exterminare de la Capul Midia.

Colonelul Gheorghe ARSENEȘCU, conducător al mișcării de rezistență din munții Făgăraș. Executat în anul 1960.

A

ASTALOȘ Ștefan, tânăr de 26 ani, din Tg. Mureș, mort în 1960 la Perleprava, în Delta Dunării.

ASNAVORIAN, avocat renumit al Baroului din București, apărător în multe procese politice. Arestat ca adversar al regimului comunist, a murit în închisoarea de la Botoșani, în anul 1963.

AVĂDANEI Marin, învățător din comuna Dobreni, din județul Neamț, la poalele Culmii Stânșoara. A murit în temnița Aiudului, în cursul lunii mai 1953.

AVRAMESCU Gheorghe, general de Armată. Originar din Botoșani. Erou din primul război mondial, a luptat și în cel de-al doilea distingându-se în Crimeea. A participat la eliberarea Ardealului de Nord și la începutul lunii martie 1945 a fost răpit de ruși pe frontul din Cehoslovacia, după ce primise de la aceștia multe ordine și medalii. A fost dus în URSS și ucis acolo. A fost foarte îndrăgit de populația din URSS, pentru că una din primele sale griji după ce armata sa ocupa o localitate, era hrănirea populației. Întreaga sa familie a fost decimată de comuniști.

AVRAMESCU Felicia, una din fetele generalului Gheorghe AVRAMESCU asasinată de ruși pe data de 6 Martie 1945, după răpirea tatălui ei.

AXMAN Cornel, ofițer de poliție din Cernăuți, chinuit și omorât în timpul anchetei de la Securitatea din Sibiu.

În căutarea omului pierdut

La adresa de mai jos, în București, se află sediul central al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România. În curte există un panou (vezi în pagina alăturată) care, la prima vedere, pare un avizier de „mică publicitate”. Apropiindu-te însă, și descifrând anunțurile inserate acolo, constai că e vorba numai de... căutări. Copii, părinți, frați, surori, prieteni îi caută pe cei dragi lor, dispăruți în temnițele comuniste.

Pe drumul acestor triste căutări ne simțim obligați să-i însoțim și noi, prin rubrica de față. Asigurându-i că, pe măsură ce ne vom afla în posesia unor date certe, îi vom anunța la rubrica „GĂSIT OMUL PIERDUT”.

„Cine l-a cunoscut pe Stancu I. Ion, condamnat la moarte de Trib. Militar din str. Negru Vodă nr. 12, București, secția II Penală? Sentința a fost dată la 18 mai 1961. Rog anunțați familia la telefon 88.41.59. Mulțumiri”.

„Doamna Tabarcea Jeana, domiciliată în București, Calea Vitan 201, bl. 51, et. 4, ap. 14, sect. 3, roagă insistent pe oricine poate oferi informații în legătură cu vărul său, Niță Corneliu, student, deținut politic și decedat la Pitești. A fost deținut între septembrie 1949 și 26.02.1950, când a decedat”.

„Coteanu Ștefan, preot, a fost deținut la Gherla și a decedat în aprilie 1959. Cine l-a cunoscut și are bunăvoința de a ne relata împrejurările în care a murit se poate adresa fiicei sale, Dumitrache Cornelia, telefon: 44.48.13”.

„Cine l-a cunoscut pe preotul Constantinescu Ghe. Ioan, din satul Poienărei, comuna Corbi, jud. Argeș, condamnat la moarte de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a la 19 mai 1959 București vă rog să anunțați familia la telefonul: 44.19.88. Vă mulțumesc. Ileana Preduț”.

„Cu rugămintea respectuasă adresată tuturor acelor care au vreo cunoștință despre împrejurările morții tatălui meu, doctor inginer chimist Frangopol Dumitru, mort la Canal, unde s-a aflat în perioada august-octombrie 1952. Data morții: 23 octombrie 1952. Cu mulțumiri, telefon: 87.04.97”.

„Cu lacrimi în ochi, doi părinți bătrâni și bolnavi doresc să afle împrejurările sinuciderii fiului lor, studentul Negrea Ștefan, anul V, Filologie, București, la Penitenciarul Gherla în luna noiembrie 1958. Cei care pot da relații rugăm a se adresa domnului: Negrea Petre, str. Hipodrom, bl. H4, ap. 28, Brăila. Telefon: 946/38400”.

„Doamna Cristea Dorina, domiciliată în Arad, str. Poetului Nr. 26, scara B, et. 3, ap. 15, roagă pe oricine deține informații asupra locului unde a decedat și a fost înmormintat tatăl dînzei: Ristin Teodor, din jud. Brașov, să i le comunice. După unele informații, tatăl dînzei ar fi decedat la Bicaz în aprilie 1959”.

„Rog cine îl știe pe ing. Ioan Z. Gheorghe, decedat la Aiud. A lucrat ca deținut la Abeliere între 1947—1954; și a fost probabil îngropat acolo. Probabil a fost și la Gherla; este rugat să dea telefon la 73.39.89: Ing. Sădeanu. Vă mulțumesc”.

„Stimați domni, dintre domniile voastre sper că se va găsi o persoană care în timpul detenției să-l fi cunoscut pe farmacistul Radu Dușescu, condamnat politic la 15 ani muncă silnică, decedat la data de 6 martie 1951 în penitenciarul Tg. Ocna. Sînt fiul decedatului; nu cunosc condițiile în care a murit tatăl meu. Rog frumos pe cei care l-au cunoscut în timpul detenției pe tatăl meu să aibă bunătatea de a-mi lăsa o scrisoare la (...), cu adresa pentru a putea lua legătura. Cu mulțumiri, Radu Dușescu junior”.

„Anunț. Cine poate da relații în legătură cu decesul lui Cravăț Ioan, în Jilava, anul 1954, luna iunie, este rugat să comunice fiicei sale, Cravăț Eugenia, din Cluj, str. Piersicului nr. 25. Cu mulțumiri”.

„Cine l-a cunoscut pe profesorul Samoilă Alexandru, deținut între anii 1958—1960 la Aiud, decedat la 26 a XI-a 1960, rog luați legătura cu fiul său, Samoilă Gheorghe, telefon: 59.34.02. Vă mulțumesc”.

„Cine-l cunoaște pe Monea T. Traian, fost ofițer de cavalerie, arestat în 1950, condamnat la moarte, comutat pedeapsa la 25 de ani. În anul 1964 se afla la Tg. Ocna; rugăm să telefoneze la nr. 55.14.53: familia Monea Valentin”.

„Rog pe oricine știe ceva despre Constantin I. Cărășel, mort în închisoarea Galați, în 1960, să-l anunțe la telefonul 23.94.65 pe fiul său, Cărășel Corneliu. Mulțumiri anticipate”.

„Stimate domn, sînt profesorul Totir D. Constantin, fiul fostului deținut politic Dumitru I. Totir, fost învățător, apoi profesor de matematică, fost deputat de Mehedinți în M.A.N. în urma alegerilor din noiembrie 1946. Pînă în anul 1952, tatăl meu a locuit în Tr. Severin, str. Aurelian nr. 83 (azi V.I. Lenin). În anul 1952 a fost chemat la secția de învățămînt din Tg. Jiu și chemat a rămas. Am primit certificatul de deces în anul 1969. Între timp, la cererea unui frate și a unei surori, ni s-a comunicat că a decedat în închisoare. Anexez copile după înștiințările respective precum și o fotografie a tatălui meu. Se pare că a fost închis la Craiova și la Aiud. Vă rog, dacă știți ceva despre tatăl meu, anunțați-mă la adresa: Aleea Tihuța nr. 2, bl. 2, sc. C, ap. 42, Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud, cod 4400 telefon 13730. Cu respect și mulțumiri, Totir Constantin”.

*Vor
mai
exista
oare
vreodată
deținuți
politici
în
Romania?*

APEL

În vederea reconstituirii universului concentraționar românesc, ne adresăm: foștilor deținuți politici, foștilor deportați sau strămutați, foștilor prizonieri, foștilor dizidenți, foștilor anchetatori, magistrați, gardieni, rudelor, prietenilor sau cunoscuților lor, oricăror altor persoane care au avut un contact nemijlocit cu detenția politică, să ne furnizeze orice date privitoare la împrejurările arestării, începînd cu ancheta, procesul, condițiile deportării sau locurile de detenție, condițiile penitenței (cazare, alimentație, torturi etc.), amintiri despre ei înșiși sau despre persoanele cunoscute de ei, ori să ne semnaleze unele evenimente mai deosebite la care au fost martori.

Fiecare mărturie trebuie să respecte cu strictețe adevărul.

Aceste date fac parte din patrimoniul moral și istoric al națiunii noastre și nu trebuie să dezertăm de la datoria de a le face publice.

MANUSCRISELE PREDATE REDACȚIEI, PUBLICATE SAU NU, NU SE ÎNAPOIAZĂ.

Redactor responsabil de ediție **Mariana Cleo Pascu**

Prezentarea artistică **Mircea Dumitrescu**

Tehnoredactare: **Elena Gărbău**
Nicolae Hașdanu

Machetare: **Florence Pucă**
Ana-Maria Orban

Corectură: **Arely Anastasescu**
Anca Băcăuanu

Fotografii: **Aurel Gărbou**
Ion Mihală
Mihai Oroveanu
Bogdan Roată
Toma Toporcea

Tiparul executat sub comanda nr. 276
la Combinatul Poligrafic București
ROMÂNIA

Mulțumim din toată inima colegilor noștri tipografi care s-au aflat cu tot sufletul alături de noi, făcînd ca „MEMORIA” să apară în cele mai bune condiții tipografice posibile azi în România.

